

34703, VII, C. g. 28

POVESTI

slovenskemu ljudstvu
v pouku in zabavo.

Zbral in uredil
ANDREJ KALAN
urednik »Domoljuba«.

Ponatis iz »Domoljuba«.

VI. zvezek. — Cena 20 kr.

V Ljubljani, 1893.

Založilo »Tiskovno društvo«.
Tisek »Katoliške Tiskarne«.

Dobiva se v »Katoliški Bukvarni«.

I.

Hvaležnost sveta.

V krasno opravljeni dvorani se izvrstno zabavata mladi zdravnik Franc pl. Jezerski in njegova mlada soproga. Mladi mož se ziblje v mehkem naslonjaču, pušče dišečo smodko, pred gospo Rozo je pa krožnik sladčie.

„Prekrasen dom imava“, izpregovori gospod doktor, zadovoljno se oziraje po pohištvu. „In to vse od tete Hedvige! Nikjer ni stiskala!“

„Kako si jo pa vendar tako izpeljal pri teti, Franc? Saj sicer ni ravno preradodarna do svojih sorodnikov, ti pa tudi nisi izmed najbližjih stričnikov njenih? Tako govoré, da se ogiblje ljudij, da jih celó sovraži, in vendar na naju kar siplje dobrote!“

Mladi gospod se nekoliko nagne in jo poboža na lahko po njenem rožnatem licu. Nekoliko je menda več pil, in — v vinu je resnica. „Skrivnost, kaj ne, bi rada zvedela, Rozika?“

„Aj, pusti me!“ brani se. „No, pa vendar povej, kako si jo izvil.“

„Za vse to moraš zahvaliti le mene“, pohvali se smeje. „Moja golobica, le pomisli! Ako se vrti tako mlad, čil dečak, kakor sem jaz, vedno okrog kake stare ženke, ter ji neprenehoma govori na sree o svoji ljubezni, ali

ne pričakuje lahko, da dobi od nje, karkoli poželi?" In gospod se je iz nova smejal.

Gospa strmeč gleda svojega soproga. „Moj Bog, jaz sem te imela za veliko blažjega, Franc. Vedno sem mislila, da ti je teta Hedviga pol srca, in sedaj se kaže, da si gorel zanjo le radi imetja. O kako sem bila nespametna. Nekaj časa sem bila res ljubosumna na vaju, ter vaju gledala že pred altarjem.“

„Mene in Hedvigo!“ Franc pl. Jezerski se je zopet glasno smejal. „Jaz, Roza — naj bi suubil ženo, ki je videla pet zim več, kot jaz, ki je videti deset let starejša, kakor je v resnici, tako staro mamico! Detice moje, ženske ne umete moških. Jaz sem znal potipati za pravo žilo — zakaj katera stara ženska ne misli, da je zakrit biser? Vidiš, Rozika, tako je treba misliti!“

„Vse lepo, — a zakaj je potem mene — tvojo nevesto — obdarila kot svojo hčerko?“

„Zakaj? I, Rozika, zaverovana je bila v mene, in zato je hotela vsaj svojega ljubljenca videti srečnega ter se vsemu odpovedala.“

Zadnje besede je govoril posebno zasmehljivo in zaničljivo, da sta se oba smejala. A ta smeh je bil naglo pretrgan.

Vrata za njima so se že zdavnej odprla in tiha ženska postava je slonela že dolgo ob stebru. Tihi koraki po pregrinjalih se niso čuli, in nenadoma je stala pred dvojico teta Hedviga. Podolgasti obraz je bil smrtno bled, oči pa je zaničljivo uprla v mladega gospoda, ki je dvignil roko, kakor bi se branil preteče nevarnosti.

Teta Hedviga pa ni izpregovorila besedice; kar obrnila se je tiho, kakor je bila prišla, in grenko se smehljaje

je prestopila zadnjikrat prag grajščine, kamor jo je doslej tako pogosto vleklo srce in dobrotljivost.

Mladi zdravnik si je podprl glavo.

„Roza, nesrečna ura je bila to. Kako, da sem tako govoril? Precej potem pojdi k Hedvigi, da poravnaš razpor in jo potolažiš. Vzemi tudi majhno Anico seboj! Svojemu ljubčeku se ne bode upirala.“

Roza je bila bolj preudarna. „Ne Franc, žal, tega ne morem in ne smem storiti! Žalila sva jo prehudo; — takih besedij ne pozabi in ne odpusti nobena žena. Saj bi ne bila značajna.“

„Prav imaš“, pritrjuje gospod doktor, „največ bode opravila morebiti še mala Anica. Teta Hedviga ljubi dete skoro bolj, kot midva oba skupaj. Ako to ne pomaga, ne vem, kaj bode z nama. Premajhni dohodki, nič imetja — slabo kaže.“

Anica je bila res ljubeznivo detice. Vsem je bila pri srcu, zlasti teti Hedvigi. Dete ni imelo oblačilca, katerega ji ne bi bila podarila teta Hedviga. Njene lepe, spletene jopice, njene rudeče pasove, njene čevljičke, njeno belo suknjico, njeno iz vrb spleteno zibelko z višnjevimi pregrinjali, njen stolček in mizico — teta Hedviga je kupila vse to in osrečila s tem svojega ljubčka.

Teta Hedviga je rekla sama pri sebi: „To majhno bitje naj drugega ne misli, kakor da pride vse dobro od mene.“

Anica torej je bila zadnja bilka, na katero je mlada dvojica stavila svoje upanje.

Ko je prišel popoldne oni čas, ob katerem je dete obiskalo vsaki dan svojo dobro teto, nadzoroval je gospod doktor sam, kako se dete oblači.

„Le lepo jo napravi; kolikor se dá, Roza! Obleci jo v belo oblačilce s kratkimi rokavei in okrog vratu ji obesi biserno verižico — tako! . . . Kako ljubko je to dete! Teta je mora ljubiti, pozneje pa tudi nama odpusti, — saj je dobrega srca, in jaz sem ji tako nehvaležno vračal, Roza!“

Zmenila sta se, da ponese postrežnica dete le mimo vrta razžaljene tete, tako, da bode videla Hedviga svojo Anico in jo lahko poklicala.

Stari grad plemenitih Jezerskih, nekdanj bogat in gostoljuben, sedaj samotni, z deloma zaprtimi okni, bil je obdan s krasnimi nasadi. Pred vstopom v grad so cvetele pomaranče, iz vrtnih nasadov sem pa se je čulo z visokih cvetočih lip ljubko ptičje žvrgolenje.

Ako bi hoteli verjeti, da je prava sreča v onih poslopjih, katerih se držé lastovice, tedaj bi bil tu dom sreče. Zakaj v jedno mer so priletavale in odletavale iz gradu. A srečen ni bil gospodar tu.

Priletno zapuščeno dekle je prebivalo prostrane grajske sobane. Zadnja nekdanj visoko čišlanega rodu Jezerskih je sedaj čuvala izmrlo hišo in hranila ključé do grajskega grobišča, v katerem je ravno zanjo še pripravljen prostor.

Hedviga pl. Jezerska je v mladosti, ko so spravljali po vrsti vse njenega rodu k počitku, prestala preveč tuge in žalosti, da bi se ne bila zgodaj postarala. A svoj ponos je ohranila tudi med najhujšimi udarci. Tudi ljubila je nekoga, — trdnim naravam je ljubezen redko neznana.

A bil je mlajši kot ona, zato ni pričakovala od njega druge ljubezni, kakor da bi mu smela biti sestra in mati.

Bil je v daljnem sorodstvu z njo, ubog, a zelo nadarjen, čemu bi ga torej ne podpirala, da ga osreči.

In dala je blaga Hedviga tisoče od svojega imetja, dvigala ga od stopinje do stopinje, skrbela zanj kakor mati. Ko se je lahko sam nase zanašal, ne, preje, pripeljal ji je svojo nevesto.

Sprejela je nevesto, kakor more le mati sprejeti dete, in ji oskrbela vso opravo. Vzdrževala je od početka družino z vsem in držala prvo dete poročencev pri krstu, na svojih rokah je nosila malo Anico okrog in jo ljubila kot svojo hčer. In potem — sedaj — plačujejo ji vse to z zasramovanjem! Ob vratih je slonela in čula reči onega moža, kateri se ima le njej zahvaliti za vse, kar ima: „Ni potreba, da bi se ji zahvaljevali, saj je v mene zaverovana.“ Stiskalo ji je pest, ko se je tega spominjala, telo se ji je treslo vznemirjenja in bolesti.

Stala je sredi cvetnega vrta, sloneča ob zidu, ter upirala svoj pogled v krasno, solučno okolico. Dušo so ji prevevale mračne, grenke misli. Saj je bila tam izdana in prevarjena, kjer je tako nesebično, a iskreno ljubila. „Ljudje ne morejo biti zvesti, ne verni, čiste ljubezni niso vredni. To so sami hinavci.“

V tem trenutku pride pestunja z malo Anico mimo vrta.

Anica je bila vsa vesela ta dan. Saj je imela najlepša oblačilca na sebi. Ličeci so se ji zrdečili, ko ugleda na vrtu teto Hedvigo. Ročice svoje stegne proti vrtu in glasno vriskaje zakliče: „Draga mamica!“ Nedolžno dete še ni ločilo svoje prave matere in tete Hedvige, ki je

vedno vestno čuvala svojega ljubljence, kadar je zapustila Roza pl. Jezerska celó svoje dete, da je v hrupnem veselju iskala s svojim možem življenja.

A sedaj teta Hedviga ni slišala klica. „Nesite dete proč!“ pravi mrzlo pestunji. „Dekleta nečem več videti.“

Nič ni pomagal jok in vpitje Aničino, ostra teta Hedviga je zaklicala še Ivanu, staremu blapeu, ki je bil za silo tudi vratar: „Ivan, odslej me ne kliči nikdar več, ako bi želel kateri te rodovine z menoj govoriti, ali čuješ?“

S tem je bila prtrgana vsaka zveza. Hedviga plem. Jezerska ni še nikdar preklicala svoje besede.

Pozvala je še svojega pravnega zastopnika ter mu izročila svoto denarja, rekoč, da je s tem Franc pl. Jezerski odpravljen za vselej.

Le včasih še, na kak tih večer, ko se ji je srce potolažilo, naslonila je teta Hedviga svojo glavo na roki in jokala po mili majhni Anici.

* * *

Pretekli ste dve leti in marsikaj se je premenilo. Soproga mladega zdravnika, lepa, živahna Roza je bila umrla; sam Jezerski pa je bil odrinil v glavno mesto. Pripovedovali so, da se je hudo udal pijači in da je zapal osodi vseh Jezerskih, izmed katerih ni nikdo učaskal starosti. Ljudje so pripovedovali o njem tudi teti Hedvigi, ter vprašali, kaj bode s sirotno Anico. A gospica pl. Jezerska se ni dala omečiti; vedoma si je zakrknila srce.

Nekega zimskega večera pa, ko je počivalo vse pod sneženo in ledeno odejo, prišlo je pismo, pisano od umirajoče roke. Franc pl. Jezerski je pisal malo pred smrtjo svoji dobrotnici: „Usmilite se nedolžnega deteta, ki je

sedaj sirota. Ne poznam srca na svetu, ki bi bilo tako lahko moji Anici materino srce, kakor je vaše!”

Prvikrat v življenju je teta Hedviga preslišala glas, ki jo je klical, naj se usmili. „Dekletu preskrbim prostor v samostanu“, rekla je. „Na nobeno živo bitje nečem več navezavati srca.“

* * *

Prišel je božič.

Tiho in veličastno je plavala nad mestom polna luna. Večerni zvon je mogočno donel po prostrani dolini ter klical k molitvi v sveti noči. Čuti je bilo donenje zvona, kakor klic: „Nebeško kraljestvo je blizu!“ Marsikakemu srcu se je zdelo, kakor bi ga zvon klical in opominjal, naj bode do sirot usmiljen, drugega je klic prosil, naj se sprijazni s svojim sovražnikom, naj ga ljubi v Bogu, zakaj „nebeško kraljestvo je blizu.“

Kjer je najbolj tiho, tam se tudi najlažje čuje vsak klic. In tiho je bilo po prostranih sobanah velikega gradu Hedvige pl. Jezerske.

Posli grajski so šepetali v kuhinji med seboj, kakor otroci, ki pričakujejo božičnih darov.

Saj je bilo pa tudi res pripravljeno zanje v dvorani pri tleh veliko božično drevo. Darila so bila pod drevesom, kakoršna se dajejo sirotam, kateri nimajo ne obleke, ne jedi, ne pijače. Od davnih časov sèm je bilo v starem gradu v navadi to obdarjevanje na sveti večer, in tudi gospica Hedviga ni hotela opustiti te lepe navade. Toda — kako vnemarno je delila darove!

Tudi nocoj že stoji poleg božičnega drevesa. Tudi do nje prihajajo glasovi večernega zvona, vabeči k iskreni molitvi. A njej se zdi ta don zvonov kakor zvonjenje

mrliško, in mrtvih ne sovražimo. Zrla je pred seboj božično drevo. Ah, kako prijetno je bilo tedaj, ko je pripravljala tudi darila za druge, ljube njenemu srcu... Umela je zvonov don, umela opomin k usmiljenju, ljubezni, in pozabila je razžaljenje.

Pozabila je v tem trenutku zaničevanje in mislila le na svojo krivdo. Kako grozovita je bila — ali ni bila morebiti še kriva smrti svojih ljubljencev! Kako nesramno se je maščevala! In oni ljubček, njena Anica, kaj bode ž njo? ... A zopet se je dvignilo srce v ponosu, in z roko je potegnila zapuščena po čelu, da bi si brisala neveselespomine.

„Dovolj sem dala, a nehvaležno se mi je vračalo! Dovolj moči bodem tudi imela, da bodem nosila sama svoje breme.“

Ravno je hotela pozvoniti v znamenje, da bode pričela mnoge obdarovati, dasi se sama ž njimi ne bode veselila, kakor včasih. Tu začuje korake odmevati po hodniku, vrata v dvorano se odpro, in na pragu stoji majhno zlatolaso dete; dete, kakoršno slikajo slikarji božje dete z zlatimi lasi in plavimi očmi.

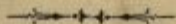
Stegnilo je dete svoje roke k Hedvigi in zaklicalo: „Sladka mamica!“

Pozabila je v tem trenutku teta Hedviga vse, kar se je zgodilo, vskliknila ter vzela dete na svoje roke; „Anica, draga moja Anica — sirota, da, jaz sem tvoja mati!“

Ni vprašala, kdo je pripeljal dete proti njeni volji. Le objemala in stiskala je je na svoje srce.

Anica pa se je tudi oklepala svoje tete, kolikor je mogla, in še enkrat rekla: „Sladka, draga mamica!“

In zopet je bil vesel božični večer v gradu pri Hedvigi pl. Jezerski.

II.

Glas Gospodov.

Pred vasjo stala je borna koč, ki je pričala, da nje stanovalci niso premožni. Res, Martin in Urša nista imela premoženja, pa živila sta se z delom svojih rok. Martin je namreč drvaril po bližnjih gozdih, Urša pa je oskrbovala tisto malo zemlje, kar sta jo imela in poleg tega pomagala bogatemu sosedu Cenétu na polju. Živelata sta zadovoljna v slogi in odrejala svoje tri otroke v strahu Božjem.

Tako so minula tri leta. Tedaj pa so prišli v vas tuji delavci nekega barona, ki je ondi pokupil veliko posestva. Naš Martin seznanil se je z njimi jako hitro. Skrbna žena je vedela, da se njen mož v tej družini ne bo nič dobrega navadil, zato ga je vedno prosila, naj pusti zloglasno družbo. Ali žalibog, Martin ni poslušal svarilnega glasu svoje Urše in postal je žganjepivec.

Ni se mu ljubilo delati, ampak rajši je postavaj, polegaj in popijal z ničvrednimi tovariši. Žena je jokala in molila, prosila in svarila, pa ni mogla moža spreobrniti. Tako je revščina v borni koči rasla od dné do dné in pogosto so šli žena in otroci lačni spat, ker niso imeli niti ovsenega kruha.

V tem času pa se je Martin enkrat stepel s svojim tovarišem, kateri ga je zapeljal v pijanstvo, in v pijanosti ga je Martin tako zdelal, da je oni komaj vstal in več tednov ni mogel na delo. Zdaj so Martina zaprli in brezsrčni ljudje so spodili celo njegovo ženo iz službe, ker so dejali, da z ženo pretepalec nočejo nič več opravičiti. Tako je bila žena primorana beračiti od hiše do

hiše. Upala pa je vendar, da bo Martina izučilo in da bo zdaj postal priden in trezen človek. Pa prevarila se je.

Martin prišedši iz ječe, je bil ravno isti ko poprej in krčma mu je bila ljubša, ko vse drugo.

Ne dolgo potem pa je skrbni župnik napravil misijon svojim ovčicam. Pridno so hodili ljudje v cerkev in poslušali goreče pridige očetov jezuitov, ki so vodili misijon. Tudi Urša je hodila v cerkev, da bi sprosila spreobrnjenje svojemu možu.

Bilo je tretji dan, ko je pridigar rekel po končani pridigi: „Jutri bo pridiga o pijančevanju.“

Kakor solnčni žarek, tako so te besede presunile Uršo, in sklenila je, da na vsak način spravi moža v cerkev, katere se je zdaj ogibal, ko hudobec križa. Vendar je še enkrat zdihnula k Bogu, naj pripelje Martina na pravo pot.

Drugo jutro, ko je bil Martin doma, stopi žena k njemu in reče mu, naj gre vendar enkrat k pridigi, da bo slišal, kako goreče in presunljivo govorijo pridigarji.

„Kaj bom še k pridigi hodil“, zadere se Martin, „saj mi ti doma vedno pridigaš.“

„Le pojdi. Martin, boš slišal, kako lepe zgodbe pripoveduje pridigar“, pravi na to Urša.

„Saj nisem več otrok, da bi zgodbe poslušal“, odreže se mož.

Vendar žena v zaupanju na Božjo pomoč ne neha možu prigovarjati, dokler ji ta ne reče:

„No, ker si že tako sitna pa pojdem, da bo mir; pa daj mi dvajsetico za žganje, drugače ne grem.“

Zadnjo dvajsetico, ki jo je imela, dá mu Urša s težkim srcem in Martin se odpravi. Žena pade na kolena

pred podobo blažene Device Marije in še enkrat priporoči svojega moža njeni priprošnji.

Martin jo ureže naravnost v krčmo in pravi gostilničarju: „Daj mi steklenico žganja za 20 kr., potem moram iti v cerkev.“

Oštir mu dá in Martin spravi steklenico v notranji žep in gre k pridigi. Ker misli kmalu oditi, postavi se za vrata, pa množica ljudi zrine ga na sredo cerkve. Pridiga se začne. Ostro šiba govornik pregreho pijanstva. Martin se jezi, češ, žena je vedela za to in me je poslala v cerkev. Vedno gorečeje govori pridigar; Martin jo že misli pobrati, pa gnječa je prevelika. Ušesa bi si rad mašil, tako prepričevalno govori jezuit.

„Da!“ pravi ravno pridigar s silno resnim glasom, „da, ti sediš v krčmi, v žganjarni, pri svojih tovariših in vriskaš, doma pa žena in otroci jokajo in prosijo kruha!“

Martin postane rudeč ko kuhan rak in si misli: „Gotovo je žena mene pridigarju zatožila in ta zdaj mene zmerja, namesto drugih. Toda le čakaj, ti bom že pregnal te muhe!“

„Zadnji denar vzameš svoji ženi, da ga zapiješ v krčmi“, reče zdaj govornik. Martin stiska pesti, škriplje z zobmi in se na tihem huduje nad pridigarjem.

Govornik nadaljuje: „Toda to ti še ni zadosti! Tudi v hišo božjo prineseš omamljivo pijačo seboj!“ Martin potipa steklenico. Dobro je spravljena in nemogoče je, da bi jo bil videl pridigar. Odkod neki ve to? Stopi nazaj in se skrije za steber.

„Tukaj omamljen delaš pohujšanje in skruniš sveto mesto . . .“

Tako je šlo dalje in Martinu je bilo, kakor bi stal na žarečih ogljih.

Oddahnil se je, ko je bil konec pridige, povetil je od sramote glavo ter bežal iz cerkve. Na cesti pa zgrabi Martin steklenico in jo vrže z vso silo ob kameniti tlak, da se zdrobi v tisoč koscev. Ljudje se pa prestrašijo in hočejo Martina zgrabiti, misleč, da je znorel.

„Le pustite me“, pomiruje jih Martin, „nisem znorel, ampak spametoval sem se. Tudi jaz opraviim spoved za misijon.“

Ženina prošnja ni bila zastonj, ker Bog je omečil Martinu srce. Postal je ves drugačen. Nikoli več ni prestopil praga gostilne, popustil je ničvredno družbo in pridno je delal, tako da Urši in otrokom ni bilo treba več stradati.

Vidi se, da je Martinu ona pridiga dobro pomagala, kakor so sploh misijoni že mnogo ljudij spreobrnili in jih spravili na dobro pot.

III.

Slika brata Angelika.

Bilo je leta 1453, ko zapusti v večnem mestu Rimu ob jutranjem svitu krasnega poletnega dne neki dominikanec samostan santa Maria sopra Minerva. Bil je to vže star redovnik, toda obraz mu je bil še mladeniško miloben. Počasi je stopal bos; črn ozek plašč, tako zvani škapulir, pokrival mu je obleko iz bele volne. Gladko ostrižena

glava bila je odkrita; v rokah nosil je rožni venec. Ravno je nameraval stopiti na Angelski most, ko ga osupne neki zelo žalosten sprevod. Peljali so namreč obsojenca na morišče. Ubogi grešnik, ki je štel blizu 40 let, bil je plemenite in ponosne postave, toda bilo je videti, da je od pregreh in bolečin popolnoma potrt; obleka njegova je bila kaj čudna, popolnoma jutrovska.

Redovnik iz reda sv. Frančiška spremljal je obsojenca in si prizadeval na vsak način ga ganiti, da poljubi sv. razpelo; pa nesrečnež se nejevoljno obrača v stran. Ko zapazi frančiškan brata propovednika (pridigarja), pokliče ga k sebi. „Brate Giovanni“, kliče on, „pomagaj mi spreobrniti tega nesrečnika! On je eden izmed Grkov, ki so po izgubi mesta Carigrada sem pribežali; zove se Argyrapulos. Umoril je neko Rimljanko, mora torej umreti, pa se noče spraviti z Bogom.“

Na znamenje gardnega načelnika postoji sprevod. Brat Giovanni nagovori hudodelca grški (v grškem jeziku), toda za odgovor sliši le nesramne in bogokletne besede. Sedaj pošepeta on frančiškaneu nekaj na uho; ta pa zakliče načelniku: „Brat Giovanni di Fiesole, priljubljeni slikar Nj. Svetosti, hoče se podati v Vatikan, da dobi od sv. Očeta odloga.“

Ljudstvo mu je ploskalo pohvalo, in načelnik bil je zadovoljen s tem predlogom, da se hudodelniku izprosi odlog. Trdovratnega, kakor poprej, peljejo ga v ječo; tudi frančiškan vstopi ž njim notri. Brat Giovanni pa se požuri v Vatikan. Dospevši na trg sv. Petra, pade na kolena pred obeliskom, na čegar vrhu se nahaja kos pravega Kristusovega križa. Po goreči molitvi prestopi prag Vatikanskih vrat in se poda v novo kapelico, katero je papež

Nikolaj V. ravnokar sezidal. Olepšati kapelico imel je nalogo brat Giovanni. Ta bil je namreč oni slikar v meniški obleki, ki je radi svetosti svojega življenja in angelsko čiste nadarjenosti dobil lep priimek „Beato“ ali tudi „fra Angeliko“, — Angelik, ime, katero je bilo obče znano, in mu je radi lepote njegovega srca in njegovih del popolnoma pristojalo. Slavni papež Nikolaj V., ki ga je v Florenci spoznal in obhudoval v samostanu sv. Marka umotvore njegovega čopiča, poklical ga je pred kratkim v Rim, da nadaljuje v Vatikanu krščansko umetnost. Nikolaj V. dal je sezidati v svoji palači kapelico, v kateri naj bi meniški slikar predstavil zgodbo sv. Lavrencija in sv. Štefana.

Ko vstopi brat Angelik v kapelico, pade na kolena in goreče moli in prosi Boga pomoči pri imenitnem delu. Po končani molitvi pripravljaj se je naslikati dogodek, kako peljejo sv. Štefana na mučeniški prostor. Med tem, ko slika silovite jude, mislil je na Grka, kateremu on želi podaljšati niti življenja. S pobožno udnostjo čakal je na prihod sv. Očeta, ki ni nikdar pozabil ogledati si umetnih del svojega ljubljeneega slikarja.

Slednjič se vendar odpró vrata in sv. oče vstopi. Nikolaj V. bil je že postaren mož, vendar bolj upognjen od skrbij nego od starosti. Imenovali so ga v njegovi mladosti revnega dijaka iz Sarcene; celo svoje življenje pečal se je le z učenjaki- svetniki. Ko je postal papež, bil je on pravi varuh (branitelj) in pospeševatelj pobožnosti, umetnosti, književnosti in vednosti. Postavil je temelje cerkve sv. Petra, olepšal mesto Rim tako, da ga po pravici zovejo Nikolaja Velicega. — Kakor smo že omenili, spoznal je on brata Giovannija v Florenci pri cerkvenem

zboru. Ni mu bila le znana njegova slikarska umetnost, ampak tudi svetost njegovega srca, s čimur se je sv. Očetu še bolje priljubil. Tudi papež Evgen IV. poznal je dobro njegove sposobnosti in ga je hotel povzdigniti za nadškofa Florentinskega. Toda Angelik se zahvali za to čast, češ, da za to ni sposoben in opozori papeža na nekega izmed svojih soredovnikov, kateremu bi ta čast bolje pristojala; Evgen IV. ga je imenoval; — bil je namreč sv. Antonin.

Ko vstopi Nikolaj v kapelico, brala se je na njegovem obrazu tolika žalost, da se je Angelik, ki je pred njim pokleknil, da bi dobil od njega blagoslov, drznil vprašati, ni se mu li kaka nesreča pripetila.

„Moj sin“, odgovori papež, „da so si Turki osvojili Carigrad, to mi ne dá miru noč in dan. Nesrečni Grki zametavali so moje predloge in nasvete in se raje podvrgli turbanu, nego da bi pri tiari ostali, in to le iz sovraštva do papeštva. Krasni Carigrad ni več Kristusovo mesto, ampak Mohamedanov. Ah! ko bi se ne bal grešiti zoper svoje dolžnosti, takoj bi se odpovedal papeški časti, da bi zopet postal to, kar sem bil popreje, magister Tomaž iz Sarcene; takrat vžil sem več veselja v jednom dnevu nego sedaj v celem letu.“

V trenutku zazvoni poludne. Papež poklekne in moli angelski pozdrav. Na to vstane in reče bratu slikarju: „Moj sin, ne zapusti me; pridi in bodeva skupaj kosila.“

„Sveti Oče“, odvrne ponižni redovnik, „brez dovoljenja svojega predstojnika tega ne smem storiti.“

„Jaz, moj sin, zamorem te od tega oprostiti. Pridi torej.“

Molcé kakor v samostanski obednici jedel je v papeževi sobi. Toda njegov duh je bil raztresen; mislil je neprenehoma na trdovratnega Grka. Vendar ni imel srčnosti

o tem s sv. Očetom govoriti. Nikolaj V. opazi njegovo raztresenost in ga vpraša, na kaj da misli. Nato pové brat Angelik zgodovino Argyrapulosa in nadaljuje: „Sveti Oče, upam, da mu Vaša usmiljenost privoli še nekoliko časa, da se zopet vrne k Bogu.“

Nikolaj V. takoj spiše povelje, da naj se počaka s smrtjo Grka. Ko papež bratu izroči povelje, zapusti poln veselja Vatikan. Doma se pred predstojnikom opraviči, da je toliko časa izostal, in dobi od njega dovoljenje, da hiti k obsojencu v tamnico. Argyrapulos, še vedno v rudeči obleki in s turbanom na glavi, sedel je resen in čmeren v kotu. Ko se je brat Angelik ohrabril z molitvijo, bližal se je vjetniku in ga nagovoril z angelskim glasom: „Brat moj!“ Toda Argyrapulos videl je v njegovi osebi le katoliškega meniha, to je bitje, katero on najbolj sovraži.

„Jaz nisem tvoj brat; nimava nič skupnega.“

„Moj brat, mi dva oba, jaz in ti, sva kristijana, dasiravno ste vi pretrgali lepo zvez, ki nas je še pred 50 leti na florentinskem zboru tako srečno vezala, zvez grške in latinske cerkve.“

„Ne, nobenega miru med nami! táko je geslo našega velikega kneza Notara; raje vidim v Carigradu Mohamedov turban, kakor pa papeško tiaro.“

Zastonj si je prizadeval brat Angelik omehčati to trdo in obupano srce; tri dni se je postil in molil. Prosil je papeža še za daljši odlog. „Sveti Oče“, govoril je, „bivanje v temni ječi nesrečneža še bolj otrpne; morebiti bi bilo bolje, ko bi ga nekoliko peljal na prosto, da diha sveži zrak.“

„Jaz ti ne morem ničesar odreči; pripelji ga sem, da vidi to kapelico, jaz sem prepričan, da bodo tvoje

slike ugajale njegovemu srcu.“ Takoj zapove papež, da je vjetnik na odgovornost dominikanca za jeden dan prost. Res bil ti je to ganljiv prizor, kako sta papež in redovnik mislila na vsa sredstva, da spreobrneta trdovratnega Grka.

* * *

Drugi dan na vse zgodaj hiti brat Angelik v ječo, pelje Grka na prosto in mu svetuje, da naj si gre ogledat njegove slike. Toda v papežu ni zinil ne besedice. Argyrapulos, ki se je obnašal, kakor da bi se nekoliko razumel na slike in knjige, vsprejel je radosten ta predlog. Sveži zrak in bleskeče rimsko soluce blažila sta njegovo divjo naravo in zjasnila njegov čmerni obraz. Brat, ves vtopljen v veselju, pelje ga v Vatikansko kapelico med tem, ko on Boga prosi, naj bi mu dal oni čudež, katerega je nekdam podelil sv. Metodu, ki je bolgarskega kralja kakor tudi podložnike h krščanski veri spreobrnil, ko je namreč naslikal na steno kraljevske palače poslednjo sodbo. Bilo je videti, da so Grka redovnikove slike zelo ganile ter ga prosi, naj mu slike natančno razloži.

V sliki, ki predstavlja življenje sv. Lavrencija, opozoril je brat Grka posebno na neko ječo. Skozi ječino mrežo vidi sv. mučenika, kako spreobrača nekega človeka, namreč onega, ki se je pozneje zval sv. Hippolit.

„Jaz sem slikal ta prizor, ko sem mislil na tebe, brate moj“, reče on s tako krotkim in nežnim glasom, da bi se kamenito srce omehčilo. Toda Argyrapulos obračal je oči od slike in se delal, kakor da bi besed ne razumel. Angeliku je bilo tesno pri srcu, imel je le še jedno upanje, namreč osebo papeževo samo. In res,

Nikolaj V. vstopil je v kapelico, njegova oseba bila je veličastna, toda nepopisljiva krotkost zmanjšala je njegovo visokost. Brat pade na kolena in vleče Grka za obleko, da naj ravno to stori, ter skaže dostojno čast papežu, toda zastonj.

Papež miren in od žalosti ganjen začel je Argyrapulos nagovarjati v grškem jeziku. Bilo je videti, da ga je papeževa miloba za trenotek ganila, ker odgovarjal je v verzih iz učene knjige. „Moj sin“, reče Nikolaj V. „tudi jaz ti hočem neki odstavek v učene knjige povedati. V drugi knjigi Iliade vsklikne modri Ulysses: Vsi Grki tukaj ne morejo gospodovati; ni dobro, da je toliko voditeljev: imejmo le jednega vladarja, le jednega kralja, namreč tega, kateremu je sin modrega Saturna podaril žezlo in postave, da nas vlada. Tako, moj sin, je Bog hotel, da naj bo tudi v njegovi cerkvi le jedna glava, le jedna čreda in jeden pastir.“ Grk je ostal trdovraten in z rezkimi besedami odgovarjal. „Moj sin“, odvrne papež poln milobe, „jaz ti odpustim, obžalujem tvojo zaslepljenost, hočem prositi Vsegamogočnega, da te razsvetli.“ Nikolaj odide. Argyrapulos, ki se je samega sebe radi trdovratnosti sramoval, se obrne k bratu Angeliku in mu hoče izreči še zadnjo pohvalo za slike.

„Moje slike niso nič vredne“, vzklikne redovnik z vzdihujočim glasom, „ker niso tebe spreobrnile. Jaz nisem vreden imena „brat pridigar“, kajti slabo sem govoril, Peljal sem te k sv. Očetu, toda dosegel nisem ničesar, kakor da nosim krivdo, da si ti žalil velečastvo Kristusovega namestnika.“

Spomin na to bil je preveč za njegovo nežno in pobožno srce. Angelik je vedno bolj bledel, zgrudil se je

na svojo belo obleko kakor ovenela lilija na svoje steblo in padel na tla kakor mrtev.

Grk ves osupnen in od sočutja prevzet, se je zastonj trudil, da bi ga vzdramil iz omedlevice. Misleč, da ga je on sam umoril, domišljeval si je, da so njegove roke, ki so že tako z nedolžno krvjo onečiščene, že drugi umor provzročile. Groza ga je obhajala, ko je gledal nedolžnega angela pred seboj na tleh. Poklekne k njemu, prime ga za roko in mu škropi obraz z vodo iz posode, ki je stala nekje v obližju. — „Oče, oče“, zakliče Grk obupno, „vzbudi se, in jaz prisegam, da hočem vse storiti, kar mi velelaš.“

Angelik odpre svoje krasne oči, ki so bile še rosne od prelitih solz.

„Moj brat“, glas se mu je tresel, „podelil si mi zopet življenje; toda usmrtiš me, ako pozabiš na svojo obljubo. Takoj morava zapustiti to kapelico; čas je, da te popeljem nazaj v ječo, kakor je to moja dolžnost.“ Zbok slabosti in bledosti zapusti brat Angelik Vatikan, in upirajoč se na Grkove roke, podal se je na pot; do ječe torre di Nona ni mogel spregovoriti niti besedice. Tam pa, ko sta bila sama, prime ga dominikanec za roko ter govori: „Moj brat, ti si mi vrnil življenje, toda le potem, ako mi obljubiš, da hočeš vse storiti, kar bodem jaz želel; jaz nočem nič drugega, nego da te rešim; ti moraš sedaj oprostiti svoje srce od pregreh; moraš se spovedati.“

„A jaz ne morem verjeti, da bi mi bila spoved potrebna.“

„O, moj brat, ko bi ti mogel svojo ubogo dušo pre-mišljevati v ogledalu resnice in spoznanja, kako bi ti bila temna in omadeževana!... Duša tvoja vklenjena je v

silnejše okove, kakor one, ki so oklepale tvoje telo, ko so te peljali na morišče. No, spoved te oprosti! Pusti da gledajo moje oči, kar bi jaz nikdar ne bil verjel.“ Neki nebeški duh nadvladal je naenkrat angelskega slikarja.

* * *

Papež je dovolil Angeliku delo v Vatikanu za nekoliko dnij prenehati. Prihodnjega dne napotil se je zopet v ječo. Spremljeval ga je njegov učenec Bozzoli, ki je nosil s sabo stojalo, čopič in škrinjico z barvami. Po goreči molitvi postavi deščico na stojalo in se pripravlja slikati hitro po svojem načinu, brez poskušnje in spremembe, ampak kakor da bi vodila njegovo roko božja navdahnjenost. V ozadji slike začel je slikati nekoliko dreves, ki so se vzdigovala med neko hišo v zelo priprostih razmerah in med skrito vendar zadosti lično cerkvico. Štirje majhni stebri v florentinskem slogu podpirali so jako krasni lok pri vhodu. Na nekem z rastlinami obraščenem in z lepimi cveticami posejanem dvorišču naslikal je skupino petih oseb. Na desnici videl se je Izveličar v modri obleki, ogrnen počez z rudečim plaščem, žarni venec obdaja njegov mili in veličastni obraz; dolgi zlatorumeni kodri spuščajo se lahno na njegova ramena. Odrešenik stoji tukaj mogočno in oblastno, razprostira svoje roke, držeč v jedni roki zlato palico. On izpolnjuje jedno izmed najvzvišenejših del usmiljenja, postavlja namreč zakrament sv. pokore, ko daje apostelnom oblast grehe odpuščati; zdi se kakor da bi se slišale besede, katere je govoril sv. Petru in ob jednom vsemu krščanskemu duhovništvu: „Kar bode na zemlji zavezali, bode zavezano tudi v nebesih, in vse, kar bode na zemlji razvezali, razvezano

bode tudi v nebesih.“ Slikar pokazal je tudi učinek Kristusovih besed. Naslikal je duhovna v florentinski obleki. Obraz njegov je blede in mil. Stopa k grešniku v rudeči obleki, glava je pokrita z zlatom in hermelinom obrobjenim pokrivalom. Zvezan je z vrvjo, ki se večkrat okrog života ovija. Duhovnik se mu bliža z neizrekljivim pomilovanjem. S koliko skrbjo in nežnostjo, s koliko ljubeznijo odvezujejo njegove bele roke grešnikove spona! S koliko milobo in ob jednom s kolikim veličastvom izpolnjuje on svoj poklic kot duhovni pastir! Na drugem oddelku slike predstavil je brat Angelo neko osebo v zeleni suknji in s turbanom na glavi; ona kaže v svoji podobi in v svojem gibanju pri pogledu onega čudeža božjega usmiljenja največje občudovanje. V obližju tega človeka Odrešeniku nasproti vidi se neka druga oseba. Glava je odkrita, angelske poteze na obrazu so popolnoma podobne potezam onega redovniškega slikarja, katerega se še dandanašnji lahko vidi na nagrobnem spomeniku pri santa Maria sopra Minerva.

Z veliko radovednostjo in z živahno zanimivostjo opazoval je Grk vse posameznosti slike, ki je bila v treh dneh gotova. Občudoval je globoko pobožnost Angelika, ki je po svoji navadi Odrešenika le klečé risal. Grešnikovo osebo je le v lahkih obrisih zaznamoval; šele tretji dan, ko je bilo vse drugo dokončano, spopolnil jo je naenkrat. Kdo popiše strmenje in ganjenost Argyrapulosa, ko zadnji dan v tej podobi zagleda — samega sebe! Bogoljubni umetnik naslikal je njega samega z najpopolnejšo podobnostjo; pri vsem tem vtisnil je celi osebi poteze grenkih bolečin, katere je morala občutiti, da je tičal v grešnih okovih; ob jednom naslikal ji je pa tudi upanje na njen

pogled, da bode kmalu od spon oproščena. Argyrapulos kazal je na podobi v svojem pogledu najglobokejše obžalovanje.

„To sem jaz“, vsklikne Grk globoko ginjen, „da, jaz sem!“ Solze so ga oblile. Milost ga je nazadnje vendar zmagala.

„Oče moj, oče moj! oprosti tudi mene, da, oprosti me iz grešnih spon!“

Angelik ga objame in ganjeno pritisne na srce; potem mu reče poklekniti in se zahvaliti Vsegamogočnemu. Porabil je več dnij, da ga je temeljito podučil v katoliški veri — potem je spoznal on svoje grehe, in Angelik ga je krstil pri sv. Ivanu v Lateranu v krstni kapeli Konstantinovi. Prejšnji večer naložil mu je za pokoro, da gre v Vatikan in tam papeža prosi odpuščanja in milosti.

Nikolaj V. ga ljubeznivo vsprejme in mu reče: „Sin moj, jaz ti odpustim ne le ono meni storjeno razžalitev, ampak jaz te tudi pomilostim od smrtne kazni, ter upam, da začneš novo, pošteno življenje in popraviš poprejšnje napake. Hvaležno pade Grk pred papeža ter mu poljubljuje noge; potem mu pokaže podobo, od katere se ni hotel več ločiti. Papež je občudoval ta prizor; potem pa se obrne k slikarju rekoč: „Tvoj čopič vstvaril je nov čudež spreobrnjenja.“

„Sveti Oče“, govori nato Grk, „jaz vem, s koliko ljubeznivostjo ste vsprejeli moje domačine Teodora Gaza, Gregorja iz Trobizonde i. d., ko so dragocene rokopise prinesli s seboj iz Carigrada. Oni se štejejo srečne radi gostoljubnosti, katero ste jim v Rimu skazali ter se hočejo s tem hvaležne skazati, da obogaté Vatikansko knjižnico s temi dragocenostmi.“

„Da, toda dopolniti moram še jedno škrbino; obljubil sem onemu 5000 zlatov, kdor mi prinese evangelij svetega Matevža še v izvirnem jeziku.“

„O, sveti Oče, kolika je moja sreča! Jaz imam one rokopise, prinesel sem jih s seboj iz Carigrada. Ko sem storil oni smrtne kazni vreden zločin, zakopal sem knjigo v neko jamo na rimskem polji; jaz jo bodem že zopet našel. Da se Vašej svetosti za vse milosti, katere mi je Vaša svetost podeliti blagovolila, kolikor mogoče hvaležnega skažem, sem tako srečen, da Vam zamorem ponuditi evangelij sv. Matevža.“

Nikolaj V. bil je kakor očaran. — Ko je dobil rokopis, takoj ukaže Grku nakazati 5000 zlatov. Ker je imel sedaj zadostna sredstva, napoti se z nekaterimi domačini v Benetke, da prične ondi malo kupčijo. Jedino to je težilo njegovo srce, ko je zapuščal Rim, da se je moral ločiti od ljubljenega brata Angelika. Toda vsako Veliko noč potoval je v Rim, da se je spovedal svojemu dušnemu rešitelju, kakor je zval brata Angelika, ter tudi iz njegovih rok prejel sv. obhajilo.

* * *

V sledečem letu prišel je Grk ravno ob istem času; vsakokrat je prinesel s sabo v zabojčku s cedrovega lesa ono dragoceno sliko, ki je bila vzrok njegovega spreobrnjenja in katero je vsak dan ljubeznivo in hvaležno premišljeval. Komaj prišedšemu v Rim bila je prva njegova pot k Angeliku v samostan santa Marija sopra Minerva. Ko je Argyrapulos v samostanu povprašal po tem imenu, videlo se je, kolika žalost se je brala na obrazu brata vratarja. „Ah gospod“, govoril je, „dobri brat zapustil

je zemeljsko bivališče; mi žalujemo po njem; smrt njegova bila je ravno tako angelska, kakor njegovo življenje.“

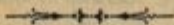
Predstojnik, ki se je ravno približal, je potrdil to žalostno poročilo in je pripovedoval neutolažljivemu Grku nekatere posameznosti. „Sveti Oče“, govoril je, „bil je tako nestrpljiv razveseljovati se nad svojo kapelico, da je našega bogoljubnega brata silil, svoje delo dokončati in ta, ki je celo svoje življenje dolžnostim žrtvoval in mislil, da se trudi za Boga, ako dela za njegovega namestnika, ni hotel svojega dela prenehati; še ko ga je mrzlica prijela, delal je neumorno v Vatikanu, kjer je mrzlica še huje gospodovala. Njegovo zdravje se je krušilo, dokler ga ni rešila smrt zemeljskega trpljenja.“

Argyrapulos prelival je grenke solze in prosil, naj ga pelje na grob prijatelja njegovega. Še dandanes se vidi v cerkvi na levi strani kora; to je priprost, poševno v zid vdolan grobni kamen. V kamen vklesana je njegova podoba. Videti je na njej nekaj vzvišenega, nadzemjskega. Slikar je predstavljen v dominikanski obleki, roke sklenjene, njegova plemenita glava je zatopljena v misli, usta na pol odprta, kakor v molitvi. Tak je bil v življenju in tak je bil posebno še ob smrtni uri.

„Nikolaj V.“, nadaljuje predstojnik, „je bil radi slikarjeve smrti neutolažljiv in preživel ga je le nekoliko tednov.“

Argyrapulos mudil se je dolgo kleče pri grobu, potem se vzdigne, obrne se proti predstojniku in govori: „Povejte mi natančno, kateri je dan njegove smrti? Ta mi bode v prihodnje moj obletni dan, katerega hočem preživeti v solzah in v molitvi.“

„18. marcija tega leta“, odgovoril je predstojnik, „šel je rajnki v nebesa, kjer je našel prave vzorce onih ljubih in svetih podob, katere je s toliko ljubeznijo slikal na zemlji.“

IV.

Med nihilisti -- zarotniki.

Najhujša zima je bila, ko se je peljal neki ruski sodnijski uradnik iz mesta Jakutsk na lahkih, majhnih saneh, v katere je bilo vpreženih osem psov, po nezmerni s snegom pokriti stepi v vzhodni Sibiriji. Sneg je gosto naletaval, snežinke pa mu je podil silen veter naravnost v obraz. Nobenega glasu ni bilo čuti, nobenega človeka videti. Sicer pa to ni bilo prav nič čudnega; saj si radi neprodorne megle videl komaj pet korakov pred seboj.

Mladega sodnijskega uradnika so bili poslali, da bi prišel na sled nekemu državi zelo nevarnemu človeku, bivšemu plemenitažu Ivanu Ivanoviču Mosučevu, ki je bil pobegnil med potjo v rudnike, v katere je bil obsojen za dvanajst let. Da pa ga je bilo v takem vremenu težavno, da, nemogoče zasledovati, je lahko umevno. Uradnik je tudi sam prav malo upal, da bode zajel begunca. Znočilo se je, a zvedrilo še ne. Ravno nasprotno, sneg je naletaval kar v kosmah; kmalu so zatulili tudi volkovi. Uradnik je držal svoj nabiti samokres v roki; prišel mu je prav. Zakaj v tem trenutku skoči na sani velik volk. Uradnik sproži in grdoba se zvrne v sneg. A strel je splasil pse, kakor divji so se zapodili, nenadoma se grozno potresejo sani; uradnika je vrglo z njih nezvestnega.

Ko je zopet odprl oči, ležal je v snegu pod lesenimi deskami — pod ostanki svojih sanij. O psih ni bilo ni duha ni sluha. Pač, iz dalje se je čulo vedno bolj pojemajoče žvenkljanje, menda zvončkov, katere je imela njegova vprega. Težko se je spravil na noge, in še le sedaj spoznal, v kako hudem položaju da je.

Nič živeža, in vendar tako sam v pusti stepi! Sedel je na porobek, ob kateri so bile zadele njegove sani, in premišljeval, kaj mu je početi.

Polagoma se je razdelila gosta megla in prav blizu se mu je zasvetila majhna lučica.

Vstal je in šel proti oni svetlobi. Ni hodil dolgo, in stal je pred vrati majhnega ruskega kmetiškega doma. Neka ženska mu je odprla.

„Toraj ste vendar prišli, gospod! Seveda, Jakutsk je daleč, in v temi in megli človek tudi ne pride naprej. Le stopite v hišo, drugi bodo tudi v kratkem tu!“ — Pri teh besedah je peljala uradnika v bližnjo sobo.

„Ali so me pričakovali? Ali so vedeli, da pridem?“ vpraševal se je osupel mladi sodnijski uradnik. A ker je bil truden in lačen, si ni dolgo lomil glave s takim razmišljanjem.

Ona žena mu je prinesla sira, kruha in vodke (žganja.) Ruske žene navadno ne govoré mnogo, in tudi kmetica je molčé sedla uradniku nasproti na leseno klop. Ko pa je gost spraznil krožnik, dejala je: „Kaj ne, kaj takega dolgo niste poskušali?“

Začuden pogleda uradnik. „Zakaj?“ vpraša nato. „Za denar dobi to vsakdo tudi v Jakutsku!“

„Vsakdo?“ čudila se je starka ter zategnila ustni kakor v zasmeh.

Uradnik ni imel časa odgovoriti; kajti v istem trenutku je zopet nekdo trkal na vrata. Kmalu je vstopil v sobo visoko vzrastel mož. Uradnika menda ni opazil in tudi ta ni mogel spoznati novega gosta. „Lepa pot je to bila,“ obrnil se je tujec h kmetici, „a izvil sem jo dobro. Gospodje v Jakutsku so pač debelo gledali, ko so našli gnezdo prazno in ptiča nikjer. Pri tem vremenu me ne morejo slediti. Sedaj mi pa dajte jesti, in kaj dobrega, dosti dolgo sem drobil v ječi plesnjeve skorje“. Žena je šla iz sobe, da bi postregla.

„Plesnjeve skorje v ječi? — Kdo je neki?“ premišljeval je sodnijski uradnik in svetilko povzdignil, da bi mu videl v obraz. Bil je — Mosučev! A tudi ta je spoznal uradnika. „Vražji slepar!“ kriknil je ter planil nad uradnika, „v moji oblasti si!“

Pri teh besedah je vrgel zanjko okoli uradnikovih nog in ga na tla zvlekel. Nato ga je zvezal in porinil pod klop v temnem kotu v sobi. To se je zgodilo tako naglo, da ni opazila žena, ko je prinesla beguncu jedi, čisto nič, da je bil kak boj pred kratkim.

„Kam pa je Ivan odšel?“ obrnila se je do begunca.

„Ivan? Kateri Ivan?“

„I no, Ivan Ivanovič Mosučev“.

„Saj stoji pred vami“.

„Kaj?“ vsklikne žena osuplo. „Vi ste Mosučev? Kdo in kje pa je tujec, ki je sedel malo prej tu?“

„Kdo? Neki sodnijski uradnik, ki bi bil moral mene zasledovati. Kje? Dobro povezan in povit v onem-le kotu in sicer tako dolgo, dokler ne odločijo bratje, kaj počnemo z njim“.

Vroč pot je oblival uradnikovo čelo. Vedel je, da je padel med nihiliste in da bo težko živ zapustil to sobo.

Soba se je začela polniti. Zavite in zakrite postave so vstopale, — uradnik bi ne bil nikdar mislil, da so tako obljudene te pustinje. Vsak, ki je prišel, objel in poljubil je Mosučeva in mu čestital, da je prost. Ko so sneli svoje krinke, gledal je uradnik pred seboj samo znane obraze. Večinoma so bili pobegli rudniški kaznjenci, a opazil je med došlimi tudi marsikakega poštenjakoviča iz Jakutska, o katerem se mu niti sanjalo ni, da bi ga našel v taki družbi. Šepetali so nekaj časa prav tiho med seboj, nato je nekdo pozvonil v znamenje, da se prične zborovanje.

Predsedoval je postaren mož. V svoji mladosti je bil v Petrogradu obče znan, priljubljen plemenitnik. Mosučev je vstal. Kratko, a živo je opisal zanimivo povest, kako so ga zajeli, obsodili in kako je ubegnil. Nobeden ni govora pretrgal; poslušalci so bili vajeni taci dogodbic. Ko pa je pričel pripovedovati svoj sestanek s sodnijskim uradnikom, skočili so vsi po konci, in začela se je prava zmešnjava. „Izdal nas bode! Ne bode molčal! Ne bil bi ga smel pustiti v sobi!“

Tako so klicali in vriščali vsi vprek.

Mosučev se je mirno dvignil in rekel z glasom, ki je prodiral uradniku kosti in mozeg: „Ne bojte se, bratje! Nobenemu živemu bitju ne bode več ničesar pripovedoval; zakaj živ ne pride več iz te sobe“.

Tiho je bilo po teh besedah; nato so vzdignili vsi roke, — bratje so sprejeli predlog.

Sedaj je spregovoril še predsednik. „Umreti mora“, dejal je, „prav imate; toda kako?“

„Z mečem ga spravimo!“

„Prebodimo ga!“

„S strelom mu pomagajmo!“

„S strupom!“

„Z vrvjo“, tako so predlagali različno.

Uradnik bi bil skoro pal v omotico. Ali niso sedaj na smrt obsojali njega? In sicer sodniki, kateri ne poznajo milosti?

„Z vrvjo!“ ponovil je predsednik.

Obsojen je bil uradnik.

Vse je utihnilo; uradnik je zaprl oči in pričakoval, da ga peljejo v smrt. A kaj je bilo to? Nekdo je zabrlizgal; zborovalci so skočili po koncu.

„Nevarnost!“ vskliknili so vsi zajedno, uradnik pa se je zveselil v srcu: „Rešen bom!“

Bratje so zgrabili za karte. Postavili so naglo vina na mizo, in komaj so se tako zavarovali, že je bilo čuti peketanje konjskih kopit, precej na to so se odprla vrata, in vstopili so carski vojaki. „V imenu postave, ujeti ste!“ zakliče poveljnik.

Mosučev vstane.

„Jaz sem Ivan Ivanovič Mosučev“, ponosno reče vojakom, „oni, ki je včeraj pobegnil, ko so ga prepeljavali v rudnike. Drugi pa so nedolžni; niso vedeli, s kom sedé v družbi“.

Poveljnik pogleda zbrane goste; vsi so sedeli prepali in zmešani. Menda si je mislil, da so preplašeni, ker so bili nevedé tako dolgo s tem razvpitim človekom v družbi zakaj obrnil se je do vojakov: „Oni so menda nedolžni, tega pa zvežite!“

Zavezanih ust uradnik ni mogel klicati na pomoč. Tako blizo rešitve, — in vendar bode izgubljen! Zakaj

vojaki ga niso hoteli zapaziti. Že so vzeli Mosučeva v svojo sredo, da bi zopet odjezdili, ko napne uradnik vse svoje moči, se vspne in vrže svoje zvezane noge na klop. V tem ko so se vojaki obrnili, so vsiknili zborovalci strahú — bili so izgubljeni.

Vojaki so videli uradnika, potegnili ga iz kota in rešili vezij. „Vsi so zločinci!“ glasno sedaj zavpije sodnijski uradnik, „vsi so nihilisti!“

„Zvežite jih torej!“ ukazuje poveljnik vojakom. Le kratek je bil upor, kmalu so bili vsi v sponah, ki so še pred kratkim sodili uradnika.

Sodnik pa je bil prost! Nenadna, nepričakovana rešitev ga je spravila skoro ob zavest. Ko se je pomiril, vrnil se je s svojimi rešitelji in jetniki v Jakutsk.

v.

K o č e t u !

Zgodaj zjutraj je bilo.

„Ali je tu pot v Plzno?“ vprašalo je desetletno dekletce po poti gredočega kmeta.

„Da“, bil je kratek, skoro osoren odgovor, in kmet je šel svojo pot naprej. — — —

Bilo je popoldne, in dekletce še vedno na poti. Slabotno je bilo, skozi natrgani slamnik so jo pripekali solnčni žarki v čelo, tudi čevljički ji niso več varovali majhnih, nežnih nožic.

„Ali se gre tukaj v Plzno?“ vpraševalo je dekletce iz nova.

„Seveda, drago dete. . . Kaj pa bi rado tam v mestu?“

Dekletce je šlo naprej in ni dalo odgovora. Krčevito so se mu tresle ustne, ni moglo odgovoriti staremu, prijaznemu gospodu, ki je ustavil svojega konja, ko je zavzet zagledal deklico ter žalostno, ihteče dete vprašal, kam in zakaj gré.

Padala je že rosa, in neprenehoma je hitela mala Anica dalje; toda joj! nožice so odpovedavale, sesti je morala na kamen, z mahom porasten, kraj ceste, da se odpočije. Trudna in zdelana je bila, ko je sedela tako sključena ob cesti, obraz si zakrivala z nežnima ročicama, na kateri so se razpustili lepi svetli kodrci: Anici so pridrle sedaj solze v oči.

„Dekletce, kaj delaš?“ vpraša jo nenadoma sočutno mil glas.

„Glej, nikdar radovedna!“ doda nekdo drug, . . . in Anica, ki se je ozrla pri teh besedah, zagledala je pred seboj zalo gospo na strani mladega gospoda.

„Kaj delaš tukaj?“ vpraša Helena — tako se je imenovala mlada gospa — prestrašeno deklico in stopi bliže.

„V Plzno grem“, . . . dé Anica plašno.

„Čuješ Karol (spremljevalec je bil Helenin brat) — dete gre v Plzno . . . in še dve dobri milj je do tja. Ali pa veš, dete moje, da je to še zelo daleč?“

Anica je odmajala z glavo in si obrisala dve veliki, težki solzi iz očíj.

„Zakaj pa greš v Plzno, dete moje? Ali si že kaj večerjala?“

Anica je dejala, da še ni.

„Ali si morebiti opoldne kaj kosila?“

Zopet je deklica odmajala z glavo.

„Karol, ubogo dekletce je gotovo lačno“.

„Gotovo“, pritrdil je brat in zazdehal.

„Kako ti je ime?“

„Anica“.

„Torej Anica, sedaj pojdeš z nama in dobiš kaj večerje. Peš v Plzno! To je vendar neverojetno! — Pojdi Anica! Po noči ostaneš pri nas, jutri se pa že zmenimo, kako pojdeš naprej“.

Anica je šla za ljubeznjivo gospo in njenim bratom.

Po širokem drevoredu so šli ob krasnih nasadih in kmalu stali pred mogočnim poslopjem, podobnim gradu, ki se je lesketalo samega bogastva. Stopili so v grad.

„Tilka, daj sirotki kaj jesti! Gotovo je lačna. Potem se že dalje zmenimo“. Tako je naročala prijazna gospa služkinji.

Tilka je prijazno prijala trudno dekletce za tresočo se ročico in jo peljala v kuhinjo.

V bližnji sobi je opisovala med tem Helena kaj živahno pretekli dogodek in kazala posebno veselje da ji je poslal Bog na tako čudovit način varovanko.

„Rada bi pa le vedela, kaj deklico tako vleče v Plzno“, povdarjala je Helena. — „Drug klobuk in druge čevlje ji moramo pa vsekako dati; morebiti bomo dekletce jutri lahko še kaj spremili, ako se res tako mudi. Čudno dete!“

„Koga misliš, Helena?“

„A vi tukaj, ljubi oče! ravno pripovedujem o ubožni, k večjemu desetletni deklici. Zapuščena je sedela na nekem kamnu ob cesti ter dejala, da potuje v Plzno“.

„Tudi jaz sem srečal deklico“, rekel je prijazno stari gospod. „Vprašala me je, kako daleč je v mesto. Hotel

sem dekletce ustaviti, pa se ni dalo, šlo je kar naprej. Kje pa je?"

„V kuhinji, oče. Tilka ji dá kaj jedila; potem, ko se okrepča, pomenimo se že kaj ž njo“.

V tem pritekó v sobo tri mlade deklice, Karolove hčerke, veselo poljubijo staremu gospodu roko ter delo odloživši radostno pripovedujejo dnevne dogodke. „Čakajte, sedaj vam pa še jaz nekaj pokažem“, pohvalila jih je Helena in izginila iz sobe.

Tilka je sedela pri delu v hramnici poleg kuhinje.

„Kje je tuja deklica?“ vpraša Helena.

„Na pragu pri vratih“, odgovori Tilka in dela naprej.

„Pri vratih ni nikogar, Tilka!“

„O pač, gospica“, odvrne služkinja in odloži delo ter stopi počasi k durim.

„Saj res, šla je. Tukaj je sedela po večerji, ko sem šla na delo“, pripomnila je sedaj. „Vedno je pogledavala na nebo — kako je pobožno, dobro to dete, mislila sem si — sedaj pa vidim, gospica, da je bilo dekle hinavsko, kakor sploh taki potepenci. . . . Moram precej pogledati, ali ni odnesla kake srebrne žlice — takim ljudem ni zaupati!“

„Ali ji nisi rekla, naj ostane tukaj čez noč?“ vpraša jo Helena, povsod iskaje izgubljeno dekletce.

„Rekla sem ji to, gospica, in na vrhu še, da bode imela lepo posteljico v čumnati: a tako brezčutno me je gledala, kakor bi ne umela besedice“.

„Ubožica, zdela se mi je zelo nesrečna“, dejala je Helena, užaljena, da ne more več tolažiti male varovanke. „Dala bi ji bila kako obleko, klobuk in trdneje čevlje ter

bi jo peljala v Plzno. — Morda pride revica nazaj, in če pride, pošlji le precej po-me, Tilka!“

„Ako pride, naznanim vam precej, gospica“, pritrди dekla, in gre zopet na svoje delo.

Toda Anica se ni vrnila. Porabila je bila priliko, ko je lahko skrivaj zapustila grad, in sedaj je bila že precej daleč. Ko se je popolnoma stemnilo, skrila se je v kup slame, ki je bil pod nekim kozolcem na polju. Rada bi bila šla vso noč naprej, a se je bala.

„Danes se nam je naključilo nekaj posebnega, gospod jetnišničar,“ pripovedoval je korenjašk možak, paznik Plzenskih kaznjencev, svojemu načelniku. „Zunaj smo dobili majhno, jokajoče dekletce, in družega ni kazalo, kakor da je vzela moja žena seboj domov. Priimka njenega dosedaj nismo mogli spraviti iz nje, povedala je samo, da ji je ime Anica. Meni se zdi, da je prišla kakega kaznjenca obiskat, pa ne moremo od nje zvedeti, ni, od kje je prišla ni, zakaj“.

„Privedite dekle sem“, odvrne jetnišničar, „moja žena ravno potrebuje deklice, ki bi ji nekoliko pomagala pri gospodinjstvu. Mogoče, da boče dobra za to“.

Za nekaj časa je stala Anica, tresoč se na celem telesu, pred jetnišničarjem. Bila je res lep otrok.

„Od kod si prišla?“ vpraša jetnišničar prijazno.

„Iz T. . .“, Anica tiho odgovarja.

Moža se osupnjeno spogledata.

„Morebiti celo peš?“

„Da, gospod“, odgovori dekletce še bolj boječe.

„Zakaj si prišla sem?“

„Da bi videla očeta“.

Po teh besedah ubogo dete glasno zajoka.

„In kdo je tvoj oče?“ prijazno vpraša jetnišničar.

„Pišejo se Ržen“, odgovarja deklica.

„Slučajno so trije Rženi tukaj: neki Jožef, Pavel in Anton“, pripomni jetnišničar pazniku, „Deklica, ali je tvojemu očetu ime Jožef?“

Anica ni nič odgovorila, vznemirjena je bila zavoljo hudega dnevnega in nočnega napora tako, da se skoro ni več ovedela.

„Ako je Jožef,“ govoril je jetnišničar sam s seboj, „ta je do cela pokvarjen, zloben človek; ravno danes mu je bilo treba dati dvojne spone, ker je skušal pobegniti, — ta ni vreden take hčerke. — Pojdi torej, malička, poiskali bomo tvojega očeta.“

Prijel je dekletce za tresočo roko in je peljal po dolgih temnih hodoških ob začrnelih, mokrotnih zidovih na trdnjavo za jetnike. Žalostno so odmevali pod zamolklimi oboki težki koraki jetnišničarja in paznika. — Dolg, širok je bil grob, po katerem so sedaj hodili, grob, v katerem so pokopana še živa srca, srca katera je v tej strahoviti tišini skoro slišati kako bijejo. Vse govori tu o zločinih, o strašnih, po ostrih postavah vkovanih strasteh.

Naposled so stali pred vrati, na katerih je jetnišničar odmaknil majhno deščico. Zaraščen surov obraz se je prikazal pri odprtini in z zoprnim poudarkom vprašal, kaj da hoče jetnišničar.

„Vaša hči je tukaj, rada bi vas videla“, pravi jetnišničar.

„Hči — hm! Kaj vam še ne pade v glavo“, odvrne zamolklo jetnik. „Nimam nobene hčere; da bi jo imel, ne zadržalo bi me živo bitje tukaj!“

„Oče!“ zakliče Anica. Ko je stopil sedaj kaznjénec še bliže odprtine v vratih, zakrilo si je dete preplašeno obraz in tiho ihtelo: „Ta ni moj oče“

„Povprašali bomo torej drugega“, odvrne dobrosrčni uradnik in pelje dete k drugi celici. Prijazneje kakor prej izpregovori tukaj pri vratini odprtini: „Pavel, vaša mala Ana je tu, ali je nečete videti?“

„Ana?“ bil je odgovor — po dolgem molčanju, — „da, poznal sem nekdaž neko Ano, — a ta ni bila dete — prebodel sem jej srce. Bog mi bodi milostljiv! Pojdite ne vzbujajte mi bolesi, moja ni“.

Zopet je vskliknil otrošk glas: „Oče!“ Jetnik je stopil k odprtini, mladostno lice, plave oči so zrle vanj nedolžno. Zagledal je jokajoče, proseče detetovo oko. Otožnost mu je legla na obraz, globok vzdih se mu je izvil iz prs, omahnil je nazaj na svoje ležišče, rekoč: „Pojdite proč ž njo, ne morem gledati te nedolžnosti, ne morem!“

Anica je zopet tiho jokala: „Ta ni“, in stari prijatelj jo je peljal k tretji celici, zopet odmaknil deščico v vratih in zaklical:

„Anton, mala deklica je tukaj, Ana, vaša hči, rada bi vas videla“.

„Kaj, kako?“ odmevalo je iz ječe.

„Vaša hči“.

Zarožljale so verige, in v odprtini se je pokazal možki obraz, lep, bolesten. Videti je bilo, da mož ni prav umel, kaj želé od njega. Zato se je stegnil, kolikor so dopuščale sponе in se ozrl na objokano deklico. To je bilo otroku preveč, kar kriknilo je: „Oče! Oče!“ in omahnilo ob jetnišničarju na tla.

„Anica! Dete moje!“ vsklikne sedaj jetnik, in krčevito mu je zategnila boleštni. „Kako prihajaš k meni?“

Jetnišničar je v tem zopet osvestil deklico.

„Ali hočete da jo pustim k vam?“ vpraša kaznjenca.

Jetnik si je zakril z rokama obraz. Jetnišničar je odprl težka vrata in deklici dovolil stopiti v celico. Objel je oče svoje dete.

„Oče!“ — „Anica!“ čulo se je še v temni celici, potem pa dolgo le tiho jokanje. Naposled je dvignil kaznjenec glavo svoje hčerke, katero je bila naslonila njemu na prsi — o, kako strahovito so tu rožljale njegove sponi! — in ji gledal v oči. Nekaj časa se je obotavljal, nato jo poljubil, pogladil ji svetle kodrce in jo vprašal: „Zakaj si prišla, Ana?“

„Vas sem hotela videti, oče,“ in zopet se je povesila otrokova glava na jetnikovo srce.

„Kako si pa mogla sem priti?“

„Peš.“

„Tako daleč?“

„Da, oče!“

„Ničesar ni bilo slišati, kakor rožljanje spon, zakaj jetnik je pritisnil tesneje na srce svoje dete.

„In kako si moglo, dete, zapustiti njo — svojo mater?“

Mirno in boječe je to vprašal, odgovora ni bilo. Plašen pogleda detetu v oči; ustnici otrokovi sta se tresli.

„Povej mi — naglo!“

„Mati so umrli, oče!“

Zdrgetal je jetnik, in glava njegova je omahnila detetu v naročje. Dolgo je glasno jokal, grenko in silno. — Jetnišničar in paznik sta stala med vrati, tako ganljivega prizora še nista videla. Polagoma zmagovala je nje-

gova možatost hudo bolest in glasen jok je prehajal v tiho ihtenje.

„Anica, kdaj je umrla? Uboga žena! Ubogi otrok!“

„Ah, od tega je že dolgo, — mnogo, mnogo tednov“, — odvrnilo je dete. „Naročili so mi na smrtni postelji, naj grem k vam in vas tolažim.“

„Naročili so mi tudi, naj molim za vas in vam sporočim, da jih obiščete ob njih grobu, ko boste prišli iz ječe, potem pa lepo in pošteno živite, da pridete enkrat k njim v nebesa.“

„V nebesa! Jaz v nebesa!“ zdihoval je jetnik, obup mu je iz nova razjedal prsi. Naslonil je zopet glavo na svojo hčerko — svojega angelja varuha. Zakaj komaj se je je dotaknil, izginila je obupnost. Česar niso mogle opraviti ni spona ni ječa, storila je otroška udanost — otajal se mu je led okrog srca. Dolgo je počival tako oprt na svoje lepo, mirno, nedolžno dete, in nikdo si ju ni upal motiti.

Jetnišničar in paznik sta hodila med tem po zaprtem hodniku sem in tje. — — —

„Oče, dokler vam ne poteče čas, bodem vam stregla,“ pravi deklica.

Vzdignil je oče glavo ter objokan uprl svoj pogled v nežno dete.

„Mati me ni tako opominjala. Blagoslovi te Bog, angelj! Da, ti bodeš rešila svojega bednega očeta.“

„Da, oče, rešila vas bodem!“

„Sedaj bi pa morebiti že odšla,“ opozarja uradnik ter pogleda v celico.

„Anica, sedaj se morava ločiti. Ali bodeš še prišlo, dete moje?“

„Ali ne morem tukaj ostati?“

„Ne, srček moj, a prišla bodeš zopet k meni.“

Prijazna moža sta odpeljala sedaj deklico iz temne ječe. Jokala je tiho in zadovoljno, in jetnišničar jo je vzel v svoje stanovanje.

Tukaj je čakal star, ljubezniv gospod.

„Glej, tu je mala begunka, katero iščem,“ veselo vsklikne.

„Ali poznate dete?“ vpraša uradnik.

„Prav za prav ne — le tako bolj površno, kakor sem jo videl. A moja hči, ki je bila pripeljala to dekletce seboj, da bi je vzela za svojo varovanko, ni mi dala miru. Ko pa je dete zvečer od nas pobegnilo in se ni več vrnilo, prosila me je Helena za vse na svetu, naj poiščem ljubo dekletce, — in ti moj Bog, česa pač oče ne stori svoji hčerki — jedinki na ljubo! Prišel sem v mesto, pozvedaval povsod po deklici in jo tudi zasledil. Kakor sem zvedel ravno sedaj, gospod jetnišničar, hotelo je dekle obiskati svojega zaprtega očeta, ki bode kmalu oproščen. Ako bode hotel mož pošteno delati, ne bode mu manjkalo opraviła na mojem posestvu. „No, deklica, ali bodeš šla z menoj?“ vprašal je dobri starček ter pogladil Ankine kodre in sočutno pristavil: „Ubogo dete!“ — — —

Dve milj od Plzna, na posestvu góspoda T., je sezidana lična hišica, v kateri biva priden, marljiv mož s svojo hčerjo. Ana izpolnuje vestno materino naročilo: vestno skrbi za očeta. Ljudje moža zelo spoštujejo in gotovo mu je odpustil tudi Bog.

VI.

Vse pride na dan!

I.

„V tem pustem poljskem gnezdju mora biti človeka od samega dolzega časa konec“, repenčil se je čvrst ulanec Štefan. Krtačil je ravno svojo rujavo kobilo in si žvižgal veselo poskočnico, posebno iz srca mu vzdihljaj torej ni prihajal. Kmalu pa so se mu zopet izvijali vzkliki: „Konje krtačiti, jermena snažiti, stražiti, vedno le vaditi se, bés vzemi vso neumnost — če smo le za to vojaki, pač se ne izplača! V štirih tednih odrinem že na odpust, a do sedaj nisem bil še na najmanjši praski, le pri teh bedastih manevrih — sram te bodi Liska“, in skoro pregoreče je potezal krtačo po stegnu konjevem. „Ali tudi ti še nisi duha'a sovražnega smodnika?“

„Trab, trab“, pripodil se je tuj jezdec na dvor. Ulanci so obstali pri svojem poslu. „Grad Pioskovo je napadla ruska druhal, gospod grof prosi, da mu pošljete oddelek ulancev na pomoč“, poročal je ravno navzočemu ritmojstru tuji jezdec na penečem se konju.

„Pol eskadrona na konje — naprej, poročnik Prelog vodi“, ukazoval je ritmojster, in ni preteklo pet minut, ko je bil oddelek že pripravljen. Pogladil je ulanec Štefan svojo Lisko in dejal: „Glej, konjiček! Bog vendar nekoliko misli na nas, ko nas na vse zadnje vendar kliče še k majhni praski, seveda le z ruskimi kmeti, kateri se premalo menijo za mejo, — hudega ne bo, tak-le grof se prav kmalu pretrese, pa boljše nekaj kot nič“.

Zelo se je motil ulanec Štefan, ko je mislil, da je to kaj malega. Grad Pioskova je bil v ognju, in razdivjana

druhal je vriščeč in kričeč, dirjala po grajskih hodnikih ter odnašala, kar ji je prišlo v roke. Taki napadi so se godili večkrat radi nemirov na ruskem Poljskem, in dasi je bila Pioskova oddaljena več ur od meje, vendar so se uporniki lahko priplazili, ker je bil za gradom do meje gosto zaraščen gozd.

V skoku so pridirjali ulanci, s sulicami izganjali upornike iz gorečega gradu.

Tu se začuje z grajskih stopnic sem otroški klic na pomoč. Ulanec Štefan je podil svojega konja okrog, a ogenj in dim sta mu ovirala pogled, toda čul je otroški glas v bližini: „Očeta so mi ubili, mater vrgli v ogenj in mene — o mene bodo tudi pobili — vojaki, rešite me, rešite me!“

Za trenotek se je zdelo ulancu, da vidi pred seboj majhnega dečka v sami srajci, a predno je mogel določno spoznati, zadela ga je na rame bojna sekira, katero je zavihtel nadenj neki kmet, zdrsnila od tu na konja, ki se divje vspne in vrže jezdeca, kateremu je zadeta roka otrpnila, čez glavo v goreče razvaline.

* * *

„Dano nalogo srečno dovršili“, naznanjal je drugi dan poročnik Prelog, ki je bil tudi lahko ranjen na nogi, ritmojstru. „Napadnike smo deloma zajeli, deloma razgnali, grofa in grofinjo je divja druhal, žal, z mladim grofom vred pobila, še predno smo prišli.“

„Gospod poročnik, pokorno naznanjam, deček je še živ“, poseže vmes ulanec Štefan, katerega so bili vsega opečenega rešili iz razvalin; „slišal sem ga vpiti in videl s stopnic skočiti v sami srajci, v istem trenotku pa me

je zadela sekira preklicanega Rusa!“ In pogledal je na obvezano roko, z drugo pa si je pogladil še prejšni dan tako orjaške brke, da bi bil iz njih plel lahko kite, a sedaj vse osmojene.

„Ni najmanjšega sledu ni bilo dobiti za dečkom, najbrže so ga nečloveški roparji tudi vrgli v ogenj; oče, mati in dete so mrtvi!“

„Čudna osoda! Posestvo pride sedaj na grofa Lotarja, temu bode prav prišlo, ker tiči do ušes v dolgovi“, pripoveduje ritmojster, majaje z glavo, „in ti, Štefan“, obrne se na ulanca, „sedaj si bil pri praski, po kateri te je tako mikalo, a skupil si jo tudi, kaj pa praviš temu?“

„Da, gospod ritmojster“, pritegne mu Štefan ter si z zdravo levico pogladi osmojene brke, „če gre dekle na ples in ne dobi plesalca, je znamenje da jo vse zasramuje in vojak, ki ves čas, kar služi, ni bil za kaj družega kot za manevre in parade — ta — no, ta ni veliko boljši!“

„Ti si bedast“, smijal se je ritmojster, „taka primera!“

„Bedak sem, bedak tje, vesel bi pa le bil, če bi bil rešil ubozega dečka.“

„Kajpada, vsakdo bi rad — ubogi deček, ubogi stariši! Kaj poreče na to grof Lotar!“

II.

Grof Lotar se je ravno zabaval v veseli družbi, ko so mu sporočili smrt bratovo in njegove družine. Kar sedel se je, oči so mu izstopile, kupica mu je padla ter se žvenketaje razbila, in rudeča tekočina se je razlila kot kri po grofovi obleki.

Družba mu je hotela izreči svoje sožalje, toda vidno se je tega branil in zapustil sobo. A predno je prišel do vrat, omahnil je in padel bi bil, da ga ni prestreglo par gospodov.

Grof Lotar je imel le jednega služabnika, ki je bil že osem dni doma na Poljskem, grof mu je dal odpust. Soproga grofova je bila pri svojih stariših, grof je bil sam v stanovanju. Prijatelji so mu ponujali svoje sluge, a odklonil je neprijazno, češ da nikogar ne potrebuje, ker hoče biti sam.

Sezidali so grad in grof se je s soprogo naselil v njem. A ves se je spremenil nekdanji živi plemenitaž. Neka mračna otožnost se ga je polastila, razburila ga je najmanjša zoprnost, skoro neprijeten vtis so napravljale na človeka njegove črne, bliščeče oči. Drugikrat je bil zopet nenadoma mehak, mil, molil je, dajal miloščino, obdaroval služabnike, vabil prijatelje in kraljevo jih pogostil. A med največjo veselostjo napal je nepričakovano grofa zloben duh, da je pričel divjati. Ločili so se gostje, marsikaterega več ni bilo blizo, naj ga je grof še tako vabil. Po nekoliko letih se je ločila od njega celo soproga ter se vrnila k svojim starišem v Lvov.

Zloben duh je gospodaril v gradu. Podložni so sovražili in se bali grofa, ker je bil z njimi trd. Še nepri ljubljenejši pa je bil grofov služabnik Ivan. Zopern je bil že po zunanje, obraz od kozâ zorán. Grof pa je kazal posebno naklonjenost do tega služabnika, včasih je bilo celo videti, kakor da ima Ivan neko demonsko moč do svojega gospoda. Polagoma se je udal Ivan tudi pijači, včasih je ležal cele tedne, ne da bi kdo vedel, da je bolan, potem je lazil zopet po več dni po gozdu s puško, ne da bi ustrelil le jedno zverjad.

Nekdaj, kmalu po nesreči, pozvedel je tudi o vojakihi ki so bili ranjeni, ko so preganjali napadnike. Obdaril jih je prav bogato. Ulanec Štefan, ki je imel jedno roko popolnoma trdo in vsled opeklin lice precej spačeno, dobil je največjo nagrado. Kupil si je s tem denarjem v svoji domovini hišico in nekaj sveta, oženil se s pridnim dekletom in živel srečno in zadovoljno.

III.

Preteklo je deset let. Štefan se je vračal nekega večera s polja, otroci so mu nasproti hiteli, ne meneč se za silen veter.

„Nevihta bode, le brž domov“, priganja oče, potisne otroke skozi vrata ter jih skrbno zaklene za seboj. V hiši je že mati zaprla vsa okna, pripravila blagoslovljeno svečo in se pobožno prekrižala, kadar je prešinil oblake blisk.

Kmalu je legla popolna tema, le žarni blisek je razgnal včasih temine, grom pa je potresal zidovje.

Družina je klečala okrog mize in molila. Otroci so se tresoč oprijemali starišev, ti pa so se izročevali v božje roke.

Nenadoma se začuje zunaj tuj glas. Nekdo je trkal na okno in milo prosil: „Za božjo voljo, vzemite pod streho mojega umirajočega očeta!“

Štefan je šel precej odpret, žena pa mu je svetila. in otroci so se radovedno in hkrati boječe oprijemali za materino krilo.

Mlad, slaboten mladenič, oblečen kakor potujoči Slovaki, sandale na nogah in rujav dolmán čez pleča, pripeljal je starega moža v hišo. Bledo obličje starčkovo je bilo vse oblito s krvjo, ki je tekla iz odprte rane na čelu.

Štefan je podprl starčkovo glavo, a silen kašelj je pretresel vse telo.

„Oh, moj oče, moj ubogi oče“, zdihoval je mladenič, „tako je bil že slaboten, da je komaj hodil. Tu nas je prehitela nevihta, poiskala sva varstva pod nekim dvevesom; z drevesa vrže veter težko vejo, ki je zadela ubozega očeta ravno na čelo in ga ranila. Nisem vedel pomoči, dokler nisem zagledal tukaj svetlobe; prijel sem ubozega bolnika in ga pripeljal do sem, — o dajte mu za Boga prostorček, kjer bode v miru“.

Štefan je le prikimal, solze so mu zalile oči, ko je skrbno pokladal na posteljo tujega, umirajočega moža. Človeška pomoč je bila tu zastonj. Še je živel starček do polnoči, a zavedel se ni več. Nazadnje ga je napadel še hud kašelj, ki je prešel v težko grgranje, smrtno grgranje.

Glasno je jokal in tožil mladenič, sloneč nad truplom starčevim.

„O oče, oče!“ klical je, „sedaj si me zapustil še ti, jedini ki si mi izkazoval še ljubezen na tem mrzlem, brezsrčnem svetu!“

* * *

Jasno je vzhajalo solnee drugo jutro izza pogorja. Še vedno je mladenič nem čul pri mrtvem starčku, roki je imel trdno sklenjeni, ustni pa sta se mu premikali v tihi molitvi. Štefan si ni mogel kaj, da ne bi bil primerjal obeh obrazov; že po noči je opazil, da si nista ptujca ni najmanj podobna, ob solnčnem svitu spoznal je lahko vsakdo. Mladeniča blede lice je kazalo nežne poteze, nos je bil orlov, v plavih očeh razkrita je bila duša. Mrličev obraz je kazal močne, štrleče kosti, ustne napete, košate obrvi.

„Ali je bil mrlič vaš pravi oče?“ sočutno vpraša Štefan, ko je v jutranji pozdrav pokropil po pobožni navadi mrliča z blagoslovljeno vodo.

Mladenič osupnjeno pogleda, na to odmaje z glavo in se zjoka.

„Ne, o ne! Moj pravi oče ni bil, a ljubil me je, kot bi bil, in mi storil mnogo dobrega. Nesrečno dete sem, — oče Jakoš me je našel pol zmrzlega in sestradanega v gozdu, velikokrat mi je pravil, da nisem imel družega na sebi, kot tenko srajco, in bilo je v novembru. Potem sem bil dolgo bolan, celo zimo mi je stregel Jakoš kot skrbna mati.

„In kaj je bilo prej, kako si prišel v gozd?“ vprašuje nekako hlastno Štefan.

„Kako? Oj, tega sam ne vem več prav. V bolezni sem izgubil vse spomine, saj sem bil še mal otrok, komaj sedem let star“.

„In koliko si sedaj star?“

„Sedemnajst, deset let je tega“.

„Deset let, kako se vjema! In kje, v katerem kraju te je dobil tvoj rednik?“

„V Galiciji blizu ruske meje“.

„Bog! Povej, ali se čisto nič ne spominjaš več, kaj je bilo prej, kdo so bili tvoji stariši?“

„Ne vem — kot daljne, daljne sanje se mi zdi, da sem prebival v velikem gradu, da je bil imeniten gospod moj oče, in bleda bolehua gospa moja mati; nato se je zgodilo nekaj groznega, nekaj kar mi je zmešalo duha. Kaj je bilo prav za prav, ne vem več“.

„Napadniki so pridrli v vaš grad, cropali ga in zažgali, ubili tvojega očeta in mater vrgli v ogenj —“

Mladi Slovak je poskočil in stopil zarudel v obraz pred Štefana. „Od kje vse to veš?“ vskliknil je vznemirjen — „da, tako je bilo, grad in ogenj, da, da — oj, bilo je tako grozno!

Sedel je, pokrili obraz z rokami in bridko jokal.

„Bil sem tedaj pri ulancih, in poklicani smo bili gradu na pomoč. Seveda smo polovili in prepodili upornike, a grof in grofinja sta bila mrtva, malega dečka v sami srajci pa sem še sam videl, slišal njegove žalostne klice, a v tem trenutku sem začutil hud udarec na desno ramo — še sedaj je ta roka trda — tudi konj je bil zadet vspel se je ter me vrgel v tleče razvaline. Ko sem se rešil, o dečku ni bilo ne duha ne sluha. Pozneje so pravili, da je tudi mladi grofič zgorel; naposled si morebiti še ti mladi grof Pioskova — čudna božja pota!“

„O oče Jakoš, zakaj nisi še tega doživel, kakšna radost bi bila za te, ko bi videl, da so moje sanje bile vendar nekoliko resnične“, ihtel je mladenič.

„Ali ne misliš, Štefan, da moramo pomagati mladeniču do njegovih pravic“, dejala je žena, ki je stala pri kuhinjskih vratih in čula vsako besedo.

„Seveda, ko bode pokopan stari Slovak, podam se sam z mladeničem na pot v grad njegovih starišev“.

IV.

Grof Lotar se je povrnil z lova. Silno vzburjen podal se je črez grajski dvor naravnost na ono stran, kjer je bila sodnijska pisarna. Po tedanji navadi so imeli namreč grajščaki sami tudi sodno oblast nad svojimi podložniki.

Sodnik mu je šel naproti, ker je mislil, da je kaj nenavadnega. Skoro brez sape je obstal grof pred uradnikom ter jezno udaril s puškinim kopitom ob kameniti tlak.

„Kdo je sodnijski uradnik na mojem svetu, gospod?“ besno vpraša.

Uradnik dvigne glavo višje in grofa ostro zavrne: „Mož, gospod grof, katerega morate spoštovati, do katerega se morate dostojno vesti“.

„Jaz vas odstavim, bore pisač“, kriči grof, „ako ne varujete mojega sveta pred tako sodrgo!“

„Pred kakšno sodrgo, gospod grof? Ako želite česa od mene, govorite jasneje“.

„Cigane mi odpravite, cigane!“ kriči grof od jeze zarudel.

„Katere cigane, kje so in kaj so zakrivili?“

„Ali so kaj zakrivili, kaj to meni mar! Proč ž njimi, pravim proč! Ne poznate teh pesov, v glavi se mi vrti — proč ž njimi — proč!“

„Pa kje so vendar? Ne vem, kje naj jih iščem!“

„V gozdu, na oni strani nizkega travnika pri vélikem hrastu!“

„Dobro, poiščemo jih in potlej odločim potrebno!“

„Da odstranite druhal do večera čez mejo mojega sveta, sicer — — —“

Skoro vzdihovaje je govoril grof te besede, pot mu je stal na čelu in opotekaje se šel je v grad.

Majal je z glavo uradnik, ko je gledal za odhajajočim grofom. Bog ve, kaka skrivnost tare grofovo dušo! Kdor ga je prej poznal ubozega plemenitnika, preganjanega in nadlegovanega vedno od upnikov, — bil je najveselejši in najživahnejši — in nasprotno sedaj! Res je bil prežalosten dogodek, nagla, strašna smrt brata in njegove družine; a mlajšemu bratu je prinesla nesreča vendar le

srečo, bogastvo in lepo posestvo — a le malo uživa od tega — res čudno, neumljivo!

Niti slutil ni, kako se bode to neumljivo v kratkem najstrašneje pojasnilo!

* * *

„Ali so neki to oni strašni cigani,“ dejal je uradnik smehljaje, ko je zagledal pod velikim hrastom dva slovaška loncevezca sedeti in uživati svoje skromno kosilo.

Stopil je k njima in zahteval potne liste. Štefan — zakaj ta je bil s svojim varovancem — podal mu je v usnje zavit papir.

„Jakoš Modroki in njegov sin Šandor“, čita uradnik in pogleduje moža. „Slovaka sta?“ vprašuje naposled.

„Da“, odvrne Štefan; v stran je obračal obraz, zakaj lahka rudečica ga je oblila radi laži.

„Od česa živita?“

„Od svoje obrti.“

„In česa iščeta na svetu Pioskovem?“

„Dela iščeva“, odgovarja Šandor.

„Gospod grof vaju ne trpi tukaj in mi je naročil, naj vama povem, da morata zapustiti njegova tla in sicer takoj.“

„Gospod grof naju nima pravice odganjati“, ugovarja Šandor.

„Hm, to bomo videli. Gospod grof je mogočen mož.“

„Gospod grof je pa gotovo tudi pravičen mož, in midva sva prišla posebno zato sem, da ž njim govoriva,“ pravi Štefan.

„Ta sklep le opustita. Že ko vaju je videl, razjarjen je bil tako, da vaju napodi s psi od grada, kakor hitro se prikažeta ondaj.“

„Ko naju je videl? Gospod grof naju je videl?“

„Da, in on mi je ukazal, naj vaju preženem z njegovega sveta.“

„O gospod, pomagajte nama, da zmaga pravica,“ klical je Štefan in se vrgel pred sodnika na koleni.

Uradnik je stopil korak nazaj in osupnjen pogledaval klečečega. „Vstanite,“ pravi, „in povejte, kaj želite! Tako malo ste vi loncevezec, kakor Slovak. Vi ste Poljak.“

„Da, gospod! In veste-li, kdo je ta mladenič? To je sin grofa Bruna Pioskove, ki je izginil pred desetimi leti ob silnem požaru.“

„Ali bledete, ali ste pa slepar“, ostro poudarja uradnik, „mladi grof Šandor je bil tudi umorjen v oni grozni noči, kakor njegovi stariši.“

„Ne, mladi grof je bežal v sami srajci v gozd, da bi ušel svojim morilcem. Ondi ga je našel pol zmrzlega in pol sestradanega potujoč Slovak in ga je prijazno sprejel kot oče.“

In Štefan je povedal zvedavemu uradniku vse, kar se je bilo zgodilo v oni strašni noči.

„O gospod, pustite me v grad, sedaj, ko sem ga videl, zjasnil se mi je zopet spomin, vse gledam pred seboj, stopnice vidim, vsak hodnik, vse sobe, vsak kôt zrem pred sabo, in grof Lotar mi pač mora verjeti, da sem njegov netjak!“ govoril je Šandor.

Premišljuje je hodil uradnik po travniku sem in tja. Pogosto se je ozrl v loncevezca. Dobro je poznal svoje dni grofa Brunona, saj sta bila kot dijaka celo prijatelja. In ako je pogledal revnega loncevezca, in čim večkrat se je vanj ozrl, tem več podobnosti je našel med

njim in grofom. A kako bode sprejel poročilo o svojem netjaku grof Lotar? Kaj — ako vé grof, da netjak tedaj ni bil umorjen, ako ga je danes celó videl in spoznal?

„Ali tvoj rednik ni nikdar poiskal grofa in se potegnil za te?“ vprašal je nazadnje mladeniča.

„Oče Jakoš je nekolikrat prosil, da je pisal domači župnik grofu, a ni dobil nikdar odgovora, da, gospod župnik je celo nekdaž rekel — pa saj je to golo obrekovanje, ne morem in ne smem ponavljati.“

„Kaj je rekel gospod župnik? Ako ti hočem pomagati, moram vse vedeti!“

„Dejal je“, in spreletavale so razne barve Šandorja, „dejal je, da se govori: ruski uporniki so napadli grad na grofa Lotarja prigoovarjanje in njegov sluga Ivan umoril je grofa Brunona in njegovo soprogo.“

„Obtožba ta je huda, katere ni mogoče dokazati. A poskusiti hočem — predstavil te bodem grofu, a ne tako, ne v tej obleki. Pojdita proč, na oni strani tega gozdiča je gostilna, tja pojdita in se skrijta, dokler vama ne pošljem obleke ali je sam prinesem. Naročim vama tudi tedaj, kdaj pridita v grad.“

V.

„Grozno je, skoro neverjetno! In vendar — zakaj se mi oglašá v srcu glas, ki potrjuje! Bodemo videli. Iz svojih dijaških let imam še baržunasto obleko, v tej bode mladenič ves podoben grofu Brunonu — v tej ga predstavim grofu Lotarju in opazujem, kak vtis napravi nanj.“

Jesenska megla je legla na ravnino, tema je zgodaj nastopila, v gradu so se prikazale prve luči. Ob tem času

je igral navadno grof Lotar s svojim sodnikom šah. Tudi danes je poslal ponj.

Ko je stopil Ivan v sodnikovo sobo, zagledal je takoj mladeniča, slonečega ob mizi. Osupnil je služabnik in grozno viknil: „Mladi grof!“

A tudi Šandor je zaklical: „Ta je! Ta je umoril mojega očeta in vrgel mater v ogénj, ta me je preganjal daleč v gozd!“

Ivan je bil pobit po teh gromečih besedah, stegnil je roki in jecljal: „Milost, usmiljenje, storil sem, kar mi je ukazal grof Lotar!“

A kakor bi se bil nagloma zavedel, kaj je izdal planil je proti vratom, a bile so zaklenjene, in dva sodnijska služabnika sta ga prijela.

„Skrbita, da vama ne uide!“ zaklical jima je sodnik in se podal s svojim varovancem k grofu.

Ta je bil že nejevoljen. „Kje je neki danes bore pisač tako dolgo, in tudi Ivana ni,“ jezil se je in v tem praznil kupico za kupico. Nenadoma se obrne na pol proti vratom in omahne, zakaj med vrati se je prikazal mladi Šandor, živa podoba njegovega brata.

„Brunon!“ klical je, „Brunon, duh mojega umorjenega brata, proč, proč, jaz te ne prenesem! Jaz tega nisem storil, in ko sem dal vražjemu Ivanu ta ukaz, nisem mislil, da bode v resnici to storil!“

Pal je na kolena, obraz mu je bil smrtnobled, usta so se mu penila: „Dolgovi so to storili, dolgovi! Lahko-živnost je draga, zelo draga, in jaz nisem imel denarja, in brat ga ni dal! Toda življenje, kakoršno je bilo moje zadnjih deset let — rajši stradam in beračim, rajši vse trpim, kot take muke!“

Nenadoma se ozre. „Kje je Ivan — vražji sin? Naj čuti tudi on te muke, a zloba nima vesti, njemu ni na tem!“

„Ivan je že zavarovan, in prav žal mi je, gospod grof, da moram tudi vas prijeti!“

„Ha, dobro ste jo izvedli, bore писаč, a odpustite! Glejte, kako umira morilec brata!“ Predno je mogel ubraniti uradnik, potegnil je grof izza pasa samokres in pognal si kroglo skozi sence.

Ker je Ivan priznaval svoj zločin, dosegel je mladi grof lahko svoje pravice. Ivan je pripovedoval, da se je bil obrnil grof Lotar v svoji obupnosti, pritiskan od upnikov, pogosto na svojega brata, a ta ga je vedno zavračal. Nekdaj je bil silno razjarjen, in dejal je, da bi za vedno s poti spravil brata, ako bi bil pred njim. Ivan je imel ravno tako jezo na grofa Brunona, češ da ga je nekdanj kaznoval z bičem, in tako se je ponudil grofu Lotarju, da pogubi brata. „Ako nastane na ruskem Poljskem zopet kak upor, prav lahko prideró uporniki na grad Pioskovo“, dejal sem grofu Lotarju, in on mi je prikimal z glavo ter rekel: „Stori, kar hočeš, tako pasje ne bom živél.“ Ko pa sem storil, kar je želel, na poti sem mu bil vedno — takim gospodom naj nikdo ničesar ne stori, hvaležnosti ne poznajo.“

Ni najmanjšega kesa ni kazal Ivan med svojim pripovedovanjem, umrl je tudi neskesan na vislicah.

Soproga grofa Lotarja je povedala, da je izpovedal njen soprog svoj zločin v sanjah. Ko ga je drugo jutro izpraševala, mučil jo je grozovitó. Toliko pogumna ni bila, da bi bila soproga naznanila sodnji, a tudi živeti ni mogla več z njim, zato se je dala popolnoma ločiti.

Grad Pioskova ima zopet svojega gospodarja; tudi Štefan biva tam s svojo družino in nadzoruje gospodarstvo. Le vesele obraze gladaš sedaj v gradu, ker je iz grada izginil zlobni duh slabe vesti!

L u r d.

Vse oči se obračajo dandanes v Lurd — kraj, kjer je podelila Mati milosti, brez madeža spočeta, že neštivilno darov in jih še vedno deli. Sv. oče so že večkrat priporočili češčenje lurske Matere Božje in letos so oznanili splošno romanje k nogam nebeske Kraljice v Lurd. Kako lepše praznujemo praznik čistega spočetja, kakor da pokažemo na par vzgledih, kako milostna je sveta Gospa. Vzgleđi so opisani v »Marien-Kalendru« za l. 1894.

I.

Naslednji dogodek je opisal župnik v Cazideroque-u, škofije Agenske na Francoskem. Žena, katero je Mati Božja uslišala, je v njegovi župniji. Tudi zdravnik, ki je postal doktor zdravilstva na pariškem vseučilišču in zdravil bolnico jedno leto, potrdil je, da je bilo ozdravljenje v Lurdu čudežno.

Antonijo Toussaint, mlado ženo dva in dvajsetih let, je začela nenadoma desna noga hudo boleti, ko je šla po polju, vsi udje so jej strepetali; pretrgala se jej je bila namreč jedna mišica, kakor so zdravniki odločili pozneje. Bolečina se je razširila v kratkem na celo desno stran, desna noga je otekala, postala višnjeva, in uboga

žena kmalu ni mogla drugače hoditi, kakor ob bergljah. Zdravili so siroto, kakor so mogli, zavijali nogo, kopali jo v mrzli vodi, razne zdravnike so vpraševali za svét, a zastonj, bolečine so bile vedno hujše, telesne moči bolničine so vedno bolj pešale, desna noga se je sušila, nazadnje je ista bolezen napadla tudi celo desno roko.

Sklenili smo, tako piše župnik, da izprosimo ozdravljenja od lurske Matere Božje, ko človeško znanje več ni vedelo pomoči. Ubogo bolnico smo priporočili v nedeljo vernikom v molitev ter oznanili skupno romanje v Lurd. Mnogi so tedaj dejali: »No, če se vrne ta zdrava, potem verujemo tudi mi v čudeže.« Zato mi je tudi prav otroško rekla Antonija Toussaint, ko je bila ozdravljena: »Ti so prisilili sveto Devico, da me je ozdravila.« —

Prišel je čas, odločen za skupno romanje, 26. avgust. Iz moje župnije, ki šteje 437 duš, šlo jih je na romanje 41. Veličastno spričevanje veri!

Pot je zelo utrudila našo bolnico, vendar so jo morali nesti še isti večer v jamo. Bilo je ob šestih. Ko pa bi se bila morala vrniti v Lurd, odpovedale so jej vse moči, niti ganiti se ni mogla, oče njen in mož sta jo morala prenesti v prenočišče; sedela jima je na rokah. Po noči ni zatisnila očesa, tem več pa trpela.

Drugo jutro je bila pri sv. maši in sv. obhajilu. Bolečine je čutila med tem tako silne, da ji je lahko bral vsakdo z obraza, koliko trpi. Okoli polu enajste ure so jo nesli h kopeli, potopili so jo v sveto vodo — le trenutek — in glej — stopi iz vode, obleče se naglo sama, česar ni mogla že cele mesece. Stala je lahko brez podpore, hodila, da celo tekala je brez bergelj vpričo vseh, kakor bi ne bila nikdar bolna. Zvečer istega dne se je

sama še enkrat potopila v kopel. V petek, 28. avgusta, je bila pri sv. maši, katero sem bral v rožnivenški cerkvi; celo mašo je klečala, ne da bi bila kaj utrujena.

Ko sem jo vprašal, ali ne čuti nič več bolečin, odgovorila je: »One«, a ko je pritisnila z roko močno na rame in nogo, vskliknila je osupnjeno: »Pač, nekoliko še, ako močno pritisnem«. »Dobro, pojdite toraj danes zvečer še enkrat v kopel, da ozdravite popolnoma«, odvrnil sem ji.

Videl sem Antonijo še le tedaj zopet, ko smo se napravljali domov, nisem hotel vernikom govoriti v nedeljo v cerkvi prej o tem čudežu, predno nisem še enkrat videl ozdravljene. Ko sem jo sedaj vprašal, ali ne čuti nikakih bolečin več, odgovorila ni ničesar, pač pa poskočila, pregibala koleno in se naposled z vso močjo vrgla na kolena.

Ko sem to videl, bilo me je skoro groza; toda dvomiti odslej nisem mogel. Solze hvaležnosti so mi rosile lice, ko sem jo blagoslavljal.

Vse prebivalstvo je čakalo pred cerkvijo na ozdravljenje. Ne morem opisati, kako so bili vsi ganjeni, ko so videli hoditi, da, tekati ono, nad katero so prej vsi obupali.

Najčudoviteje je, da je noga zopet popolnoma naravna in da tudi na roki ni spoznati niti najmanjšega sledu bolezni, in sicer od tedaj, ko se je prvikrat kopala v lurški kopeli.

Pretekli so že meseci, odkar je Antonija Toussaint dosegla milost ozdravljenja, in žena more vsakemu, ki jo vpraša o čudežu, veselo odgovarjati: »Tako se mi zdi, kakor bi bile moje noge trdne kot železo. Večna hvala brezmadežni Devici, lurški Materi Božji!«

II.

Jean Fosse je bil svoje dni orožnik (žandarm). Ko je odslužil, odprl je majhno gostilno. Vse je ljubilo starega orožnika, ker je bil odkritega srca in poštene dobre volje.

Ravno je ozdravel hude bolezni ter je sedel nekega večera na hladu pred hišo. Nenadoma ga obide v glavi huda vročina, prične se potiti in tilnik mu kar otrpne. Tako se je začela huda živčna bolezen, noč in dan mu je bilo, kakor bi mu kdo z noži rezal po glavi. Pokoja ni imel nobenega. Tudi v obnašanju se je popolnoma spremenil, postal je čisto drugega značaja: sedaj je bil otožen, sam zase, nepotrpežljiv, skoro ogibal se je ljudij. Vsa zdravniška sredstva mu niso nič pomagala, sam je naposled obupal nad človeško pomočjo; prepovedal je kar naravnost zdravniku, da bi ga zdravil. Bil je že na robu groba in hotel je že poklicati svoje otroke, da bi jim dal svoj zadnji očetovski blagoslov.

Nekega dne je užaljen sedel v gostilni, ko stopi v sobo mož, ki je opravljal v okolici posle pôta. Ko gost čuje, kaj tare gospodarja, opomni ga: »Za Boga, pojdite torej v lurško jamo. Saj je bila z menoj ravno taka. Imel sem na vratu rano. Nobena kopel ni pomagala. Šel sem k Materi Božji v Lurd, umil si rano in bil sem zdrav.« Orožnika so zadele te besede. Zadnjih dvomov ga je rešil neki mož v vasi, ki je bil tudi v Lurdu ozdravljen svoje bolezni. Trdno je sklenil iti v Lurd, ni pomišljal dolgo. Zena je morala takoj najeti voz, da se popelje na postajo v Pau.

Prava muka je bila za ubogega moža, ko se je vozil v Pau. Ves strt je sedel v kotu voza. Glava je bila

sklonjena na prsa. Besedice ni spregovoril. V Pau-u je šel na železnico. Tu se je zopet nekoliko poživljal; govoril je celo sam s seboj: »Sedaj Fosse, sedaj bodeš ozdravil! — A kako naj se to zgodi? . . . Ne, nisem vreden, da se zgodi nad menoj čudež . . . Pa saj je bil pôt tudi ozdravljen . . .« Tako je govoril in molil mož neprenehoma in klical Devico, brez madeža spočeto, dokler ga ni vzbudil klic: »Jama, jama!« Peljali so se mimo masabielskega skalovja; videl je prvikrat beli kip Matere Božje v skalni votlini. Neizmerna radost in upanje napolnjevalo mu je srce. S kolodvora se je napotil precej k jami. A moj Bog! Kako težko, kako počasi! Smiliti se ti je moral, ako si ga videl. Naposled je stal pred jamo. Padel je na kolena. S spoštovanjem, pobožnostjo, upanjem je gledal pred seboj skalovje, studenec, votlino, Mater Božjo — živo mu je stopalo pred oči, kar je čul o Marijinem prikazovanju, da mislil je, da gleda pred seboj Mater Božjo v prikazni. »O srečno dete! ti si jo videlo . . . toda, meni bode pomagala, vem . . .« Umil si je glavo pri studencu in takoj je čutil večjo moč in polajšanje bolečin. Opravil je v cerkvi spoved, v mesto nazaj je že veliko lažje hodil.

Drugo jutro je bil že ob šestih v romarski cerkvi, stopil je k sv. obhajilu ter šel z ženo k votlini, pobožno molil kakor prejšnji dan, potem pa prav zaupno pil iz studenca. »Res!« pravil je pozneje, »in če bi mi bili rekli, da je strup v vodi, pil bi bil iz tega studenca!«

S tem pa še ni bil zadovoljen; ni bil zadovoljen, da se je samo umil, hotel se je tudi kopati. Povedati pa moramo, da je bilo 11. novembra prav ledeno-mrzlo jutro in ne še sedem ura; Gave je bil ob bregovih za-

mrzel — a ni dalo gostilničarju miru. Moral se je kopati. Strahú se je tresla njegova žena, ki je čakala pred kopališčem nanj. »Žena, moli, moli . . . Ljuba Mati Božja, o ozdravi me vendar«, tako je klical bolnik s pojemajočim glasom. Saj je bilo pa tudi grozno v kopališču: ledena voda rezala ga je v vrat kot oster železen ovratnik. Z obraza izginila je vsa barva in zapiralo mu je sapo. Malo časa je bil v vodi, a bili so hudi trenutki. Šel je iz kopeli. — »Toda«, dejal je, »ali ne bi pokazal še enkrat Materi Božji svojega zaupanja?« Ozrl se je v ledeno vodo pomišljevaje. A spomnil se je, da je bil vojak, neplašen vojak in v drugo je bil v ledeni kopeli. Sedaj se mu je zdela prijetnejša, tudi molil je lažje. Prišel je sedaj tudi pravi čas, kar tresel se je na udih in zobje so mu šklepetali . . . Bil je zdrav. »Žena, zdrav sem, ozdravljen sem!« govoril je, ko je odpiral kopelina vrata. In res je stal trdno zdrav pred svojo ženo ter veselo dihal v sè sveži jutranji zrak. Trganja v glavi ni čutil, s peto je bil ob tla, a bolečin v glavi ni več imel, v tem ko se prej ni smel ganiti, celó neka oteklina za tilnikom, ki mu je prizadejala hude bolečine, izginila je bila skoro popolnoma.

»Dobro sem čutil«, pripovedoval je »komaj sem stopil iz vode, prešinilo me je neko novo življenje po vsem telesu. Zdrav sem, ozdravljen sem«. Od čudežnega studenca je šel mož k jami ter pregoreče molil in se zahvaljeval; le s silo ga je spravila žena od votline. — Ko se je vračal trden, močan, poživljen, s svojo ženo proti mestu, jej celo pot ni jenjal dopovedovati in za-trjevati, da je zdrav in ozdravljen.

To čudežno ozdravljenje je vplivalo na vse naslednje življenje orožnikovo. Bil je odslej veliko bolj postaven.

Ni se zabaval več z malokoristnim berilom, tem raje pa je bral kaj duhovnega, zlasti o Materi Božji. Da bi bil svoji dobrotnici bliže, šel je pozneje z vso družino v Lurd ter se ondi naselil.

III.

Baronovko de la Rue je napadla huda bolezen, ki jo je popolnoma oropala vida; poleg je pritisnila še nekaka božjast. Po cele ure se je uboga gospa metala po tleh ter bila okrog sebe, tako, da so morali spraviti iz sobe vso hišno opravo, celo posteljnak so ovili z odejami, da se ne bi ranila. Ni čuda, da je radi teh groznih bolečin gospa upadla, njena zunanost bila je v strah celó lastnim otrokom in družini. Iskala je zdravila povsod, pri Bogu in pri ljudeh. Okrog trideset zdravnikov so vprašali za svét; ni ga menda bilo kopaljšča na Francoskem, v katerem ne bi bila, ni bilo menda božje boti, kjer bi ne bili opravljali zanjo devetdnevnice. Nič ni pomagalo. Vkljub temu pa je imela neizmerno zaupanje do Matere Božje, trdno se je zanašala, da bode ozdravljena, in sicer da jej bode pomagala lurška Mati Božja. Čim silnejši so bili v bolezni napadi, tem bolj ji je rastlo zaupanje do brezmadežne Device. Nesreča pa je bila, da ni mogla v Lurd. Ko je prosila, zavračali so jo, da je prenevarno bolna, sedaj ne more na pot; počakati mora, da se nekoliko utrdi. »Potem sploh nikdar ne pridem tja«, odgovarjala je, »le v Lurdu bodem ozdravela.«

Tako je morala čakati tri cela leta. Skozi šest let ni pretekel dan, da bi ne bila pila lurške vode in se ž njo umila.

Naposled so se vendar podali na mučno potovanje, ali bolje: bolno baronovko so le prenašali. V železniških vozovih so ji postiljali na tleh, okna pa so vsa zakrivali z blazinami, da ni mogla do njih. Sama si ni mogla ne najmanj pomagati. Vzdigali so jo le drugi in prenašali na postajah v nosilnici. Ko je videla, kako sočutno so jo pogledavali nosači in železniški uradniki, govorila jim je: »Le dobro me pogledjte, da me zopet spoznate, kadar se vrnem. V Lurdu bodem ozdravljena, potem ne bodem več vas potrebovala.«

Onemoglo in skoro umirajočo so prinesli v Lurd ter ji dali stanovanje pri sestr^{ah} brezmadežnega Spočetja. Še enkrat jo je tukaj napadla božjast, a ne več tako hudo. Zahtevala je, da so jo nesli k jami. A ker je bilo sila romarjev, mogla je ostati le tako dolgo, da je domolila rožni venec.

Noč je bila mirna, — po štirih mesecih prva noč, da je ni napadla bolezen. To jo je tolažilo, in zjutraj je rekla svoji materi, ki je šla z njó na romanje: »Čudež se že godi. Moline rožni venec!« V samostanski kapeli je bila pri sv. obhajilu, nato pa so jo peljali na lahkem vozičku k jami. Mati in postrežnica sta jo pustili za trenutek samo, da bi pogledali, je-li kopel prazna. Ko ste zopet prišli, hotela je bolnica sama iz vozička. In res vrže odejo in blazine od sebe, stopi iz vozička, zgrudi se v tem trenutku slabosti poleg neke klopi na kolena ter odmoli jedno desetko sv. rožnega venca, in glej, levo oko, katero je bilo dosedaj radi krča zaprto, odpre se za nekaj trenutkov! — Sedaj zopet vstane ter gre ob klop oprta in sklonjena do konca klopi, kjer zopet onemore ter se zgrudi na kolena; drugih deset

Češčena Marij sv. rožnega venca odmoli tukaj. — Ne da bi se na kaj opirala, izkuša napraviti sedaj nekaj korakov proti kipu Matere Božje ter okoli stoječim govori: »Glejte ženo, ki že dvanajst let ni mogla hoditi, in sedaj hodi sama!«

Pred kipom utrujena zopet pade na kolena in odmoli še ostali del sv. rožnega venca. Ozdravljena je bila. Trdna in močna vstane, stopi v votlino, vzame v roko svečo, natakne jo na svetilnik, in zapoje Marijino pesem: »Moja duša poveljuje Gospoda«, nato pa odmoli vzajemno z ljudstvom del sv. rožnega venca.

Sto in sto romarjem je potem pripovedovala svojo zgodbo, opisovala svoje dolgoletno trpljenje in naglo ozdravljenje. Dasi je dolgo govorila, ni bila trudna ni najmanj.

Čudno pri tem dogodku je bilo to, da baronovka pozneje ni vedela drugega, kakor da je hotela sama k studencu; drugega ni pomnila. Vse se ji je zdelo kakor sanje, ko so ji pravili. Sama se je zavedala le, da je za smrt bolna zaspala z rožnim vencem v roki in se vzbudila po konci stoječa pred kipom brezmadežnega Spočetja. Od tedaj je gospa pri trdnem, popolnem zdravju.

Ti dogodki pričajo, da vsemogočna roka božja še vedno vlada svet in da Mati milostna še zmiraj radodarno siplje na svoje verne otroke dobrote svoje neizmerne materne ljubezni!

Na sveti večer.

Nekdaj — bilo je pred mnogo leti — ni bilo v drnski vasi hiše, kjer bi bili obhajali sveti večer tako veličastno in bogato, kakor je bil sveti večer pri Vrbnikovih. Sosedje so skoro pozabili ukaza Gospodovega: »Ljubite se med seboj!« Srečnemu Vrbniku so kar zavidali. Vrbnik ni bil ravno najbogatejši med vaščani, a izhajal je pošteno, imel le jednega otroka, poln hlev živine, lep smrekov gozd in niti najmanjšega dolga. Živel je s svojo ženo, pridno Marjeto, edino le svojemu sinčku, živemu Ivanu, ki je bil res v šoli najboljši učenec, a prav tako na cesti največji razposajenec in doma najrazvajenejši ljubljencek svojih starišev — tri najlepše lastnosti, ki obetajo nadarjenega in duhovitega postopača. Ivanek ni imel veselja do dela, — najraje je sedel v zelenem gozdu pod košatim hrastom, poslušal ptičje petje občudoval gibčno veverico, ročno plezajočo po drevesnih deblih, ali pa je risal drevesa, vasi. Včasih splezal je tudi na staro, visoko smereko, ter željno upiral svoj pogled v bližnjo in daljno okolico. Šele ko je zapel večerni zvon ter so se zalesketale svetle zvezde, prihajal je deček navadno domov ter starišem navadno ni drugega pripovedoval, kakor o tujih deželah, puščavah, o neizmernem morju, o svetlih zvezdah, o divjih ljudstvih in neizcrpnih zakladih zlata, ki so zakopani v novem svetu. Živo domisljijo dečkovo zmogel je vedno šele spanec, ki ga je navadno v sanjah zazibal že v ono čudovito deželo.

Vrbnik je bil že davno sklenil: Ivan mora v šolo, da postane kaj več, nadarjen je. Mati je privolila solznih oči, in razvajeni sinček je vriskal, da je odmevalo daleč po gozdih

Leto za letom, desetletje za desetletjem je poteklo v tem v brezmejno večnost, kakor pred tridesetimi leti obhajali so tudi sedaj nekdanji Vrbnikovi sosede sveti večer. Daleč okrog so bile pokrite gore s snežno odejo. Lepo so pristali zlasti ta sveti praznik zeleni smerečnj gozdi sicer tako enakomerno beli zimi. Ljubka zelena barva jelk in smerek je tako primerna svetemu božičnemu času, ki nam je prinesel Odrešenika: najlepša podoba vedne mladosti je, svetega upanja in trdne stanovitnosti.

Pri Vrbniku nocoj ni bilo tako živahno kakor nekaj pred leti, posestnik hiše je bil sedaj neki gospod iz mesta, ki je bil na dražbi kupil posestvo za neznaten denar. Prihajal je le v vročem poletju na deželo, da se odpočije od nemirnega velikomestnega zabavnega življenja in okrepi za novo svoje bivanje v mestu. Po zimi je bila hiša zaprta.

In Vrbnik s svojo Marjeto in s svojim Ivanom?...

V uborni izbici, v kateri je bilo še ono edino okno z mahom in trskami nekoliko zadelano, sedela je ob ognjišču starosti sklonjena ženica ter neprenehoma zrla v mali plamenček. Nagubančeno jej je čelo, gotovo ga je razorala skrb in žalost.

Pri ognju je stal okajen lonček, v katerem je vrvelo in šumelo. Stara ženica si je pripravljala borno večerjo, a vendar njej dovolj praznično za božični večer: kuhala je kavo! Res nima dragega kavinega zrnja, a dobro je nadomesti ječmenovo zrnje; denar za sladkor si je izprosila v sosednjem mestu, tudi kruha, lepo božično pogačo, dobila je v dar, tudi masla in moke, za sveti dan je preskrbljena.

Rujava tekočina je zavrevala v lončku, bukova trska je vtripajoča razsvetljevala izbico, zunaj pa je tiho in slovesno v luninem svitu in zvezd kardelu počivala nad hribi in gozdi sveta noč. Mamica je gledala zamišljena v prasketajoči ogenj na ognjišču, v očeh se ji je zalesketala tu pa tam solza, pač so jo gotovo obhajali žalni spomini; stopale so jej pred oči podobe iz daljne preteklosti, zrla je v duhu jasno podobo svojega življenja.

Silil ji je spomin nazaj v ono dōbo, ko je bila še tako srečna na strani svojega nesrečnega Vrbnika.

Živo ji je stal pred očmi dan, ko se je Ivanek, njeno edino veselje v življenju in upanje, poslavljal od domače hiše, ter šel v širni svet, da postane imeniten gospod. Zopet se je zjokala nad njim, kakor tedaj, ko se je ločil od nje Pa saj je videla svojega ljubčka vsako leto; kot čvrst mladenič prinašal je leto za letom najboljša spričevala; stari Vrbnik se je veselo ponašal s svojim detetom, ki je tako rastlo na modrosti, kakor na starosti. . . . A spominjala se je tudi mamica, kako je bilo leto za letom slabše v gospodarstvu, zakaj Ivanek je potreboval denarja, silno denarja, in roditelja mu nista odrekla, saj je bil vendar Ivan njun edinec, njun srček!

Gledala je v duhu, kako je šel njen mož ter prvokrat prosil denarja na posodo, kako je prodajal deblo za deblom ter dajal po vrsti najlepša debela iz gozda, da bi dobil denarja za — lahkoživega Ivana; videla je, kako je odgnal kupec zadnji par volov, ker so rabili denar za — lahkoživega Ivana; videla je nazadnje, kako je stopil birič v Vrbnikovo hišo in podal Vrbniku tožbo, katero je vložil proti njemu odvetnik, ker mu je bil že veliko dolžan; videla je, kako je begal obupani mož od hiše do hiše, od vasi

do vasi v mrazu, da bi dobil zahtevano svoto denarja, kako so ga povsod zasramovali in zasmehovali in ga spominjali lahkoživega Ivana; videla je, kako je naposled hitel obupan v gozdarski urad ter ponudil svoj krasni gozd na prodaj, ki ga je končno po dolgem obotavljanju milostno prevzel za nično ceno . . .

In Ivan, ljubljeni Ivan, nekdanj marljivi učenec, živel je na visokih šolah zapravljivo, sedel več v gostilni, kakor v šoli, ne zmeneč se ni najmanj, da je ugonobil roditelja

Rujava tekočina je vrvela v lončku, ogenj je prasketal in bukova trska je plamtela, mamica pa si je brisala s predpasnikovim koncem solze. Strmo je gledala, kako so nekdanj tako imovito Vrbovino prodajali na dražbi in kako so drugi dan kropili ljudje njenega moža, katerega je podrl ta silen vihar, da je umrl.

A še je imela tolažbo, še jo je vzdržavalo edino upanje: njen sin Ivan! A prišlo je viharo leto 1848. Ivan je bil med navdušenejšimi uporniki, šolo je pustil. Ko bi imel biti obsojen, pobegnil je v Ameriko. Ustavil se je v Kaliforniji, kjer so našli ono leto prve velike zaklade zlata, vsled česar so se kar trumoma izseljenci iz Evrope tja preseljevali.

Tako je sedaj sedela od prestanega trpljenja in starosti sklonjena ženica sama, zapuščena od moža in sinu, zapuščena od vsega sveta ter osamljena pretakala solze na sveti večer, kateri je nekdanj tako radostno pričakovala in praznovala. Vse je izgubila, dom in denar, moža in otroka, mladost in srečo, ostalo ji je golo uboštvo, osamljena starost. Poživlja jo edino še vera v Boga in upanje v boljše življenje pri Bogu

Kava je bila med tem kuhana, ženica je izlila ru-javo tekočino v železno ponvico, podrobila nekaj skorjic kruha in počasi povžila večerjo. Sedla je nato k čedni mizi, segla po stari, skrbno hranjeni molitveni knjigi, edini tolažnici v zapuščenosti ter pričela moliti s tihim, tresočim glasom, dokler niso jeli v bližnji cerkvi ubrani zvonovi vabiti k polnočnici in niso veselo zadonele orglje.

Zaprle so se ženici oči: glava je omahnila na molitvenik, trska je dogorela, mesečina je prisijala v izbico . . . mamica je spala!

In v sanjah se je preselila k svojemu Ivanu v Ameriko ter ga gledala, kako je marljivo zajemal iz zakopanih zlatih zakladov v Kaliforniji ter si napravil znaten kup zlahtne kovine. Čuden blagoslov je bil nad njenim ljubljencem, ko se je poprijel resno dela; napravil si je že veliko imetje. V sanjah je videla, kako se je zaročil njen Ivan z bogato hčerjo svojega gospoda ter dosegel najvišjo stopinjo posvetne sreče. Ivana je gledala v duhu bogatega, češčenega, ki misli vedno na svojo ubogo, betežno, staro mamico ter je sklenil, da jo reši hudega trpljenja Srečna ženica!

Ravno pozvanja v cerkvi za povzdigovanje.

Mamico pa je objel v sanjah sladek sen, — gledala je božične jaslice vse v lučicah, polne svetlih zlatov in sladkarij, zadej pa je stal z razprostrtimi rokami njen izpreobrnjeni Ivan, v očeh so mu lesketale solze kesa in ljubezni, in klical je sladko ime: »Mamica, odpustite!«

Še je ženica sanjala, a sanje so bile zmēdene, starko je objel trden spanec; izgubila je vso zavest. Dolgo je imela svojo snežnobelo glavo položeno na odprtem molitveniku. — In čuj, res je nekdo lahko trkal

zunaj na vrata, prav tiho; kmalu na to je stopil v izbico imeniten gospod, a obstal je za trenutek na pragu ter se bolestno ozrl po zapuščeni, prazni izbici, nato pa vshitel k stari ženici, padel pred njo na kolena, prijel rahlo suhi roki ter ju solzeč se poljuboval. Objel je nato drago mu ženico ter ji ves srečen gledal v razorani obraz, nato pa jo je previdno prenesel v njeno borno posteljo, skrbno jo odel ter jo čuval v sveti božični noči.

Mesec je še zvedavo gledal v ubožno starkino izbico, ko je petelin prvikrat zapel. Ženica je v spanju šepetala: »Ivanek, ljubi Ivanek, ne zapusti me več!« In Ivan, njen ljubi Ivan, imenitni gospod, je slišal te besede ni se mogel več premagovati »Mati, zlata mati, saj sem tu, odpustite!« ihtel je na glas.

Vzbudila se je starka ter se dvignila in vprašala: »Ali je kdo tukaj?«

»Mati!« bil je odgovor — in »Ivan, moj ljubi Ivan!« pozdravljala ga je stara ženica Mati in sin sta se zopet našla.

Vse je občudovalo Ivana, ko je peljal na sveti dan svojo starosti sklonjeno mater v cerkev.

Po službi božji ji je pripovedoval svoje življenje. Šel je bil v Kalifornijo iskat zlata ter si pridobil znatno imetje. Poiskal si je tudi ljubljeno bogato ženo, a ugrabila mu jo je smrt ob rojstvu prvega otroka. Po malo tednih je vzel Bog k sebi tudi njegovega edinca, in sedaj mu ni dalo, da bi ostal še v novem svetu. Vrnil se je v svojo staro domovino k nepozabni materi, na sveti večer je prišel po noči v svojo rodno vas. Sezidal si bode na bližnjem hribčku nad vasjo, odkoder je lep

razgled na okolico, novo pristavo, da živi tem lažje s svojo materjo.

In Ivan je to tudi storil. Ko so praznovali drnski vaščani zopet drugi sveti večer, zasvetile so se v novi hiši Američana Vrbnika krasne božične jaslice, katere je bila prižgala stara Vrbnikova mati revnim vaškim otrokom.

Mati je obhajala zopet vesel božični večer.

IX.

Osodepolna polunočnica.

Bilo je na sveti večer leta 1346. Župnik cerkve sv. Štefana na Dunaju sedel je v svoji gorki sobi ter pobožno čital iz svoje molitvene knjige. Osiveli lasje nad visokim čelom so mu že redko krili njegovo glavo. Leta so mu upognila njegovo telo, a žive oči, ki so včasih v nenavadnem ognju zažarele izpod naočnikov, pričale so o njegovi živahnosti in čilosti. Za nekaj časa starček zapre knjigo ter zamišljeno gleda pred-se.

V tem hipu nekdo na hišnem zvoncu močno pozvoni. »Kaj je to? Najbrže zopet kak bolnik«, reče župnik, odloži knjigo ter vstane s stola.

Kmalu nato zaškripljejo vežne duri in za nekaj časa vstopi vsa zasopihana ženska rekoč:

»O, častitljivi gospod župnik, prošim pojdite brž z menoj, da ne bo prepozno! Rešite dušo ubozega grešnika, ki je mnogo hudega prizadejal ljudem. O, Bog nas varuj nagle in neprevidene smrti!«

Bila je to stara Jera, pridna in delavna ženska, ki se je živila z delom svojih rok. Nesrečnež, za katerega je prišla skrbna ženica prosit pomoči v smrtni nevarnosti, zval se je Ambrož Kolár. Po pravici je bil ta mož znan po vsej okolici kot neznansko trd in skop človek. Vsak se ga je ogibal, kajti marsikomu je trdosrčni skopuh v svoji neugasljivi strasti, če je le mogel, prizadejal kaj hudega.

Stanoval je skoraj na koncu mesta v precej veliki, po zunanosti še precej čedni hiši. Prebival je prav pod streho osamljen od vseh, kajti z nikomur ni prijazno občeval. On se je ljudij ogibal, ljudje pa njega. Na sveti večer že imenovanega leta začutila je sosedinja Jera, kako je v skopuhovi sobi nekaj nenavadno trdo padlo in kako je nato nekdo pretresljivo klical na pomoč. Skrbna Jera hitela je takoj v Kolarjevo sobo in našla je na svoje veliko začudenje onemoglega starca na tleh. Srepo je revež gledal proti vratom ter milo stokal. Z veliko težavo ga je Jera položila na borno postelj, jela mu zmivati čelo in senci ter ga tolažila, kolikor ga je reva vedla in znala. Ko se je Kolár malo zavedel, jel je ječati s tresočim in mehkim glasom:

»Predraga — sosedinja — Jera! — Po meni je! — Mrtvoud! — Kazen božja! — Pojdite mi — brž po du — hovnika! Pojdite brž — za božjo voljo — duhovnika! — Moja hči — — !«

V tem hipu omahne mu glava nazaj na blazino in bolnik jame zopet hropeti in grgrati, znamenje, da smrtni godci že gredó. Jero jelo je biti strah, da bo starec umrl brez Boga, zatorej se urno zavije v gorko volneno ruto pa hiti v župnišče.

Precej, ko je župnik zvedel to novico, poslal je po cerkvenika, kateri je kmalu prihitel s cerkveno svetilnico in zvončkom.

Za nekaj časa hitele so po slabi cesti tri osebe, prva stara Jera kot vodnica s slabo brlečo cerkveno svetilnico, njej sta pa sledila stari župnik s sv. zakramenti za umirajoče in cerkovnik z zvoncem v premrli desnici ter stopali proti hiši bolnikovi.

Došedši v bolnikovo sobo našel je župnik Kolárja že čisto brez zavednosti. Slabo brleča cerkovnikova svetilnica razsvetlila je borno in umazano stanico bolnikovo. Župnik je položil tresočo roko na bolnikovo čelo, katero je oblival mrzel pot, ter prisrčno molil za bolnikovo dušo. Kar odpre Kolár svoje motne oči, in njegovo obličje se razjasni, ko zagleda zraven sebe duhovnika. Hoče izpregovoriti — a ne more. Z veliko težavo se skloni ter pokaže pod svojo blazino. Postrežljiva Jera poseže brž pod blazino in na veliko začudenje pričujočih privleče kos starega platna, na katerem je bil naslikan obraz mlade deklice z angeljsko-nežnimi potezami.

Bolnik zbere vse moči ter seže po podobi. Goreče jame poljubovati nežni obraz, in solze, katere so bile prve po dolгих dolгих letih, rosile so vela starčeva lica. Nihče izmed navzočih si ni mogel razjasniti tega bolnikovega obnašanja.

Toda nakrat obledé lica Kolárjeva. Starec se je jel boriti s smrtjo. Stokajoč tedaj stegne svojo velo roko ter pokaže na skrinjo, katera je stala zraven njegove postelje. Odprli so jo in našli v njej cekinov in srebrnikov do vrha. Ustnice so se mu jele pregibati, kakor da bi hotel nekaj važnega povedati; skuša nekaj izpre-

govoriti, a ne more. Pokaže tedaj najprvo na podobo, nato na skrinjo, želeč s tem naznaniti, da naj bi se bliščeči zakladi izročili deklici, katera je tu na platnu naslikana. — Duhovni starček mu dá znamenje, da bode ustregel njegovi želji; nato stisne umirajočemu Kolárju sveto razpelo v roke.

Toda naenkrat trešči Kolár križ z vso silo od sebe. Pene, pomešane s krvjo, jamejo se nesrečnežu siliti iz ust. Nihče okolu stoječih ni vedel, kaj bi utegnilo biti temu vzrok. Mogoče, da sta ga mučili jeza in obupnost zato, ker ga je smrt zasačila tako nespravljenega s svetom ali pa, da je v smrtnem boju zblaznel. Bolnik nekaj časa z osteklelimi očmi gleda okolu sebe, a nakrat vrže odejo raz sebe ter hoče vstati iz postelje. V tem hipu strašno zakriči, onemogel omahne nazaj in izdahne svojo dušo.

Zaradi jasnosti stvari zdi se mi potrebno, da posežem nekoliko desetletij nazaj v življenje umrlega starca Kolárja. Kot mladenič oženil se je z blago in pošteno hčerjo nekega ubogega Dunajčana. Toda moževa lakomnost je blagi ženi grenila življenje pri njem. Za leto dnij povila mu je krasno hčerko, angeljsko-milo Anko. A ne dolgo potem umrla je mladi Anki njena skrbna mati in hčerka bila je prepuščena skrbi trdega in skopega očeta. Ko je Anka spolnila šestnajsto leto, ukazal jej je trdosrčni oče, naj gre kam v kako hišo služiti za deklo, ker on ne mara dalje skrbeti za-njo. Toda v tem se pripeti nekaj, kar je imelo hude posledice za očeta in hčer. Nekega dne zapazi obličje Ankino na cesti italijanski slikar, ki se je uprav tisti čas mudil na Dunaju. Slikarju se je posrečilo pregovoriti Anico, da mu je dovolila naslikati jo.

Ko je bila slika dogotovljena, stopil je mladi Italijan pred Ankinega očeta, izročil mu je sliko njegove hčere ter resno poprosil očeta za Ankino roko.

Ko Kolár sliši slikarjevo prošnjo, mu ves razsrjen zapreti, naj se pobere izpred očíj; v svoji lakomnosti namreč je menil, da mladi Italijan gleda le po njegovem težko pridobljenem imetku in da ga hoče pod to pretezo oropati le njegovih bliščečih cekinóv. V divjem srdú pograbi na mizi ležeč nož ter hoče razrezati podobo. Ko umetnik to vidi, zaboli ga v srce, da bo njemu tako draga podoba vničena in v trenutku pokončan trud tolikega časa.

Z nekako nenaravno močjo skoči torej nad Kolárja, da bi mu iztrgal dragoceno sliko iz rok. Kolár bori se nekaj časa z okretnim Italijanom, toda nakrat ga sune z ostrim nožem s tako silo v goltanec, da se nesrečni slikar oblit s krvjo mrtev zgrudi na tla. — — Da ne bi ga pravična kazen zadela, pobegne Kolár takoj z vsem svojim imetjem z Dunaja, Anka pa stopi v samostan, kjer malo let pozneje umrje od žalosti nad nečloveškim zločinom svojega očeta. — —

Minulo je med tem kakih dvajset let. Zviti zločinec Kolár nastanil se je nepoznan zopet na Dunaju, kjer se je preživljal kakor krojač. V svesti si je bil, da ga ne bode zasledovala pravica.

Toda neka čudna nevidna moč ga je zadrževala, da ni pokončal Italijanove slike. Vzel jo je s seboj, kajpada sam je ni hotel nikoli pogledati, ker ga je spominjala na njegovo zločinstvo. Vendar jo je imel tako varno spravljeno, kakor svoje zaklade. Kako pa si je Kolár pridobil toliko bogastva, o tem ni vedel nihče —

Jako vznemirjen povrnil se je župnik domov. V svojo sobo došedši pade na klečalnik ter pošilja goreče molitve k Bogu, naj se usmili nesrečnega Kolárja. Posebno je pa prosil Vsegamogočnega, naj obvaruje tudi njega nagle neprevidene smrti.

Okrepčan in potolažen v srcu poda se utrujeni starček k počitku. Ko tako leži pol v snú, pol bdeč, razsvetli se nakrat po sobi. In v tem nebeškem žaru zazdi se župniku, da stoji pred njim Kolárjeva hči, s prav takim angeljsko-milim obličjem, kakor ga je malo poprej videl naslikanega na platnu pri umrlem Kolárju. Dekle se skloni in izpregovori: »Hvala ti, častitljivi služabnik božji, da si mojemu očetu ob njegovi smrtni uri na strani stal ter ga tolažil! Neskončno usmiljeni Bog je uslišal tvojo molitev. Toda poslušaj, kaj ti imam še povedati: Vsako božično noč o polunoči zberô se duhovi onih na zemlji še živečih ljudij, ki bodo umrli prihodnje leto do bodoče svete noči«. To izgovorivši prikazen izgine.

V tem hipu jame v zvoniku cerkve svetega Štefana mrtvaški zvon klenkati sam od sebe, kar je pomenjalo, da bode veliko Dunajčanov pomrlo v prihodnjem letu. Župnik skoči prestrašen iz postelje ter jame moliti. Ni minulo pet minut, ko nekdo prav glasno potrka na okno njegove spalnice. Župnik se zgane ter v strahu hiti gledat k oknu, kaj da je. Boječe odpre okno ter s tresočim glasom zakliče ven v temno noč:

»Kdo je?«

»Častitljivi gospod, nekaj čudnega, da, neumevnega se je dogodilo! Naša cerkev je vsa razsvetljena in kakor se mi dozdeva, polna pobožnih molilcev, slišal sem namreč,

kako ubrano pojó s spremljevanjem orgelj. Toda, gospod župnik, ključ od cerkvenih vrat je v mojih rokah in jaz si ne morem tega raztolmačiti. Mogoče, da straši. — Ura je ravno odbila polunoč, nastopila je sedaj ura duhov. Tako je pripovedoval župniku s tresočim glasom prestrašeni cerkovnik.

»Pojdem pogledat tjakaj«, reče župnik poluglasno, ter zapre okno.

Hitro se opravi, vzame ključ od cerkvenih vrat ter hiti, kolikor so mu dopuščale slabe moči, proti cerkvi. Malo ga je bilo groza, ko je odprl cerkvena vrata ter se prepričal na lastne oči, da je cerkovnik govoril resnico.

Molčeč in strmeč postoji župnik nekaj časa na cerkvenem pragu. Pa kmalu se zopet zavé in osrči; reče samemu sebi: »Bog je tebi to hišo izročil v oskrb, da jo varuješ in braniš pred vsakim onečaščenjem. Ne obotavljaj se! Vstopi!« —

Pogumno torej vstopi v hram Gospodov. Toda, kaj zagledajo njegove oči? Veliki altar se ves blišči v luči voščenih sveč. Orglje pojó v najlepših in v najbolj ubranih glasovih; a po cerkvi je vse natlačeno ljudstva — moških in ženskih, starih in mladih. Obrazi vseh so mu znani, saj so samo njegovi župljani, njemu v skrb izročene ovčice.

Ko je videl župnik, kako velika množica izmed njegovih ljubljenih ovčic bode prihodnje leto plen krvoločne morilke, neizprosne smrti, zalesketali sta mu v očeh svetli solzi ter padli kakor dva blesteča biserà na tla. Tu vidi celo množico cvetočih otrok, deklet in mladeničev, a tam še večo množico postarnih žensk, krepkih možakov in slabotnih starcev, in vse bode po-

kosila srepa smrt. Ko nadalje okolu gleda, zre nekaj časa nepremično na veliki altar. Strmeč zapazi župnik pri altarju, kjer navadno le on opravlja presveto daritev, sivega in upoglega stárčka maševati. Ko ga župnik gleda, obrne se mašnik nazaj proti vernikom, da bi jih blagoslovil koncem presvetega opravila z znamenjem svetega križa. Župniku zastane kri po žilah — in njegov obraz obledi, kajti mašnik, ki je opravljal presveto daritev, ni bil nihče drugi, nego — o n s a m.

V tem hipu mu zablišči pred njegovimi očmi, in pred njim stoji zopet ono dekle, katero se mu je prikazalo živo v njegovih sanjah. Dekle izpregovori z milo donečim glasom:

»Bog je uslišal tvojo molitev, kajti obvaroval te je nagle in neprevidene smrti. Sedaj lahko veš, da ne boš čakal prihodnjega božiča.« Župnik se vzbudi in resno premišljuje, kar je videl. — Temu letu sledilo je drugo, 1347. leto, katero je veselim Dunajčanom prineslo mnogo hudega. Večletne slabe letine provzročile so Dunajčanom žalostne čase, draginjo in bolezen. Črna kuga se je vgnjezdila v veselem mestu in pomorila ljudij na tisoče. Ni je bilo hiše, kjer ne bi pobrala grozna morilka jedne ali več žrtev iz družine. V tej hiši umrla je možu ljubljena soproga, ondu žalujočim starišem vsi otroci, drugodi nedoraslim otrokom ljubljene stariši. Večkrat je bil videti na ulici jako žalosten prizor: za vozom, kjer se je peljala cela skladalnica rakev velikih in malih, drvila se je jokajoč in jadikujoč cela tolpa nedoraslih otrok, katerim bodo pokopali ljubljene stariše. Tako hudo je divjala ta kuga, — katero so Dunajčanje imenovali »č r n o s m r t« — da so po nekaterih hišah izumrle

kar cele družine. In še sedaj se Dunajčan z nekakim nepopisnim strahom spominja na njo, dasiravno je že od takrat preteklo več nego pet sto let.

A stari župnik pri sv. Štefanu je neumorno delal v vinogradu Gospodovem: po dnevi in po noči je obiskaval bolne svoje ovčice, jih tolažil, umirajoče pa pripravljaj na bližnjo smrt. Izvanredno skrb pa je imel za zapuščene otroke, skrbel jim je za obleko in hrano. — Ko pa je nastopila huda zima, jela je tudi kuga ponehavati in konečno je meseca decembra l. 1347. prenehala popolno.

A vendar župnik ni umrl, dasi je bil vedno pripravljen stopiti pred sodnji stol božji, in dasi je bil skoro vsak dan pri bolnih svojih ovčicah. Sedaj mu je bilo jasno, zakaj je bilo na božično noč v polunoči toliko ljudstva zbranega v cerkvi. Vse je pobrala grozna smrt, le njega, starčka, je še pustila. Goreče je hvalil Boga, ker ga je ohranil toliko časa živega, da je mogel toliko umirajočim podeliti tolažila ob smrtni uri. Njegovo življenje bilo je podobno življenju svetnika.

Prišel je zopet sveti večer. Župnik je onemogel klečal pri svojem molitveniku ter goreče molil. Zopet zaklenka mrtvaški zvon, a sedaj lahno in milo, ne tako kakor leto osorej. — Kar nastane zopet kakor pred letom v sobi nebeška svetloba in v tem svitu stopi predenj zopet ono dekle z angeljskim obličjem rekoč:

»Prišla sem po te, častitljivi služabnik božji, da te po sklepu Boga Najvišega* spremim pred božji stol. — Idi z menoj!«

»Pripravljen sem — in zahvalim se ti — da morem reči — — pripravljen sem!« izpregovori stari župnik ter mirno zaspi v Gospodu. — —

Drugo jutro našli so domači župnika mrtvega ob njegovem klečalniku. Njegove mrzle ustnice izražale so zadovoljnost in pobožno vdanost v božjo voljo.

Spolnilo se je, kar je napovedala — osodepolna polunočnica pri sv. Štefanu.

X.

Dva junaka.

I.

Napočilo je krasno jutro v gozdu. Iz kočee ob robu gozda pa se je prikazala mršava postava gobovega, ki je zapustil svoje ležišče, da vživa jutranji zrak.

Obličje gobovega je blede, otožen smeh igra mu krog ustnic. Dasi mu ud za udom gnije, vendar je tudi gobovi bolnik človek in ima tudi svoje veselje, dasi so ga ljudje zapustili in odločili iz človeške družbe.

Veseli se na pol mrtvi mož božje narave, katero mu ljubi Bog ni odtegnil in katero je stvaril tudi za trpečega. Pogled njegov upre se na divjo vrtnico, rastočo v gosti senci ob potoku. Pri tem pa misli na svojo lastno lepoto, ki je ravno tako hitro zginila, kakor morda tudi ta vrtnica že jutri zvene.

Pazljivo posluša petje krilatih pevcev v gozdu. Kako so veseli, kako glasni, kako zdravi! Pa njegovo srce ne pozna zavidnosti, dasi nima zdravja, ne ognjišča, dasi je trdo njegovo ležišče, katerega mu nobena ljubeča roka ne rahlja.

Ranjene ustnice se gibljejo, gobovi moli jutranjo molitev in pri tem spusti debelo gorjačo iz rok. Dobro mu denejo solnčni žarki in zadovoljno položi bolne ude po mehki travi, naslonivši se na bukov hlod.

Nobena ura mu ne naznanja dneva in dolgo, dolgo sloni gobovi, zroč pred-se in veseleč se lepe narave.

Hipoma pa vzbudi glasno klicanje in smejanje gobovega. Zdi se mu, da sanja podobe davnih dnij; ko pa sliši surovi glas lovskega hlapca, spregleda.

»Kneginja, varujte se, tu je eden gobovih«, pravi mlad oproda. In drzno se obrne k gobovemu, ki se je nehoté zravnal po koncu, rekoč: »Poberi se, gobovi, da bi te . . . ! Kaj vendar počneš tu?«

Ni bilo dolgo od tega, kar je bil gobovi še sam ponosen plemič; stari ponos vzbudil se je v njem in stisnil je pest, krčevito stiskajoč gorjačo in skoro grozeče dejal je oprodi: »Jaz sem tu doma. Dolžnost živih je, da pusté mrtve v miru.« Govoril je to s toliko samozavestjo, da je surovi oproda kar obstrmel.

»Nesramnež! ako bi se ne bal te prijeti . . . !« — »Mirujte, Landri«, slišal se je vmes zvonki glas mlade gospodičine. »Ubogí mož ima prav.«

Osupel pogledal je gobovi ono, katera ga je branila. Visoke in vitke postave, dragoceno z zlatom opravljena, s pajčolanom na glavi bila je gospodičina bolj podobna kakemu nadzemeljskemu bitju, kakor pa človeškemu. Nje velike oči pa so bile vprte v gobovega.

»Prav ima«, dejala je zopet in se zravnila po koncu, »mi smo pridrli v njegovo tiho bivališče. Sicer je pa to jako grdo, Landri, zmerjati neoboroženega človeka.«

Pri teh besedah pogledala je skoro zaničljivo po svojem spremstvu, ki je potem zaostalo, med tem, ko je ona bliže stopila k gobovemu.

Jako lepo opravljen gospod pa se ji približa ter reče: »Milostna kneginja, ne veste li, da je nevarno v taki blizini . . .«

»Da, da, nevarno je blizu mene,« čuje se zdaj boječi glas gobovega. »Odpustite mi, spozabil sem se. Pa je že šest let, skoro celo večnost, odkar . . .! Nikdo se tako brez strahu ni meni približal, kakor vi. In prvo človeško bitje, ki me gleda brez studa, ste Vi, tako lepi, tako dobri! Jaz sem mislil, da se nebesa . . ., pa jaz grem koj v svojo kočo.«

Mlada kneginja je nepremično zrla blede obličje in solze so se ji pokazale na licu.

»Šest let«, ponavljala je počasi; »šest dolgih let samotnega trpljenja in bolesi! Ubogi mož! Le ostani, ne pojdi proč; če rad govoriš zopet z bitjem tebi enakim, zakaj naj bi bežala?«

»Zakaj? Saj se vam je povedalo, da je že moja blizina nevarna za vašo mladost, lepoto, zdravje, življenje?«

»Kar je samo nevarnost, tega se ne bojim. Jaz mislim, da nas Bog bolj varuje, nego vsa naša previdnost. — Povej mi le, ali je mogoče pomagati tebi in te ozdraviti? Le odgovori mi! Jaz imam moč in bogastvo, in jaz bi je rada dala, da ti olajšam bolečine.«

Gobovi skril je obraz z rokama in ječé je odgovoril: »Ne, nič ne morete storiti zame. Le to Vas prosim, pojdite proč! Poprej sem bil s seboj vendar zadovoljen . . . a zdaj? Prosim, ne govorite več, ne maram več slišati vašega glasu, da se mi potem ne bo več tožilo po ljudeh.

Ali le še jedno besedo prosim. Naj vem ime tiste, ki je jokala jeden trenotek nad mojo revo!

Solze so se zopet prikradle iz očíj deklice in močile nje blede lici. Naglo se je sklonila k njemu in z milobnim glasom dejala je: »Ime mi je Gizlena«. Potem se je pa naglo vspela na konja, ki so ji ga bili pripeljali in odjahala, ne meneča se za spremstvo.

Gobovi pa se je zaprl v kočo in premišljeval, kar se mu je danes prigodilo. Z boleščjo mislil je na to naglo dobrohotno prikazen. — »Vendar so še ljudje na svetu, ki vedó, da smo tudi gobovi ljudje in da potrebujemo človeške tolažbe in pomoči!«

II.

Vojvodinja Gizlena je bila v svoji domači kapeli tudi zatopljena v misli. Premišluje, kako je to, da kar je na svetu, družega ni poznala ko srečo in le zopet srečo. Stari vojvoda Gerhart Rusiljonski, njen stari oče in varuh, ne misli družega, kakor spolnovati njeno voljo. On sicer vlada v vojvodstvu, pa smehlja drage mu vnukinje mu je ljubši ko vsa udanost podložnikov. Nedavno obljubil je njeno roko Ferdinandu, princu Aragonskemu, in kmalu se bo lesketala kraljeva krona na glavi njegove Gizlene.

Tako srečna je torej, pa vendar je danes nekaj otožna. Pa zakaj neki? Zato, ker je prvokrat v svojem življenju videla bedo in revščino in bolezen. — Mislila je vedno le na gobovega, katerega je danes videla v gozdu! Zakaj pač ni ta ubožec že blizu groba, da bi mu ne bilo treba toliko trpeti! In ona mu je danes kalila njegov sladki mir. Skoraj čuti, da ji to vest očita.

Med tem pa stopi tudi vojvoda Gerhart v kapelico. Ni ga opazila Gizlena in šele ko ji na ramo položi roko, ozre se nagloma.

»Kaj ti je, draga, da si tako otožna?«, nagovori jo vojvoda. »Kaj se ti je pripetilo neljubega?«

»Nič hudega, oče«, odgovori Gizlena, »ampak to sem sedaj premišljevala, zakaj je poleg bogatinov tudi toliko revežev na svetu. Bi mi li mogel to razložiti?«

»Hu«, deje na to vojvoda, »to moraš pa že vprašati našega učenega kaplana, on ti bo povedal. Sicer pa jaz mislim, da so bogati zato na svetu, da podpirajo reveže.«

»Saj res«, reče vojvodinja. »Kako sladko mora biti pač to delo, uboge podpirati.«

»Draga, ti imaš dobro srce. Jutri ukažem, da pridejo revni starčki, potrebne vdove, uboge sirote in drugi reveži. Tebi pa dam mošnjo denarjev, da jih med nje razdeliš. Ali ti je všeč?«

»O da, da, dragi oče«, dejala je Gizlena z veselim glasom, tako da je vojvoda res zadovoljen odšel.

III.

Bilo je drugo jutro. Gizlena je ravnokar delila darove, obilne darove med uboge. Njeno ljubezen poplačal je marsikak hvaležen nasmehljaj ubozih in marsikako dobro željo izrekle so blede ustnice obdarovancev. Koliko grenkih solz je pač blaga vojvodinja obrisala ono jutro v očeh mater, ki so videle svoje otroke nasitene in obdarovane! Okusila je Gizlena, kako sladko je dobro dejanje, pa to veselje vendar ni bilo pri njej čisto. Kajti mislila je, naj li ostane jedna vrsta revežev brez tolažbe, le jedna bolečina brez leka?

Ne dolgo potem stala je pred svojim starim očetom in ga prosila, da bi smela na božjo pot k Materi božji tolažnici, katere milostna podoba je bila v oltarju bližnje opatijske cerkve.

Vojvoda je sicer ugovarjal, ker se je bal, da bi se ne izgubila v temnem gozdu. Ko mu je pa Gizlena povedala, da ne misli iti sama, ampak da vzame še kako spremljevalko seboj, dovolil je vojvoda.

Komaj je dohajala spremljevalka svojo kneginjo, ki je urnih nog hitela proti bližnjemu gozdu. Ko sta dospeli v mnogo obiskovano svetišče Marijino, pokleknili sta obe pred milostno podobo in se zatopili v molitev.

Čez nekaj časa pa Gizlena vstane, veli svoji spremljevalki, naj jo počaka v cerkvi, sama pa hiti na prosto. Urno hiti po gozdni poti proti robu gozda in glej! Tam stoji znana ji koča in pred njo se solnči -- gobovi bolnik, s katerim je bila zadnjič govorila. Na njegovem obrazu bere se tuga in Gizlena si skoraj ne upa ogovoriti ga. Kaj naj pač navede kot vzrok svojega obiska? Ojači se in stopi k njemu. Tedaj pa sliši mrmranje: »In vedno zopet te sanje, ki me zasledujejo! Ta blaga Gizlena!« — »Niso ne sanje,« reče Gizlena. »Hotela sem te obiskati. Misel na tvojo zapuščenost, na tvoje bolečine, mi ne dá miru. Ali vidiš kedaj kacega človeka?«

»Včasih čujem lovske rogove, lajanje psov, peketanje konjskih kopit; med drevesi vidim lovce, ki zasledujejo ubozega jelena, potem pa je zopet vse tiho. Včasih pa tudi od daleč opazim kmete in drvarje, ki hité v mesto. Potem pa prinese tudi opat, bližnje cerkve o božiču, Veliki noči in na Veliko Gospojnico sv. obhajilo. Moji dnevi veselja so redki, pa so lepi.«

Nekoliko časa molči Gizlena, potem pa reče: »Imaš li še mater?«

»Ko bi živila, gotovo me ne bi bila zupustila. Ali ne veste, da se materinska ljubezen ničesa ne ustraši?«

»Moja mati mi je umrla v zgodnji mladosti, njo mi pa nadomestuje zdaj stari oče, ki me ravno tako ljubi, kakor najboljša mati. Ali ti je Bog dal bratov in sester?«

»Le dva brata sem imel, pa ta dva sta me zapustila v moji bolezni.«

»Nesramneža! Sestra gotovo kaj tacega ne bi bila storila. Ker pa ti nimaš sestre, naj ti bodem jaz sestra.«

Iznenaden pogledal je bolnik svojo dobrotnico, in sam sebi ni verjel, jeli je prav slišal, zato pravi Gizlena dalje:

»Povedala sem ti že, da sem silno bogata. Lahko bi ti dala zlata, pa to te ne more osrečiti. Zato ti pa hočem dati svoje srce. Pogosto te bodem obiskovala, in govorila bodeva o lepi preteklosti, katero si bil ti vžival. Govorila bodeva tudi o prihodnosti, ker Bog pusti do zadnjega dne v duši nesrečnikovi velik zaklad, upanje namreč. Ali ti je po volji tako?«

»Kaj bi mi ne bilo prav, ali to je nemogoče. Vi postanete kmalu kraljica in potem vas pa jaz gotovo nikdar več ne vidim in to bi bilo meni še hujše, ta spomin na pretekle lepe dni.«

»Jaz sicer zdaj grem, ker stari oče pričakuje me težko, pa povrnem se zopet, to ti obljubim. Povej mi pa vendar še svoje ime.«

»Ko sem bil še med živimi in zdravimi, rekli so mi Roger«, odgovori gobovi.

»Z Bogom, torej Roger«, naglo reče kneginja in mu poda roko, katero Roger naglo poljubi. Hitrih nog oddalji se Gizlena.

IV.

Velika dvorana v gradu vojvoda Gerharta se je ravnokar spraznila. Le Gizlena ostala je s svojim starim očetom sama v sobi. Ko so se poizgubili glasovi po hodniku stopajočih mož, poklekne Gizlena pred starega očeta in nasloni zlatolaso glavico v naročje dobrega starčka.

»Draga hči, kako skrivnost mi hočeš razodeti?«

»Milostni gospod«, vpraša Gizlena bolj tiho, »ako bi se s princem Ferdinandom omožila, tedaj bi jaz ne mogla ostati pri vas.«

»Ne, ne«, reče zamolklo vojvoda, »nova dežela, nove razmere bi se ti odprle . . . Le jaz ostanem žalosten in v samoti v tem starem gradu. Pa ti, Gizlena, bodeš srečna, kajti princ te ljubi . . . «

Ona stresne z glavo in vpraša dalje: »Ko bi ga pa jaz ne ljubila, bi me li vi silili vzeti ga za moža?«

»Tebe siliti? Misliš li Gizlena, da bi jaz to poskusil? Ako ti Ferdinand več ne dopada, damo mu besedo nazaj in mi smo prosti. Če bi moralo biti, dali bi mu tudi mest in dežel, da bi le tebe ne silili.«

»Vi ste dobri, predobri, oče. Kaj pa n. pr., ko bi jaz stopila v kak samostan? Bi mi li vi dovolili?«

»Da le najdeš v samostanu svojo srečo, gotovo bi ti ne branil«, reče vojvoda nekako žalostno.

»In ko bi hotela postati usmiljenka in ko bi šla v bolnišnico, da oskrbujem gobove, kakor je to storila

grofinja sv. Elizabeta po smrti svojega moža. Bi mi vi tudi v to dovolili?»

Obličje starega vojvode postalo je bolj belo nego sivi njegovi lasje in njegova brada.

»To bi se reklo posnemati vzgled velike svetnice,« reče na to Gerhart lahno in solze mu silijo v oči. »Jaz bi ti ne branil. Neizrečeno sem te ljubil, pa vedel sem, da te bom moral jedenkrat zgubiti. Naj bo v imenu Božjem. Vendar pa mi povej, Gizlena, kaj nameravaš storiti?»

Mlada vojvodinja se je vzravнала kvišku in nekako svečano govorila je naslednje besede: »Milostni gospod! Hoteli ste me v zakon dati Ferdinandu, pa visoke gore bi naju ločile. Hoteli ste me pustiti tudi v samostan, kjer sestram ne ostane družega nego Bog. — Oče, s princem aragonskim se ne morem omožiti, ker ga ne ljubim. Tudi v samostan ne morem vstopiti, ker ne morem reči Bogu, da njega samega ljubim. Imam pa ljubezen v srcu, ki obsega največje nesrečneže med nesrečnimi. V trpečih sobratih vidim trpeče obličje svojega Izveličarja. Moje srce vleče me k nesrečnikom, ki nimajo ni očeta, ni matere, ne bratov, ne sester, ne družine, ne domovine, nesrečniki, ki so obsojeni v počasno smrt. Ti so gobovi. Jaz vem, dragi oče, da vi svoje vitežke besede, katero ste mi dali, ne boste oporekli, in zato vas prosim, da bi mi dali denar, katerega ste mi hoteli dati kot doto, dajte mi zeleni gozd pri opatiji Marije Tolažnice, potem bom sezidala tam bolnišnico in jo odprla za uboge gobove, katerim hočem potem biti mati, sestra in vse. Gotovo bom dobila tudi pobožnih sester, ki bodo radovoljno z menoj opravljale delo krščanskega usmiljenja«.

Ko je Gizlena prenehala, stal je vojvoda Gerhart kakor potrta in ni se mogel odločiti. Nemirno suče se njegovo oko in pri tem zagleda na nasprotni steni križ iz oljkinega lesa, ki ga je prinesel seboj iz svete dežele. Spomin onih dnij, ko je na klic: Bog hoče! vzel križ in se podal na križarsko vojno, zapustivši doma ženo, otroke in drugo rodovino. Zdelo se mu je, kakor da sliši zopet klic: Bog hoče! in sicer iz ust Gizleninih.

Stari vojvoda skloni se k vnukinji, ki je zopet klečala pred njim, poljubi jo na čelo, vzdigne jo in reče: »Stori, Gizlena, kar si sklenila«.

Kakor ljubeči angelj biva Gizlena pri svojih gobovih, kateri so skoro pozabili svoje bolečine. Kajti nje pogled že umiri bolno srce marsikaterega gobovega, njene mile besede pa hladé hudo bolezen kakor olje. Vedno je med njimi, ali v velikih svetlih dvoranah, kjer ležé gobovi na mehkih posteljah ali pa v senci visocih dreves, kjer se ubogi ljudje sprehajajo in veselé gorkega solnca.

Njen poseben ljubljenec pa je Roger, gotovo zato, ker je Gizlena najprej pri njem videla strašne rane. Ona sama ga vodi na vrt, ona sama postilja mu postelj, ona sama mu daje jedi. Roger pa časti svojo dobrotnico kakor svetnico in njegovo oko jo vedno spremlja. — Žal, da je oko kmalu ugasnilo, kajti bolezen prišla je do srca in dokončala je Rogerju neizmerno trpljenje. Gizlena zrahljala mu je tudi mrtvaško posteljo ter ga v solzah in molitvi spremila do groba. Tam pa je vsadila križ na novi grob, v znamenje, da tukaj počiva junak, ki je s Križanim trpel mnogo na svetu, a se sedaj z Vstalim

raduje v svetih nebesih. Potem pa je Gizlena junakinja hitela zopet nazaj v svoje veselje, med svoje bolnike! — Blagor ji! Kako lahka jej bo smrt tako bogati v dobrih delih!

Tako je Gizlena iz ljubezni do gobovih v nemar pustila kraljevo krono, vse veselje sveta in je vse svoje življenje posvetila krščanskemu usmiljenju. Pač veliko junaštvo!

XI.

Kje je brod?

(Črtica iz francosko-nemške vojske).

I.

Bilo je po bitvi pri Froeschwillerju.

Francozje se umikajo pred sovražnikom proti Châlonsu. Vojna je že prekoračila reko Menso; za seboj podira mostove, da zadrži Pruse, ki so jim za petami. A s tem, da zapira pot sovražniku, zapira jo tudi onim francoskim vojakom, ki so zaostali, bodi si, da so zašli ali pa ranjeni niso mogli drugih dohajati; široka reka jih loči od armade.

Mrači se. Tihe sence se gibljejo po hribih; četa vojakov obstoji pri razvalinah mosta, le jeden obok stoji še v sredi vode.

Vojaki raznega orožja in dostojanstva begajo po bregu. Kličejo se, vprašujejo drug drugega, merijo s koli globočino vode, vpijejo, kolnejo, obupavajo, ste-

gujejo roke proti nebu, žugajo s pestjo, potem obmol-knejo, udavši se osodi. Škoda, da niso padli v boju.

Zanetijo ogenj. Ranjenci se priplazijo k gor-kemu ognju, velik kolovoz se napravi krog grmade. Čas gre počasi naprej, kar se oglasi močan glas ter pretrže neprenesljivi molk:

»Osem milj odtukaj se nahaja fourški most; morda še ni razrušen. Pojdimo gledat!« Tako govori častnik in gleda pri krvavo ognjeni luči zemljevid, kazoč s prstom na mesto: fourški most. Drugi častniki ga obkolijo. Po kratkem posvetu glasi se povelje:

»Prav imate! Naprej!«

Vsi so po konci. A čuje se stokanje ranjenih, ki se mraza tresejo, iz ran krvavé, ne morejo naprej, pa tudi ostati nočejo.

»Kdo bo naš poveljnik?« vpraša nekdo. Častniki se ozirajo, potem pa pozdravljajo velikanskega povelj-nika dragoncev, ki se zdi v svojem dolgem plašču še večji. Je edini višji častnik.

»Hvala Vam, gospodje«. — »Zdravi konjiki brez razločka dostojanstva odstopite konje bolnim; ogenj se mora pogasiti, marš!« Sam odveže konja, in akoravno sam na čelu krvavi, pobere v jarku malega lovca s prestreljeno nogo in ga posadi kot otroka na svojo svojeglavno žival. »Dobro se drži, dečko!« ga opomni in pelja konja sam za uzdo na čelu kolone. Počasi se pomikajo vojaki, kajti vsi ranjenci nimajo konj: tovariši jih podpirajo, a vzlic temu hodijo le z največjo težavo. Začetskoma se držé skupaj, potem se ločijo v skupine: spredaj so zdravi, v sredi ranjeni na konjih, zadek pa ranjenci brez prijateljev, nihče jim ne pomaga, spod-

tikajo se vsak hip, toda naprej le stopajo — nočejo umreti zapuščeni v oblasti krutih sovragov.

II.

Med potjo četa vedno bolj narašča, pridružujejo se k njej možje iz goščav, kjer so se skrivali pred sovražnikom.

Osem milj ni nič težavnega za zdravega vojaka, ali za utrujene in ranjene ubežnike je to prehudo trpljenje. Mnogi so se še vsega potrebnega znebili, le puške nočejo odvreči, gredo z zaprtimi očmi in eden v drugega se zaletava. Ulanci se opirajo ob svoje sulice, bobnar vrže boben na tla, smrtne težave se polastujejo ubožcev.

Tu začujejo v hosti šum, kakor bi kdo hitel skozi grmovje. Kaj je to? Ali sovražnik? Nekaj vojakov preiskuje goščo, šum se zgubi, a se zopet začuje, vzrok je pa neznan.

Dani se; korakali so že šest ur. Bolj ko je jasno, tem žalostnejši so obrazi nesrečnikov. Noč je zakrivala njih bedo. Zdaj gleda z grozo drug drugega. Umazani, bledi, krvavi so, glave imajo obvezane, vsi se tresejo, vsi stokajo.

»Stoj!« veli načelnik. Svoje povelje je izgovoril z žalostnim, resnim glasom, ki je razodeval grozo in nesrečo — na obeh bregovih razvaline. Most je bil že razdjan.

Vsi pritečejo, zamolklo gledajo, za tem vpijejo, padajo na tla, kolnejo, mečejo kamenje v vodo in razbijajo s puškami; drugi se smejejo, kakor bi bili pri tem pogledu prišli ob pamet.

Jeden dragoncev se sleče in stopi v vodo; dvajset drugih ga posnema, a zbojé se deroče vode. Nekateri se hočejo rešiti, a zastonj, jeden za drugim tone v valovih reke Mense. Častniki jih rotijo, nihče ne uboga.

III.

V tej zmešnjavi se prikaže iz hoste star kmet ter vpije z močnim glasom: »Brod je tukaj!« Slišijo ga; od ust do ust se čuje: brod je tukaj!

Obupali so že in zdaj obkolijo kmeta, pogum se jim vrača. Poveljnik ga praša: »Odkod prideš?«

»Doma sem iz tega kraja.«

»Ti si nas sledil v hosti!«

»Da!«

»Ali sam?«

»Sam.«

»Kje je brod?«

»Jedno miljo od tukaj,« in pokaže nazaj.

»Prešli smo ga!«

»Da.«

»Ali si vedel, da je most razdjan?«

»Da.«

»Zakaj nas nisi opozoril?«

»Potrebno je bilo.«

»Kako to?«

Starček razlaga, da so preganjani; nemški konjiki so tri ure za njimi; ako bi se bili pri brodu ustavili, bi bilo pomenilo, da se lahko črez pride in preganjalci bi jih bili nadalje zalezovali. Nujno je bilo toraj, da gredo naprej; stopinje se bodo poznale. Nemci bodo dolgo iskali, kam so Francozi prešli.

»Res je«, reče poveljnik, »vôdi nas!«

Težavna je bila pot nazaj, vendar naposled so le prilezli do broda.

Uro kasneje že brodijo beguni črez reko. Voda jim seže do vratu. Ko je zadnji na drugem bregu, seže poveljnik starčku v roko zahvaljevaje se.

»Z Bogom«, odgovori kmet ter počasi odhaja. Na oni strani Mense se zgubivajo vojaki v megli. Zopet je vse tiho. Ob reki koraka seljan v rosni travi. Nakrat obstane. »Ali so že tukaj?« Na cesti se prikažeta dva eskadrona ulancev. Kmet se hoče v gošči skriti, a zapazijo ga nemški vojaki. »Hoj, mož! Stoj!« Primejo ga in peljejo ga pred nemške častnike. Poprašujejo ga, a on se hlini neumnega in gluhega. Nič jih ne razume, nič ne vé, nič ni videl.

»Nikar se ne mudimo«, zakliče jeden častnikov, »takoj bode govoril, če bomo hoteli. Stopaj naprej!«

Spodtikajoč se hiti starček pred konji. Včasih pade, a suroveži zbodejo ga s sulico, da zopet vstane.

»Skakaj Francoz!« režé se mu vojaki. Kmetič teče, težko diha, sape mu zmanjkuje, pade, toda zopet vstane, ker gre mimo broda. Dve sto metrov za njim, pade onemogel, bled.

»Počasi!« veli častnik — »ti pa naprej!« Pridejo k fourškemu mostu. Nemci so vedeli, da je razrušen; tu se zgubijo tudi sledovi, naprej ni videti nobenih znamenj. —

Pod mostom gotovo ni broda? Častniki se posvetujejo, starček se smehlja.

Premotili so nas, nazaj so se vrnili, obrnimo se, svetuje jeden. Drug méni, da ne bodo mogli ničesar

spoznati, ker so brod sami prešli, le kmet bode vedel, kje je. No, starček ne vé nič.

»Bodemo videli; v vodo dedec!« vpije poveljnik. Revež mora sam meriti vodo. Vda se osodi, stopi v reko po mirnem bregu. Voda mu seže do kolen, do vratu — a on gre dalje.

»Vrni se. Broda ni tukaj, moramo se vrniti.«

Vsakihi sto korakov mora starček v vodo, Nemci ga dobro opazujejo; toda on zgubi vselej tla, opoteka se in vrača se s trudom. Dvomiti ni mogoče, voda je globoka.

IV.

Mnogokrat je moral starček v vodo, dokler niso prišli do broda. Ves je premočen, trese se, in gleda na ono stran vode. Tisti, ki jih hoče rešiti, so komaj tri milje odtod; ako on pokaže brod, so izgubljeni.

»V vodo!«

»Ne morem več!«

»Še bolje. — Kje je brod?«

»Ne vem.«

»Toraj v vodo!«

Uboga. Bolj ko gre naprej, bolj vpogiba noge, da potrdi sovražnike v misli, da je voda globoka. Voda ni globlja. Zopet se upogne, ter se ozre nazaj . . .

»Naprej!« Še bolj se skrči in gre; voda mu seže do brade, ulanci se smejejo.

»Naprej, naprej!« Mož skrije glavo v vodo, ulanci ga pa le naprej silijo.

Na trdnih tleh je stal, ne potrebuje družega kot da se po konci postavi, toda on tega ne stori, kajti če

bi to storil, so v trenutku nemški vojaki čez vodo in njegovi rojaki francozki ranjenci so v nevarnosti, da jih ti vjemó. Rajé je prostovoljno vtonil . . .

»Tukaj še ni broda«, reče poveljnik, »toda starec je tudi mrtev«.

Nemci gredó prevarjeni naprej; po vodi pa plava truplo moža junaka, ki je prostovoljno daroval svoje življenje za svoje rojake ter z lastno smrtjo rešil svojim življenje!

XII.

Tvoje srce pa bo meč presunil.

Dogodba iz življenja.

Edvard je bil sin jedinec uboge vdove, ki se je mučno živila s pletenjem sakov, vendar pa vzgojevala svojega sina v strahu božjem.

Še prav majhen je bil Edvard, ko je bil izgubil svojega očeta, ribiča. Peljali so se nekđaj na odprto morje na ribji lov v lahkem čolničku. Pač je bilo tedaj nebo zakrito s temnimi oblaki, in Marjeta je svarila svojega moža, ker ji je bilo tako težko pri srcu, dasi ni vedela, zakaj; tudi boječi tovariši niso hoteli v tem vremenu na morje; Bernard pa se je smelo norčeval iz svojih tovarišev, tolažil ženo in otroka ter ju blagoslovil — zadnjič v svojem življenju. Že nekoliko ur pozneje so podili in prignali vznurkani valovi prazen čoln na breg; mož pa, ki ga je vodil, počival je na dnu morja. Oni dan je bil tudi hud vihar v srcu uboge Marjete;

obupana je klečala in vila roke, naj ji pošlje nebo moči v tej stiski.

Edvard jo je objemal in ihtel na glas, ker je videl jokajočo mater. Nedolžno dete še ni poznalo svoje nesreče, pri svojih treh letih še ni vedelo, kaj je izgubilo.

Sčasoma se je pomirilo srce v mladi vdovi, tolažil jo je v življenju otrok. Ko se je igral na obrežju z drugimi otroki in je najdalje odmeval njegov veseli, čisti glas, gledala je tudi Marjeta kaj radostno izpred koče na svojega ljubčeka. Saj je le zanj skrbela, le zanj delala, le zanj trpela ter si pritrgovala, da le njen srček ni ničesar pogrešal. Ako je obrnil živahni deček svoj okrogli, cvetoči obrazek proti svoji mamici, ali ko je uprl svoje žive, črne oči v njo, ali ako se je igrala njena roka z zlatimi koderci otrokovimi, tedaj ji je bilo to toliko plačilo za njeno trpljenje in žrtvovanje, da bi ne bila menjala z nikomer na svetu.

Marjeta pa ni bila le blagosrčna, marveč tudi zelo pobožna mati, in je tudi učila svoje dete že v zgodnji mladosti Boga spoznavati in ljubiti. Presveto Devico je posebno častila, velikokrat kazala malemu Edvardu na njeno podobo in ga učila, da Marija ni le Jezusova mati, temveč mati vsega krščanstva, pomočnica v vseh potrebah, tolažnica žalostnih, pribežališče grešnikov. In ko jo je nekdanj nedolžni deček vprašal: »Mamica, kaj pa je greh?« pritisnila ga je k srcu, iz očesa pa ji je kanila solza veselja nad čistim, nepokvarjenim ljubljencem.

Poseben vtis na njegovo mlado srce pa je napravila podoba žalostne Matere Božje, ko jo je prvič videl. Bledi, upali obraz, objokane oči, ona, na obličju tako globoko izražena bôl je vzbudila v njem usmiljenje; ko

pa je ugledal še meč v srcu nebeske Matere, ni mogel prenašati. Glasno je zajokal, stopil k materi, potožil ji svojo boleost in vprašal, kaj pomeni oni grdi meč. In zopet je imela mati priliko poučiti svojega Edvarda, kako grd je greh, ki ni pribil le ljubega Jezusa na križ, temveč zasadil tudi njegovi sveti Materi v srce dvorezni meč. «Misli, drago dete», govorila mu je, «in ne pozabi nikdar: bolečino svoje Matere v nebesih lajšaš in zmanjšuješ, ako jo srčno ljubiš in pobožno živiš; z vsakim novim grehom pa ji zasadiš iz nova meč v srce in ji delaš neizrečene bolečine. Obljubi mi, da bodeš vedno tako mislil ter ostaneš vedno poštenjak!» Ganjen je obljubil Edvard, saj je ljubil Božjo Mater in ni mogel umeti, kako jo more kdo žaliti; v veselje ji biti, tolažiti jo, to je hotel, a grešiti in jo raniti v srce, ne, tako grozovit bi ne mogel biti.

Ko je deček rasel in tu in tam storil kaj napačnega, bilo mu je silno žal, in ko mu je mati že odpustila, vpraševal je še vedno: «Ali se je res zasadil meč globočje v srce Materi Božji? Ali ji res dela moj greh večje bolečine?» Ako je pritrdila mati, da je žalil nebesko Kraljico, pokleknil je pred podobo žalostne Matere Božje in jo milo prosil odpuščenja.

* * *

Potekla so nekatera leta. Ribičeva koča je bila zapuščena: le zelo stara babica je še prebivala v njej. Marjeta se je bila že preselila v popolnoma drug kraj; tam med cvetkami in križi, prav blizu vaše cerkvice je počivala v ozki, temni celici, iz katere se nikdo ne povrne, dokler ga ne pokliče angeljski glas ob poslednji

sodbi. Pred svojo smrtjo je bila še enkrat položila svojemu sinu na srce vse one nauke, po katerih je sama pobožno živela in vzgajala svojega jedinca. Posebno ga je opominjala, naj ljubi in časti v Mariji svojo mater. »Zalostna Mati«, dejala je, »bila je moja tolažnica in zaslomba, ko ti je umrl oče in sem ostala s teboj revna in zapuščena sama na širokem svetu; izroči se ji tudi ti, in Ona bode tvoja mati, ko mene več ne bode; varovala te bode, da se srečna zopet snideva v boljši domovini.« Otrplo roko je položila na Edvardovo glavo in ga blagoslovila, klečečega ob postelji. Ponehalo je materino dihanje, zatisnilo se oko, Marjeta pa se je zopet združila s svojim možem. — Zapuščeni sin je prodal, kar je podedoval ter šel v daljni, ptuji svet iskat sreče.

Mnogo let je bilo v tem preteklo. Vzburjena je bila vsa Italija, povsod je vrelo. Sovražniki miru in reda so v srcih mladine vžgali ognjeno hrepenenje po prostosti, klici po svobodi in neodvisnosti so orili od kraja do kraja. Sveti oče se niso mogli ganiti, bili so jetnik v lastni hiši, oblegali so jih izdajice.

Vnela se je vojska. Stari Garibaldi se je bojeval, da bi oprostil Italijo »cerkvenega jarma«. Stal je na čelu onim četam, ki so se v krivico zapeljane navdušeno drvile za njim. Savojski kralj je čakal, kako se konča boj, ki bode le njemu v korist. Sinovi najplemenitejših rodbin v Rimu in drugi Italijani pa so služili še pod papeževim praporom ter radovoljno zastavili kri in življenje za sveto stvar.

Zal! Edvard ni bil na strani pravice; zašel je bil med slabe prijatelje, ki so ga pridobili za Garibaldija in njegove namene. Živahni mladenič je oblekel suknjo

Garibaldijevih prostovoljcev, s to pa kmalu slekel ono otroško nedolžnost. Pač se je v začetku še ustavljala vest marsičemu, kar je videl in slišal, pač ga je nekaterikrat oblila rudečica, ko je čul brezbožne govore svojih tovarišev, sčasoma pa se je privadil Edvard temu, kar je gledal in poslušal dan za dnem. Polagoma je obleдела podoba drage matere, ki mu je včasih po divjem popivanju ali krvavem boju po noči stopila pred oči, da bi ga opomnila poslednjih besed na smrtni postelji; pogrezal se je vedno bolj v greh, nevero in zlodejstva.

Nekega dne je prišel Edvard z nekimi tovariši k majhni kapelici, ki je gledala z majhne višine prijazno po okolici. Garibaldinci so stopili v cerkvico, in ko so videli, da je prazna, napolnilo jim je veselje dušo, ker so upali, da precej priplenijo. Jediní oltar v kapelici je krasil kip žalostne Matere Božje; srebrna svetilnica je visela od stropa in v rdečem siju razsvetljevala blede obraz na kipu; še bolj upadel, še bolj bled in trpeč je bil videti v tej svetlobi. Neka čudovita boleost je bila vlita v to podobo, umetnik, ki je izdolbel kip, razumel in čutil je, kaj pomenjajo besede: «Tvojo lastno dušo bo meč presunil.» V utripajoči lučici je bilo videti, kakor da trepečejo blede ustna, kakor da poveša žalostna Mati zajokano oko, da ne vidi skrunjenja na svetem mestu. Nehoté je obšla Edvarda groza.

Vstajal je spomin iz otroških let v njegovem srcu in domislil se je, kako sočutno je gledal prvič podobo žalostne Matere Božje, ko so mu mamica tedaj rekli, da poveča vsak novi greh njeno bolečino ter ji zasadi ostri meč še globočje v srce. To je mislil za trenutek,

a sramoval se je, zatrl je že v naslednjem trenutku vsa blaga čutila.

«Na delo, tovariši», klical je nekdo iz tolpe. «Porabimo lepo priliko, da nas kdo ne preseneti! Kako pripravno je za nas, da je kapela na tako samotnem kraju in ni nobenega klečeplazca! Poberimo vse, kar je zlatega in kaj vrednega!»

Drzni roparji pa so kmalu spoznali v svojo jezo, da niso svečniki, niti druge oltarne priprave iz žlahtne kovine in da je sploh kaj malo resničnih dragocenostij.

«Slabo smo naleteli, tu ne bomo mnogo priplenili», godrnjal je nekdo.

«Podoba ima na prstu dragocen prstan», pripomni zopet drug.

«Doli z njim!» kriči tretji in z jednim mahljejem je bila odbita roka; prstan se je potrkjal po tleh. Nekdo ga pograbi, pokliče nato Edvarda in mu ukaže, naj stopi na oltar ter sname s kipa krono, ki se mu tudi ni zdela popolnoma brez vrednosti.

«Saj ti je prstan zadosti!» miril ga je mladenič.

«Ti si pa vesten Edvard!» smešil ga je nesramni ropar. «Mi vzamemo, kjer in kar dobimo, to je naše geslo.»

«Čuj, Karlo», povzel je nekdo besedo, «predlagam, da vzamemo kipu vse, kar je količkaj vrednega. Ti, Edvard, si najročnejši med nami, ti pobereš s kipa ves lišp. Potem bomo žrebali, in vsakdo dobi delež, kate rega odloči žreb.»

Edvard se je hotel s početka odločno ustavljati, še je tlela plemenitost v duši. Ko so ga pa jeli zbadati in zasmehovati, da je strahopezljivec, da veruje v bajke,

zaškrtal je besen z zobmi, bil z jednim skokom na oltarju in oropal sveto podobo vsega, kar ji je dala v dar in kras hvaležnost in sveto spoštovanje.

Votlo je odmeval smeh drznih vojakov med golim cerkvenim zidovjem, ko so si pričeli deliti rop. Groza bi te obhajala, da si čul trkljanje kocke po kamenitem tlaku. Odločevala je o prstanu in kroni, o srebrnem srcu na svilnatem traku in o meču z dragocenim držajem, in čudno — meč je zadel Edvard.

Karlo se je radostno smehljaj, bil je zadovoljen, saj mu je pripadla krona, v tem, ko sta se morala ostala dva zadovoljiti z manj vrednima dobitkoma. Ko pa je podal svojemu mlademu tovarišu meč in zraven rekel: »Glej, tale meč je presunil njeno srce!« tedaj Edvard ni videl onega satanskega nasmeha, v kateri je skremžil divji Karlo svoj obraz pri teh bogokletnih besedah, ne, marveč opotekel se je bled in tresoč se na vsem telesu ter stegnil obe roki pred-se, kakor bi se branil prijeti nekaj strašnega, v ušesih pa so odmevale kakor glas ob sodbi besede: »Ta meč je presunil njeno srce.« Podoba njegove umirajoče matere mu je stala preteč pred očmi; zdelo se mu je, da gleda Mati Božja z neizrekljivo žalostjo z oltarja nanj, vsi spomini preteklih dnij so mu stopili pred oči, »pribežališče grešnikov«, kateri je bila izročila pobožna mati svojega sina, ganilo je njegovo srce, in glasno jokajoč je planil mimo svojih strmečih tovarišev iz cerkve ven na prosto ...

* * *

Ljubezen je zmagala, blagoslov umirajoče matere in njena priprošnja pri Bogu sta obrodila svete sadove.

Brezbožni Garibaldinec, smeli prostovoljec, drzni ropar je klečal potrtn in skesan pred redovnikom, čegar obleko je celó doslej sovražil, ki pa mu je dal upanje na božje usmiljenje in odpuščenje grehov. — Kmalu je postal sam sin sv. Frančiška ter se odlikoval med vsemi brati v samostanu po svoji ostri pokori in veliki gorečnosti za rešenje duš. Posebno srčno in navdušeno pa je govoril vedno o žalostni Materi Božji, kateri je presunil srce meč, in njeni čudoviti ljubezni do svojih otrok.

XIII.

Slovo.

Bilo je 16. aprila 1770. Pred cesarsko palačo na Dunaju se je zbralo mnogo ljudstva. Na obrazu vsakega brati je veselje in radost. Visoki gospodje in bogato opravljene gospé vsake starosti se vozijo v krasnih kočijah v palačo, pred katero stoje vojaki v najlepši opravi. A na stopnicah noter do cesaričinega stanovanja čakajo dvorniki mogočne cesarice Marije Terezije. Gori v prostornih cesarskih dvoranah, kjer se vse lesketa v zlatu in srebru, je že zbrane mnogo gospóde iz najvišjih krogov. Nekoga pričakujejo. Ura udari šest. V tem pripeljejo lepo rejeni belci v posebno krasnem vozu mladega častnika. Njegova obleka je iz rdečega baržuna (žameta), a gumbi pri telovniku in ročaj njegovega meča blesketa se v bliščečih demantih. Lahkotno stopi iz voza mladi plemenitaš, in častniki ga z globokim spoštovanjem sprejeto v dvorano.

«Plemeniti gospod poslanec presvetlega kralja Ludovika XV.», šlo je po dvorani od ust do ust. Nato naznani cesarski klicar zbranim gostom, da prihaja cesarica.

Marija Terezija vstopi naslonjena na ramo svojega sina Jožefa II., a njej sledi vsa njena družina. Takoj potihnejo vsi po dvorani. Francoski poslanec jo nagovori v svojem jeziku in na to mu cesarica kratko odgovori ter se obrne v stran, da prime roko mlade deklice, katero vede k francoskemu poslancu.

Deklica je izredno krasno oblečena, a bleda in razburjena. Poslanec jej izroči malo, z dragimi kamni obrobjeno podobico. Deklica spregovori nekaj besedij v zahvalo in obesi dragoceno podobico okoli vratu. Podoba je predstavljala k večjemu 17. let starega mladeniča, kraljeviča Ludovika francoskega, in deklica, kateri je poslanec izročil nato še malo pisemce, je Marija Antonijeta, nadvojvodinja avstrijska, hči Marije Terezije; danes zvečer se bode namreč praznovala zaroka z Ludovikom, kraljevičem francoskim. Na obličju cesarice brati je bilo veselje, ker se ji je vendar posrečilo po tolikem naporu, svojej komaj 16 let stari hčeri pridobiti prestol tedaj najslavnejše države v Evropi. Radostna se je jela visoka družba na tihem meniti o veliki sreči, katera je zadela ljubljeno hčerko njih vladarice. Česaričina se je naposled nekoliko umirila, vendar le s težavo ji je bilo moč upokojiti vihar, ki je divjal v njenem srcu. Ko Jožef vidi svojo ljubljeno sestro vso potrto, stopi prijazno k njej, ter jo vede iz dvorane.

Zvečer bila je na dvoru velika slovesnost; po glediščih vršile so se slavnostne predstave, in ves cesarski

Dunaj bil je razsvetljen; s kratka, vse je plavalo v neskončni radosti in veselju.

Drugi dan potem podpisala je Marija Antonijeta pred zbranim dvorom, da se odreče vsaki dedščini po svojih stariših, ter ob enem prisegla, da prizna od tedaj Francosko za svojo domovino, da hoče živeti in umreti v oni deželi, kjer je dosegla pri plemenitnikih in velikaših strast, a pri ubogem zatiranem ljudstvu beda in revščina svoj vrhunec.

Minoli so na to zopet trije dnevi. V dvorni cerkvi vršila se je slovesna zaroka Marije Antonijete z Ludovikom, katerega je namestoval nadvojvoda Ferdinand.

V ubranih glasovih glasile so se doneče orglje, dišeče kadilo se je vzdigalo v velikih oblakih kvišku, a pred oltarjem so stali kardinali in škofje iz celega cesarstva vtopljeni v molitev. Mlada cesaričina klečala je zamišljena, a njej na strani cesarica sama, njena mati. Roke imela je krčevito sklenjene in ustnice so se jej pregibale v vroči molitvi za srečo svoje ljubljene hčere.

Slovesni obred se prične. Kardinal jame poročati in jo vpraša, ali hoče vzeti Ludovika, kraljeviča francoskega, za moža. Glasni »ja« izviije se cesaričini iz ust. V slovesnih glasovih zadone orglje, pevci zapojó in zvonovi v cerkvi jamejo oznanjati Dunajčanom, da je cesaričina Marija Antonijeta postala zaročena družica bodočemu francoskemu kralju. Toda Marijo Terezijo obide neka tajna bojazen, in mogočna cesarica jame se tresti. Bog vé, kaj jo je tako naenkrat napolnilo z grozo in strahom? Je-li morda videla v duhu grozno usodo svoje ljubljene hčere: da bode morala na tnalo položiti svojo glavo?! Kdo bi to vedel! Cesarica povzdigne svoje oči

proti nebu in moli, goreče moli, a nebo jej je odgovarjalo le z uganki podobnim molčanjem. Slovesnost je končana.

Cesarica vstane, molitev jo je pokrepčala. Srčna odide s svojim mnogobrojnim spremstvom iz cerkve.

Noč je razprostrla svoj temni plašč čez cesarski Dunaj in mir je kraljeval po mestu. Vse na dvoru zibalo se je že v sladkih sanjah, le v sobi cesarice videti je še luč. Pri vratih stala je postrežnica, ter pazno poslušala, da-li kdo pride. Cesarica nekoga pričakuje. V tem nekdo na lahko potrka na vrata; postrežnica odpre, in nekoliko trenutkov pozneje stoji pred cesarico starček sivih las. Bil je to doktor Gasner, jeden izmed onih mož, ki so bili na glasu, da jim je prihodnost odkrita. Marija Terezija pa je ljubila skrivnosti in verovala je resno, da bivajo nekevi višje moči, od katerih je usoda človekova odvisna.

«Gospod», ogovori cesarica prišleca, «videla sem vas danes v dvorni kapeli, bili ste tamkaj in lahko uganete, česa od Vas želim. Videli ste mojo ljubljeno Antonijeto; kaj ste brali na njenem obličju?»

«Ali je Vaše veličastvo trdno prepričano, da nam je mogoče odkriti prihodnjost?» pravi cesarici sivolasi prišlec.

«Dà, gospod, jaz sem tega trdno prepričana in zaradi tega ukazala sem Vas semkaj poklicati. Kajpada, o tem ne sme moj sin, Vaš cesar, ničesar zvedeti, ker on prezira Vaše znanje. Glejte, gospod, v cerkvi me je nekaj prijelo kakor z železnimi kremplji, tako, da mi je kri zastala po žilah. Bojim se, gospod doktor, — povejte mi, kaka osoda je odločena moji hčeri, toda govorite mi

odkrito, ne prikrivajte mi ničesar — meni se dozdeva, da nimam pričakovati nič dobrega.»

Častitljivi starček povesi svojo sivo glavo k tlom ter molči; a cesarica nestrpno pričakuje, kaj ji bode ta odgovoril. Naposled povzdigne starček svojo častitljivo glavo, pogleda cesarici bistro v oči ter reče z zamolklim glasom:

«Ne povprašujte me dalje o tem, milostljiva cesarica!»

«Za božjo voljo, prosim Vas in zapovedujem Vam, govorite, gospod doktor, in povejte mi, kaj je bralo Vaše oko v prihodnosti zapisanega. Prosim govorite!»

Tresoče stiskala je mogočna vladarica roko starčkovo, in za malo trenutkov naposled izpregovori starec besede, katere so pretresle z veliko bolestjo čuteče materino srce:

«Veličastvo, Vašej hčeri odločena je jako trda osoda, a njenega konca moje oko ne more razločiti. Dajte mi odlog, in povrnem se zopet.»

* * *

V krogu svojih dvorjanov, ki so zagotavljali Mariji Antoniji le srečo in radost na francoskem dvoru, izginile so Mariji Tereziji, skrbni materi, temne slutnje, ki so jo navdajale ob zaroki ljubljene hčere. Dan na dan so se vrstile slovesnosti na cesarskem dvoru dunajskem, vsak dan je prinašal mladi nevesti novih radostij: skrbna mati hotela je namreč na tak način svoji hčeri odstraniti misel, da se bo morala v kratkem ločiti od nje — morda za vedno.

Prišel je 26. april, dan cesaričinega odhoda. Zopet je pred cesarsko palačo zbranega mnogo ljudstva, toda

danes je taisto ljudstvo, ki se je pred nekaterimi dnevi veselilo cesaričine zaroke, tiho in z žalostnim srcem pogleduje v krasno palačo, kjer se s solzami v očeh poslavlja hči od jokajoče matere. Na mramornatih stopnicah stojita obe, jokajoč in objemajoč se. Težko slovo; kar ne morete se ločiti druga od druge. Naposled se vendar ojunači hči, objame in poljubi še enkrat jokajočo mater, poslovi se od svojih zlahtnikov ter stopa v hitrih in trdnih korakih po stopnicah navzdol — in voz je odpeljal ljubljeno hčer za zmirom izpred očíj žalostne matere, mogočne vladarice Marije Terezije. Nepremična je stala ter gledala s solznimi očmi za odhajajočim vozom, a naposled si je otrla svetle solze, obrnila se ter ihte se zašepetala besede:

«Poslovila sem se od ljubljene Antonije za večno, nič več je ne bom videla!»

Kraljičina Antonija in njeno veliko spremstvo dospelo je v Strasburg, kjer so jih sijajno vsprejeli, kajti to mesto je bilo takrat prvo na francoskih tleh. Vsa njena pot od meje notri do stolnega mesta ni bila sedaj nič družega, nego jeden sam nepretrgan slovesni sprevod; povsod sta se potrudila duhovščina in plemstvo, da sta dostojno pozdravila bodočo svojo kraljico. Marija Antonija čutila se je srečno, dà, otroško srečno, — a ona ni zapazila, da stoji »tretji stan«, prosto ljudstvo, le oddaljeno. V Pariz došedšo cesaričino objame ves vesel Ludovik XV., tedajni kralj francoski, — a ni se sramoval tistega dné z grofico Dubarry, neko nesramno žensko, skupaj kositi. Kmalu je zapazila mlada kraljičina, da jo ne obdaje okoli in okoli nič družega nego strast, pohotnost in nesramno življenje, zaradi tega se je s temvečjo

ljubeznijo oklenila svojega dobrosrčnega moža. Nečedno življenje Ludovika XV. je bilo obema na vso moč zoprno in vsled tega sta se oba novoporočenca vedno ogibala kraljevega dvora.

Toda le prekmalu jeli so se zbirati hudourni oblaki nad njunima glavama, oznanjujoč preteči zaton njune sreče. Dne 30. maja leta 1770. zrušil se je pri neki slovesnosti na čast novoporočencema trdni most čez reko Sen, ki teče skozi mesto Pariz. Na stotine ljudij je našlo v podrtinah svojo smrt, in nevolja tlačenega ljudstva jela je naraščati od sedaj od dne do dne.

Ludovik XV. je izdihnil svojo dušo. Naslednik njegov bil je njegov vnuk, mož Marije Antonije. Pri kronanju v mestu Reimsa zarezala je težka krona mlademu vladarju krvavo progo na čelo, in vsi okoli stoječi dvorjani so obledeli, smatrajoč to kot slabo znamenje.

«Krona me tišči», tožil je kralj in Marija Antonija je pisala na Dunaj svoji materi sledeče besede:

«Molite za svoje nesrečne otroke!»

In od leta do leta postajalo je mehkeemu kralju težavnejše breme krone. Draginja, lakota, veliki državni dolgovi in nevolja nestanovitnega francoskega ljudstva, grenile so mlademu kralju njegovo vladanje. A to še ni vse; razburjeno ljudstvo vzelo je naposled njemu in njegovej soprogi celo njegovo dostojanstvo, in hčer mogočne vladarice Marije Terezije imenoval je navadno vsak Francoz le «Avstrijanko». Njena mati in njen brat Jožef sta že počivala v hladni zemlji; res ni bilo druge najti rešitve, kakor na begu. Toda v zadnjem trenutku izpodletel jima je ta poskus, in oba sta se morala pod nadzorstvom narodne straže povrniti sramotno nazaj v Pariz.

Tu jima je bila odvzeta vsaka nada na rešitev: kralja in kraljico vrgli so v ječo, ju obsodili in končno — umorili.

Težko je najti še kako življenje, ki se je pričelo v takem sijaju, ter končalo v taki bedi. In to je pač dovoljno spričevalo za deželo, ki je bila zmožna storiti tak vnebovpijoč zločin!

XIV.

Križ -- drevo življenja.

Pobožnemu čutu krščanskega ljudstva ni bilo dosti, da pozna zgodovino pravega križa od onega dné, ko ga je posvetil naš Odrešenik in postavil kot zunanje znamenje krščanske vere: krščansko ljudstvo mu je vstvarilo tudi predzgodovino; preprosta pripovedka je sicer, vendar čarovito blaži zemljanovo srce. Glasi se ta pravljica tako-le:

Naš praded Adam je vzdihoval v svoji visoki starosti pod težo let in trpljenja. Noben dan mu ni preteklo po grehu v življenju, da bi ga ne bil spomnil božjih besedij, s katerimi ga je obsodil v raj: »V potu svojega obraza boš jedel svoj kruh, dokler se ne povrneš v prah, iz katerega si vzet.« Ko hoče nekega jutra vstati iz svoje bolniške postelje, začuti, da se mu bliža zadnja ura. Pokliče svojega sina Seta, katerega mu je dal Bog namesto Abelna, in pravi: »Moj sin, čutim, da me bo smrt kmalu pograbila. Tvojega brata Abelna sem videl umreti,

in prišla je tedaj tudi zame ura, ko bom prestal kazen za greh!«

»Oče,« pravi Set, bridko jokajoč, »po tvojih besedah je smrt nekaj strašnega. Jaz nočem, da bi mi ti umrl. Mora biti na zemlji še rastlina, ki zabrani smrt. Poiskal jo bodem, in ako bi bilo treba iti do onega vrta sladkosti, o katerem si nam pripovedoval toliko čudovitih stvari.«

»Sin,« odvrne Adam tožno, »ali ne veš, da je Adamovim otrokom za vedno zaprta pot v raj? Angel z gorečim mečem čuva pri vhodu.«

»Kaj za to? Poskusil bodem; morebiti ganem maščevalnega angela. Daj mi, oče, svoj blagoslov! Upam, da se kmalu povrnem z rastlino, ki ti bode ohranila življenje.«

Adam je blagoslovil svojega sina in ga odslovil. Set je obhodil zemlje krog, da bi našel drevo življenja. Nekega dne je prišel dolgega potovanja utrujen pred vrata, ki zapirajo pot v raj.

»Nazaj!« klical mu je naproti kerub z ognjenim mečem; »ta vhod je zaprt vsem umrljivim.«

»Služabnik Najvišjega, vsliši me! Jaz sem Set, Adamov sin. Oče moj se bori s smrtjo, in jaz bi zanj rad poiskal in dobil vejico z drevesa življenja!«

»Vrni se, sin Adamov, prepozno je! Tvoj oče je že umrl in počiva v hladni zemlji zakopan . . . Dal pa ti bodem vejico z drevesa življenja, usadi jo na njegov grob. Nekega dne bode obrodila sad vstajenja Adamovemu rodu!«

Set je vzel vejico ter se vrnil. Ko je prišel do Adamove koče, našel jo je prazno iz zapuščeno. Nedaleč

od kože je videl majhen holmec: bil je grob njegovega očeta. Vsadil je na gomili vejico, ki je pognala korenine. Visoko drevo je vzrastlo, in njegove veje so segale daleč okrog, ter delale senco grobu Adamovemu in njegovih potomcev.

A ljudje so se vedno slabšali ter delali le hudo pred Gospodom. Ko je bila mera njih pregreh polna, sklenil jih je Bog kaznovati. Noetu ukaže napraviti veliko ladijo. Odsekal je vejo Noe od velikanskega drevesa ter napravil iz nje ladijo. Tedaj je prvič rešilo drevo življenja otroke božje. Ko je po vesoljnem potopu upadla voda, počival je Noetov golob na tem drevesu, in s tega drevesa je prinesel vejico v ladijo. Tu si je poiskal tudi Noe lesa za prvo daritev, pozneje pa je dalo drevo tudi Abrahamu lesa za altar, na katerem je imel biti darovan Izak.

Mojzes je videl mogočno drevo življenja. Od tega drevesa je bila tudi njegova palica, s katero je storil toliko čudežev v Egiptu in je v puščavi ob skalo udaril, da je pritekla iz nje voda. Pohlepni ljudje so naposled posekali veliko drevo ter je položili čez deroč potok na mesto mostú. Stoletja so pretekla, na tisoče človeških otrok je šlo čez ta potok in vsakega je nehotê v srcu pretreslo, a nikdo ni vedel, zakaj. Ko je potovala kraljica iz Sabe v Jeruzalem, da bi obiskala modrega kralja Salomona, obšla jo je silna vznemirjenost v duši, ko je ugledala most. Ni se hotela dotakniti drevesa življenja ter je prebredla potok. Salomon bi bil rad porabil drevo pri zidanju tempeljna; a delavci ga niso mogli porabiti.

Salomon in njegovi nasledniki so zašli v malikovanje. Razsrjen je poslal Bog velike nalive dežja. Reke

so tako narasle, da so prestopile bregove ter poplavile in opustošile ves svet. Most so odnesli valovi, a ostal je v potokovi strugi, od koder ga ni nikdo spravil. Ko pa je prišla od Boga odločena ura, našla je zlobnost človekova zopet drevo življenja.

V noči žalosti in trpljenja, ko je bil obsojen Odrešenik k smrti na križu, iskali so morilci kak težak les za križ, da bi mu ga naložili na rame. Spomnili so se drevesa, ki je ležalo v potokovi strugi. Izvlekli so z veliko težavo deblo ter iz njega izdelali križ, s katerim so obložili razmesarjene rame Odrešenikove.

Na vrhu Golgate so izkopali globoko jamo, da bi vanjo vsadili križ; prikopali so do kosti in črepinje, — bili so telesni ostanki Adamovi! Glava se je prevaila pod križ, in prve kaplje krvi, ki je s križa tekla v odrešenje sveta, padle so na črepinjo . . .

In prineslo je drevo sad, krvav sad sicer, vendar pa daje vsakemu življenje, kdor ga okusi. Glej, drevo raste, viharji preté pogin, a drevo raste, čim huje razsajajo! Že počiva v njegovi senci velik del sveta, toda ves se mora zateči pod to drevo.

Drevo življenja, sveti križ, pozdravljamo te, naše edino upanje, pozdravljamo te!

XV.

Greh in pokora.

Iz življenja bolniškega duhovnika.

Nekega dopoldne — pripoveduje duhovnik, — prinesó v bolnišnico moža, katerega je bil povozil gosposki voz. Bil je star kakih 50 let in z dežele

Zdravniki so bili še v bolnišnici, in prècej se jih je nekaj nabralo okrog bolnika.

Jaz sem se ravno približal, ko je ranjenec odprl oči. Vil se je v groznih bolečinah. Ko ugleda mene, ogovori me, dasi že zelo težavno, vendar kar more ostro:

»Kaj hočete tukaj?«

»Prijatelj,« odvrnil sem in stopil bliže postelje, »pripomogel bi tudi jaz rad k vašemu zdravju, sicer nič!«

»Pa vi niste zdravnik,« nadaljeval je odurno.

»To ravno ne, dragi mož!«

»Proč od tod!«

»Zakaj pa ne pustite, da se pridružim tudi jaz tem gospodom, ki se trudijo, da bi vam rešili življenje?«

»Sedaj pojdite iz sobe!« ponavljal je.

Ker nimam navade usiljevati se bolnikom, odšel sem, a namenil sem se, da se povrnem kmalu. Ko sem odhajal iz sobe, čul sem še bolnikove besede: »Tega duhovnika sem se bal!«

Uro pozneje sem se vrnil. Ponesrečeni kmet je bil videti mirnejši. Dve usmiljeni sestri sta bili pri njem.

»Kako je, prijatelj,« ogovoril sem bolnika, »ali se čutite kaj boljšega?«

»Čutim, da gre z menoj h koncu,« odgovarja mračno.

»Ne obupajte, krepak mož ste. Dobro vam bodo stregli, — upajmo torej najbolje!«

»Jaz vam pa pravim, da grem h koncu. — — O, ta potepuh!« srdito dostavi.

»O kom pa govorite, ljubi prijatelj?«

»O kom drugem, ko o onem gadu, ki me je tako daleč pripravil.«

»Ali ga poznate?«

»Ha, če bi ga poznal! Ha, ha!«

»Saj so si stražniki zaznamovali njegovo ime, in takoj, ko zapustite to sobo, povrnili vam bode vso škodo, kolikor je mogoče.«

»To je vse prav in dobro, a jaz ne pridem prej iz te sobe, dokler me ne ponesó za vedno — in tako sem naposled le jaz speljani. Zahtevam, da krivca sem privedejo!«

»Dobro, privedli ga bodo.«

»Hvala vam«, pravi ter me ostro pogleda, »zanesem se na vas.« — Takoj pa še enkrat ponovi: »Ali se lahko zanesem?«

»Zanesite se, prijatelj!«

Utrudilo ga je govorjenje, zatisnil je oči. Postal sem še nekoliko; ko sem pa videl, da spi, odšel sem, naročivši usmiljenki, naj me takoj pokliče, ko se bolnik vzbudi.

Ni še preteklo pol ure, ko me je že prišla sestra klicat.

»Hitro pojdite, bolnik vas želi!«

Naglo sem stopil v bolnikovo sobo. Res, čakal je name.

»Ali so koga poslali po moža, ki me je povozil?« vpraša.

»Da, iščejo ga. Kakor hitro ga dobé, videli ga bode tukaj.«

»To je prav! ... Hvala vam! ... Glejte, nimam več mnogo časa ... Urediti moram še svoje stvari ... Ženo imam še ... Ta ne bode imela kruha ... Moji otroci dosti zaslužijo, a ti ne mislijo več na naju ... In potem, oni ...«

»Prav imate, dobri prijatelj! Urediti je treba sedaj svoje stvari, vse stvari. In zato, najsi tudi lahko še upate na zdravje, morate vendar misliti na Boga in večnost!«

Trepetaje je ponovil: »Večnost!«

Zatisnil je oči in se globoko zatopil v misli.

»Glejte, gospod župnik«, naposled izpregovori, namignivši mi, naj stopim prav blizo postelje, »kmalu bode po meni, in tega se ne bojim več, — a nečem, da bi prišla moja žena — v ječo ...«

Iz njegovega pripovedovanja sem si zapomnil to-le :

Doma je bil v majhni vasici ter se zgodaj oženil. Po prvih treh zakonskih letih je bil že oče treh otrok. Ker je bila očetova dedščina premajhna za tako številno družino, delal je pri večjih kmetih kot dninar. Ker je dobil še četrtega otroka, zdravega, silno živega dečka, dejala je žena, da bi sprejela lahko tudi kako ptuje dete ter je vzred la. Mož je pritrdil. Za to poslana žena se je kmalu vrnila iz mesta z lepim detetom. Bil je prvo-rojenec nekega stavbarja, čegar žena je bila bolehná.

Šest mesecev pozneje je zbolelo to dete in umrlo.

Tako naglo se je to zgodilo, da ni bilo niti časa naznaniti detetovim starišem. Ker je bila hiša nekoliko v strani, tudi nobeden sosedov ni vedel, čegav da je ta otrok, zvedeli so še le o smrti.

O tem času se je mož nekaj čudnega domislil. Smrt tega deteta, modroval je, spravi me lahko v zadrego; kdo ve, ali dobi žena še kakega rejenčka? Ako ne, bila bi velika izguba. Kdo bi se pa zmenil ali dvomil, ako pravim, da je umrl moj sin? Le jedne besede treba, in rešen sem vseh skrbij. Tudi plača za rejenčka ne poneha, in ta mu je bila v veliko pomoč. Stariši umrlega deteta ne bodo nikdar dvomili, da je podvrženi otrok njih sin, in to ne bode napačno. Saj bode pač vedno za dečka bolje, ako bode vzrasel kot meščansko dete, ter ondi poiskal svojo srečo, kakor pa da bi vedel za svoj pravi stan.

Sklep je bil napravljen le ženo je bilo še treba pridobiti. Ta pa je bila trda. Izprva je točila solze; da, sramovala se je, da ji mož o tem govori. S kako krivico ni hotela obtežiti svoje vesti. Mož pa se ni dal omečiti, naposled je postopal tako ostro proti svoji ženi, da se je uboga žena nazadnje udala in prisegla, da bode molčala.

Naklep je bil izvršen prav po načrtu, nobenemu v vasi se niti zdelo ni, da bi bilo dete podvrženo. Stavbar in njegova vedno bolehná žena sta videla dete mnogo pozneje in tudi nista ničesar sumila.

To je priznal nesrečni mož.

* * *

Ta pripoved — nadaljuje duhovnik — me je zelo vznemirila. Kakove zmešnjave lahko nastanejo v družini po takem vsiljencu! Nisem se obotavljal, temveč takoj opomnil bolnika, kakor mi je velevala vest: »Ta pripoved vam ni v čast! A pokazali ste se zopet poštenjaka; toda s tem stvar še ni rešena: Krivico je treba popraviti.«

»Da, seveda«, šepetal je bolnik, »seveda moram krivico popraviti. Glejte, gospod župnik, odkar sem se vam zaupal, pokojen sem zopet.«

Povedal mi je sedaj stavbarjevo ime in me prosil, naj ga kar najprej privedem k njemu. »Pripravljen sem«, dejal je, »povedati resnico.«

Odšel sem takoj, zakaj zdravnik mi je naravnost povedal, da bolnik ne bode preživel dneva.

Da povem kratko: Oni stavbar se je bil polagoma silno povzdignil, bil je sedaj med prvimi podjetniki. Imel je tudi več otrok, najstarejši — podvrženo dete — mu je pa nakopaval velike skrbi. Živel je zapravljivo ter napravil že velik del stavbarjevega imetja; delal je nečast stavbarjevemu imenu.

Ne bodem opisoval, kako je bil osupnjen izprva stavbar, kako pa potem oveseljen, ko sem mu sporočil, kar me je prosil bolnik, da namreč njegov najstarejši sin zapravljivec ni njegov sin, marveč le podvržen.

»O gospod župnik!« izpregovori po dolgem molčanju, med katerim sem lahko opazoval njegovo notranjo razburjenost, »zopet sem vesel življenja. Previdnost božja vas je privedla k nam. Hvaležen sem vam iz dna duše. Nesrečnež ne bode torej več sramotil naše hiše! In vendar, kako me boli srce! Ne bojte se, — nosil je moje ime, to je dosti, preskrbljen bode.«

Nekaj trenutkov pozneje smo bili v bolnišnici. Stavbar je imel seboj beleznika in dve priči.

Bolnik je vedno pešal, a zavesti ni izgubil. Ponoval in izpolnil je še enkrat svojo pripoved.

Stavbar mu je podal roko in ga tešil: »Hvala vam, prijatelj, želim pa, da bi mogel svojo hvaležnost tudi v dejanju pokazati.«

»O gospod!« ječal je umirajoči, »zase ne rabim ničesar več, vendar bodite toliko dobri in ne vznemirjajte moje žene!«

»Ne skrbite, prijatelj, za svojo ženo! Prisežem vam, da bom zanjo skrbel vse življenje.«

Nasmehnil se je bolnik, bližal se je smrti. — Ko to zapazim, prosim pričujoče da odstopijo ter bolnika previdim s sv. zakramenti. Ko sem končal sveto opravilo ter odprl vrata, stopijo v sobo stavbar in dve usmiljeni sestri. Takoj za njimi pa pride s stražnikom lepo oblečen gospodič v sobo. Stopi k postelji. Ko ga ugleda stavbar, osupne: »Ta tukaj . . . ?« govori, »in kako . . . !«

»Da, oče«, pravi mladenič, »od jutra so me iskali . . . Imel sem namreč nesrečo . . . Pa, odpusti mi, oče, saj sem ravno tako vznurjen, kakor ti!«

»Vznurjenost se ti bode že plegla«, odvrne stavbar ostro, »ali pa tudi veš, kedo je ta mož?«

Umirajoči je odprl oči in uprl pogled na mladeniča, pred njim stoječega.

»Jaz sem kriv nesreče«, pravi mladenič, »žal mi je, iz srca žal radi nesreče, ki se je to jutro . . .«

»O, ti si!« šepetal je umirajoči; na obrazu je bila poznati notranja boleost. »Ti si? Pa, dobro je, . . . jaz . . . jaz ti odpuščam.« — — Umirajoči mož je spoznal v njem svojega prvega sina, ki ga je povozil na cesti.

Koj nato je bil ubogi trpin, ki je bil tako hudo kaznovan za svojo krivico — kaznovan po svojem lastnem sinu, — mrtev.

KAZALO.

	Stran
I. Hvaležnost sveta	1
II. Glas Gospodov	9
III. Slika brata Angelika	12
IV. Med nihilisti — zarotniki	25
V. K očetu!	30
VI. Vse pride na dan!	40
VII. Lurd	54
VIII. Na sveti večer	63
IX. Osodepolna polunočnica	69
X. Dva junaka	78
XI. Kje je brod?	88
XII. Tvoje srce pa bo meč presunil	94
XIII. Slovo	101
XIV. Križ — drevo življenja	108
XV. Greh in pokora	112

